STEPHANI RODERICI

Castrensis Lusitani

OPVSCVLA DVO,

Videlicet

Variæ Exercitationes Medicæ,

E T

Expositiones in Aliquos Ægrotos

HIPPOCRATIS.

38993

VARIÆ EXERCITATIONES MEDICÆ

(Paucæ sed valdè Doctæ) priuatæ lectiones,

STEPHANI RODERICI

Castrensis Lusitani,

OLIM SERENISSIMI MAGNI DVCIS ÆTRVRIÆ Sanitatis Consiliarij, & in Pisana Academia Medicinam, supra ordinario loco Docentis.

His accesserunt in hac secunda editione Expositiones in aliquos Hippocratis Aegrotos admodum practicabiles.

AD CLARISSIMVM, ET EXCELLENTISSIMVM Virum D. Michaelem Angelum Rota Medicum, & Philosophum, Ciuem Venetum.

SVPERIORVM PERMISSV.

VENETIIS, M. DC. LVI.

Apud Franciscum Brogiollum.

PERILLVSTRI,

ET EXCELLENTISSIMO

D. Michaeli Angelo Rotæ Doctori Eximio, Patrono suo Colendiss.

Ongæ artis elucubratum opus, vt cum medicorum Principe loquar, vitæ breuis iactura pœne sub frigidis Patris mei cineribus humatum odisse lucem crederetur, nisi mearum partium esse duxissem ipsius editione, Paternis non tam consulere vigilijs, quàm & Publicæ vtilitatis commodo inseruire. Prodit autem vir Excellen-

tissime tui nominis patrocinio insignitum, ut spiritum, quem Stephanus Rodericus de Castro Pater meus huic fœtui decumbens abstulerat, ipsum denuo à summa Virtutis tuæ auctoritate recipiat, confugit siquidem vitæ beneficia flagitaturum ad te, qui artis medicæ munere, fugientes ægrorum spiritus sæpè soles ad vitæ ministeria reuocare, & velut Posthumum in Patris & auctoris defectum te prepollentem implorat Tutorem. Equius enim non poterat cuippiam de arte medica liber offerri, quàm tibi, qui ceu Numen inter huiusce doctrinæ Professores fulgentissimum Venetijs non tantum, vnde virtutis tuæ iubar maximè enitescit, sed & vbiq; terrarum omnium ore celebraris. Libens igitur tuo dicatum nomini

mini opus amplectere, foue, faueq; benignus, nam quantum dignitatis ex Patrocinij tui titulo ipsi conciliabitur, talis tantique rei meritum me non minus in perpetua erga te officia deuincietur, dum non solummodo hos Patris labores, sed & obsequentes animi mei affectus in virtutis obsequium offero & exhibeo Auctoris filius, & Tibi vir Excellentissime.

Addictissimus

Franciscus Castrensis, &c.

CAN-

CANDIDO LECTORI.

IBI metipſi gratulare, Amice Lector, Teſaurum inueniſti, auro eo pretioſiorem, quo ſapientia Diuitijs preſtat. Opes Philoſophia, Veritas cuncta, ad quæ cæca Mortalium obſtupeſcit Ambitio, antecellit; quantò altius acumine ingenij effodies, ditior euades: Opus hoc decies repetitum placebit, quod nec Temporis ira, nec vetuſtas edax vnquam abolebit, Stephani de Caſtro Philoſophi, ac Medici præclariſſimi par-

tus ingenij, & labor est; cuius Nomen in Cęlo litterario veluti Sydus primę magnitudinis micat inter omnes, velut inter ignes Luna Minores: Cuius libros Docti Nocturna manu, atq; Diurna versant; Imago inter alios sapientiæ proceres in Musæo Serenissimi Magni Ducis Hetruriæ ad viuum expressa suspicitur. Merito igitur tanti viri lucubrationes Clarissimo viro inscribuntur, quæ aliqua ex parte luces prius quasi per rimas aspexere: si Vacat Audi quomodo. Vir ingeniosus, & eruditus eas Nactus, Captusq; earum pulchritudine, & sapore mirificè legendo recreatus, his condidit sui ingenij opuscula, imò verius miscuit, & ex illis aliqua in Hetruscum Idioma conuertit; Sanè prudenter: Pulchrum, & bonum omnibus arrident: Candidè

illle

ille egit, nos candidè referimus; fruere lector, non experiendo, quod omen Deus auertat, sed legendo, ac dicendo lætus hos morbos tibi neque obesse, neque adesse: Vale

INDEX

INDEX EXERCITATIONVM

Quæ in hoc opere continentur.

Exer-

FINIS.

VARIÆ

VARIÆ EXERCITATIONES MEDICÆ.

AVTHORE STEPHANO Roderico Castrense Lusitano.

Exercitatio de liuore.

Olor, qui Græcis πελιδνός, Latinis liuidus, vulgò plumbeus solet appellari, multifariam fieri, & subinde multa etiam potest significare. Si hunc colorem in lacte consideratis, laudabilis est, dicente Aristotele *lac liuorem trahens commodius esse, quam id quod exquisitè album est*, quod tamen in semine Galenus negat. Sed tamen in lacte & semine diuersa est ratio: vtrobique enim agens, passum sibi assimilat; quandoquidem enim testes & vasa seminaria exquisitè alba sunt, exquisitè album semen conficiunt, at mamillarum glandulæ in liuorem vergentes, aliquantulum liuidum colorem lacti, quod conficiunt, imprimunt. 3.Hist. animal. c.21. Gal.1.prog.vlt.

In alui excrementis paruam atram bilem à liuo-

G.1.prog. 22. à liuore indicari voluit Galenus, qui, ait, *nigram deiectionem ab atrabile syncera tingi, liuidam verò, vbi modica modicè permiscetur*; G.1. crif. c. 11. sibi tamen contrarius mihi videtur: quippe alibi *liuidum quoddam in excremento apparens, vbi non fuerit tale aliquid intus assumptum, partium internarum validum frigus, ac veluti mortificationem indicare*, ait. Omitto quòd pauca atrabilis permixta, non liuidum efficiet colorem in excrementis, sed eum qui φαιός siue ὑπόμελας aut μελασμός, hoc est fuscus vel subniger appellatur. Nec recipio illorum sententiam, qui dicunt liuidum colorem posse etiam fieri expulsione humoris melancholici ad partes corporis extimas; verumtamen, quia humor iste mole exiguus est, non poterit morbum per abscessum iudicare. Non, inquam, istam sententiam recipio, quia paruus humor melancholicus vel æqualiter funditur, vel inæqualiter; si inæqualiter, vbi maior copia aceruabitur, nigror aderit; si æqualiter, colorem efficiet subnigrum, non liuidum. Potest quidem succus albus, vt est pituita illa, quam Praxagoras vitream appellauit, G.4. sanit. tuend. c.4. vel crudus humor, (qui cum de genere sit pituitæ, minùs tamen humidi, quàm pituita habet) poterunt inquàm ista ob eximiam frigiditatem liuescere, & hoc Galeno admitto, ceterùm non ob mixtionem atri succi. An verò quæ suppurantur liuescant, si ab

atro

atro humore fiant, Galenus in commentario de fracturis admittit; at tunc liuidus color diceretur à calore contractus, quippe suppuratio a calore fit naturali, & præternaturā, simul mixtis. Præterea in hoc casu bonum esset signum: siquidem abscessus ex atro humore, aut non suppurant, aut difficulter saltem suppurant, qui, si suppurent, ad bonum tendunt, maximum enim signum vlceri ad securitatem pus esse, dixit Galenus. Gal. 2. de frat. com. 32.

Et quoniam liuorem non prauum perquirimus, in medium adducere oportet sugillata, quæ Galenus pelidna vocat, ea fiunt sanguine è venis effuso, nunc per tunicas contusas, nunc vero in finibus reseratas, exiguum malum, & quod facilibus remedijs curatur. verò noctu ambulans percutiebatur, & remedium familiare habebat, quo sugillata statim sanabat. *Qui exercentur, aut per fotus calefiunt, si vires mediocres & bonum sanguinem habeant* (inquit Galen. in epidemijs) *rubicundi fiunt, si verò debiliores sint, & vitiosis humoribus repleti, euadunt liuidi.* Prauum humorem liuido colore significari author est idem in prognosticis. Nihilominus in omnibus his casibus liuor per ναυσίοσιν fit, diffusione scilicet sanguinis, vt plurimum subtilioris, nam crassior ad nigredinem statim accedit; in neruis verò semper fit per νέκρωσιν hoc est mortificationem; neque enim substantia nerui dif- G.5. aph. 22. G. de tum præternat. c. 4. G.6. Epid. sectio. 3. & comm. 33. Gal. 3. progn.

fuſionem ſuſcipit, ſed extinctionem caloris viuifici, quem à corde accipit.

Quando autem in morbis acutis color liuidus in extremitatibus apparet, per νέκρωσιν, mortificationem, ſcilicet fieri dicitur, & non ſolum mortem, ſed iam iam inſtantem mortem ſignificare, ait Hippocrates in prognoſticis, & author coacarum paſſim: Adeò prauus eſt, vt in malitia nigro præferatur, dicente Hippocrate *ſi verò digiti ac pedes omninò nigreſcant, minùs pernicioſi ſunt, quàm ſi liueant*. At Cur liuor nigrore deterior eſt, ſi liuor ad nigrorem eſt via? Reſpondent communiter interpretes, liuorem ſolius frigiditatis eſſe ſobolem, quod ex Galeno accipiunt, nigrorē verò & a frigiditate poſſe ortum ducere, & ab humoris decubitu; ſi à frigiditate, non negaret Hippocrates, nigrorem deteriorem liuore eſſe; ſed quoniam liuidus color ſemper eſt à praua cauſa, nempe à frigiditate, niger autem aliquando ab hac, aliquando ab humoris decubitu, qui poteſt eſſe vtilis, ſi reliqua conſentiant, quæ ibi conſideranda proponit Hippocrates, præcipuè facilem tolerantiam, tunc bona criſis erit, ita vt æger ſit cōualiturus: quæ verò nigra facta ſunt è corpore caſura; Itaque, proderit abſceſſus iſte in pedibus, tum quia materia non occupans ſolum digitos aut vngues, ſed totos pedes, tanta erit, quæ liberare ægrum poſſit, alioquin

Hip. 2. prog. 8. & 9.

G. 1. criſ. c. 12.

H. 2. progn. 9.

alioquin erit decretorium non decernens; quod ab Hippocrate damnatur, tum quia ad pedes, hoc est, ad partem longinquam defluxa fuerit: idem namq; scriptũ reliquit, optimum abscessum infernè fieri debere & longissimè infra ventrem, & remotissimè à loco affecto. Adiecit, partem in quã humor ater decubuit casuram, quia pars illa emortua est, nõ potest autem mortuũ viuo coherere. Aphrodisæus casum istum extremorum, quæ in summis frigoribus liuent, & tandem nigrescunt ac decidunt, comparat casui foliorum in hyeme, vtrobiq; enim calor abijt, & omnino humor deficit, quare exsiccata prorsus pars non potest retineri, quippe deest illi humiditas, quę agglutinationi inseruit, fitque superficies intermedia inter partem viuentem, & mortuam. Vnum est contrarium inter folia, & membra, quod folia mouentur, aut percussa, aut agitata à vento, ac proinde decidunt; In corpore mouetur pars viuens, & cum è mortua non possit simul moueri, necessario separatur, quod si non decidat, secanda est diligenti opera chyrurgi, ne pars syncera trahatur. Nam vt Auicenna ait, *ab ægritudine interficiente acuta rarò fit euasio absque contractione membri*. Simile quidpiam dicitur ab Hippocrate videlicet, *abscessu in cruribus erumpente, liberari hominem à pulmonia vehementi, & periculosa, articulum tamen in quem*

H.2.epid. sect.1.

Ibid.

Alex.Aphr. sec.1.prob. 43.

Auic.1.4. tract.2.c.2.

Hip.2.prog.7.

fluxio decumbit claudicare, vel multum negotij imminere. Ratio huius rei est, quia periculosus morbus à prauo humore fit, hic autem non potest non partem in quam decumbit prauè afficere.

Præfatam expositionem non damno, aliam tamen afferre non piget. Niger color, vel fit à frigore mortificante, & tunc fit præcedente liuido, vel à calore adurente, & præcedit viridis. Quando Hippocrates ait, deteriorem esse liuidum nigro, non intelligit de nigro, qui fit à frigore, esset enim error intolerabilis dicere, malum in suo termino minùs graue esse, quàm in medio; Intelligit ergo de nigro facto per adustionem, color niger per adustionem factus, etiam si in parte, in qua est, extinctum habet calorem, nihilominus ratione signi, significat incendium. At liuidus color, qui fit à frigiditate, & extinctione caloris ob prauitatem humoris, significat ab eodem humore, spiritus interiùs esse extinctos; quare totius corporis grauitatem secum affert, hoc est, virtutis impotentiam ob deperditionem spirituosæ substantiæ.

Hæc autem spirituum extinctio est, ob quam liuidus color contrahitur; siquidem color floridus, & splendor sanguinis à spiritibus accidit, rubeus autem color sanguinis, extinctione caloris liuescit, & tandem in nigredinem terminatur. Quod autem per extinctio-

nem

nem caloris liuidus color adueniat, ex eo constat, quia pars liuida frigida simul est, immo ante liuorem frigiditas adest quasi per absentiam caloris, qui in spiritibus consistit, vnde pars frigefacta priùs, postmodum liuescit.

Dixi simul cum liuore grauitatem, hoc est impotentiam sentiri, quoniam liuor in extremitatibus apparens iam priùs interna ferè emortua relinquit. Emoriuntur tamen priùs externæ, tum quia longè magis absunt à fonte caloris, hoc est à corde, tum quia facultas interiùs potentior est, & magis apta ad resistendum, quæ nihilominus, non valdè post, etiam concidit. Conspicitur autem liuidus iste color magis in vnguibus quia diaphani sunt veluti vitrum, ac proinde colores subtus existentes representant; ita etiam in sanis optimo sanguine perfusi rubedinem representant. Præterea, cum, authore Galeno, in radicem ipsorum, non modo neruus, sed etiam arteria, venaque inseratur; vnde ex eiusdem sententia, *vitam alimentum sensumque recipiunt*, fit vt firmiter non tantum cordis, sed & iecoris, & cerebri affectiones ostendant.

H.2.progn. 8.

Gal. 2. de anatom. ad min.

Manifestè ergo constare arbitror cur liuiditas cum extremorum frigiditate adueniens, νέκρωσις seu morticinium quoddam censeatur; Intelligite tamen dummodo non sit a causa manifesta; manifestam causam appello, tum eam, quæ externa est, vt ambientis nimia frigi-

ditas, tum etiam accessionis principium, in quo liuescunt vngues, propter frigiditatem, qui recalescunt postea. Liuor igitur in acutis fit, partibus frigescentibus, non recalescentibus.

Exercitatio de respiratione magna & rara.

G.1. prorr. section. 1. comm.4. Respiratio magna, & rara, authore Galeno in prorrheticis, delirij signum inseparabile censetur. Intelligite tamen ita esse inseparabile signum delirij, vt non è conuerso delirium sit inseparabile ab hac respiratione, quod idemmet Galenus annotauit. G.2. differ. res.7. c.4.c.5. Non potest, inquam, in febre acuta respiratio magna, & rara reperiri, quæ delirium non significet, potest tamen delirium esse sine magna, & rara respiratione, vt si concurrant potentiores causæ, quæ eandem crebram efficiant. Dolor. e.g. ex inflammatione in partibus, quæ sunt in septo transuerso, aut iuxta ipsum, frequentem, & paruam efficit, delirium, magnam, & raram, si vtraque causa coniungatur, & delirium vincat, respiratio ad magnitudinem, & raritatem inclinabit, vbi autem superet dolor ad paruitatem, & frequentiam tendet; cum vero medio modo se habent, aliquando in hanc, aliquando in illam recurret differentiam, vt accidit Dealcis vxori, quæ spiritum habuit magnum, & rarum,

ac

ac rursus facta fuit breuispira.

Magnam in delirantibus respirationem intelligite, quæ verè magna est. Galenus vos admonet, ne in hoc decipiamini putantes, eam respirationem, quæ ob virium imbecillitatem omnibus agentibus musculis efficitur, eandem esse cum magna. Hanc non magnam, sed meteoram, hoc est, sublimem appellat, quæ sublimioribus etiam thoracis partibus peragitur. Est quædam respiratio, in qua sine obstructione, sine angustia, sine virium imbecillitate, multum aëris attrahitur, hæc propriè magna appellatur; cum verò Hippocrates in prognosticis ait *spiritum magnum, & ex longis interuallis, delirium significare*, magnum dicit, hoc est multum. Hæc magna respiratio dupliciter fieri potest, vel sine superiorum musculorum actione, vel ipsis quoque concurrentibus; nam plerumque intercostales musculi, vna cum septo transuerso ad multam thoracis eleuationem, quam multus spiritus attrahatur, superiorum musculorum auxilio non indigent.

G 4. loc. aff. c. 8.

H. 1. prog. 14.

Porrò cum tribus de causis thorax plurimũ distendatur, aut quia augetur calor, viribus constantibus, aut quia angustia impedimento est, ne multus aër subeat, aut quia vires deficiunt, vt imminente morte. Prima thoracem dilatare maximè potest, secunda minus, tertia minimum, licet operentur omnes musculi,

Ob id hæc respiratio maior apparet, quàm sit, quia non amplius septum tenditur, quantum ante solebat, in cuius subsidium, naturæ instinctu, intercostales, & sublimes veniunt. Omnium deterrima est in qua iunguntur omnes causæ, vt in pulmonia, in qua adesse potest calor, angustia, infirmitas.

Quare ratum firmumque esto, quod Galenus citatus nos docet, magnæ respirationis geminas esse differentias: fit enim interdum ob dilatationis thoracis magnitudinem, interdum ob multitudinem aëris, qui inspiratur. Si fiat ob dilatationis magnitudinem, potest quidem esse sine delirio: nam quibus tumor vel angustia sine flammeo calore spiritalibus mēbris insidet, in his thoracis quidem dilatatio maxima est, id vero quod inspiratur, non solùm proportione dilatationem non assequitur, verùm etiam minùs quàm secundum naturam solet inspirari, attrahitur. Meatuum autem angustiam multa efficere possunt, vt angina, copiosa destillatio pulmonis arterias opplens, tuberculum durum pulmonis, suppuratio, & similia. Præterea, propter virium languorem, magna fit respiratio omnibus agentibus musculis, adeò, vt aliquando etiam narium pinnæ concurrant. Itaque magna respiratio, quæ aucto duntaxat vsu fit, sine instrumentorū vitio, si simul adsit raritas, quam obliuio inuehit, delirij est signum proprium,

non

non tamen necessarium, hoc est; proprium est huius respirationis delirium significare, non tamen est necessarium, vt delirio hoc semper signum adsit.

Exercitatio de paribus inuasionum diebus.

TErtiana intermittens necessariò moueri debet per dies impares: cum enim repetitio fiat de tertio in tertium, primæ debet respondere tertia dies, & tertiæ quinta. Sed nunquid in continuis repetitio non fit de tertio in tertium? fit quidem, cęterum potest prima die febris esse adhuc mitis, & in secunda exacerbari, cùmq; secundæ respondeat quarta, ac proinde licet correspondentia sit per impares, hoc est de tertio in tertium, dies tamen in quibus cõtingunt exacerbationes, sunt pares. Cum ergo, iuxta opinionem meliùs sentientium exacerbatio non tam expulsioni humoris à vasis, quàm aggressioni naturæ in humorem expulsum attribuatur, peculiares congressus efficiunt accessiones; consentaneum autem est, vt cùm natura ad peculiarem pugnam exurgit, exurgat ad vniuersalem; iccirco in morbis, qui mouentur in paribus diebus, diebus quoque paribus fient crises, èContra qui imparibus mouentur, imparibus crises cõtingent, quod adeò verum est, vt in intermittentibus, per accessiones dierum computatio

fiat;

4.Aph.59. fiat; hinc Galenus, *quod in continuis vna dies poteſt, hoc in intermittentibus, acceſſio.*

Propter hanc cauſam laudat idem iudicationes quæ ita fiunt, vt quæ febres paribus diebus exacerbantur paribus quoque iudicentur, quarum autem in imparibus exacerbationes fiunt, fiunt & in imparibus iudicationes. Sed non videtur ſibi conſtare: ſiquidem in H. 4.Aph. 61. aphoriſmo ait *febricitantes, niſi diebus imparibus, febris reliquerit, ſolent recidiuare* Galenus ab hac difficultate ſe expedit, damnans hunc aphoriſmum tamquam falſum,& ſuppoſititiũ, aut ſaltem correctione indigentem, vt non dicatur *niſi diebus imparibus*, ſed *niſi in diebus iudicatorijs*. Huic correctioni conſonat ſententia Coacarum, quæ ſic habet, *quibuſcunque febres deſinunt non in diebus decretorijs his recidiuæ fiunt.* Philotheus aphoriſmum intelligit de ſolis morbis acutis: quippè hos ſolos ait moueri per impares, ſed fallitur, nam Philiſci morbus ſatis acutus fuit, & tamen per pares mouebatur; forſitan ille hanc difficultatem præuidit, neque expoſitioni priori acquieuit, propterea explicat aliter, nempè pro imparibus aſſumi debere iudicatorios,& ſic coincidit cum mente Galeni,& hanc magis neceſſariam explicationem eſſe agnoſcit. Verum per viam explicationis ad libitum loquitur; cur enim impares ſignificabunt iudicatorios? Meliùs eſt ita accipere, per viã emendationis contextus.

Varij

Varij vario modo interpretantur; cęterùm nemo negabit si pro imparibus iudicatorios dicamus, doctrinam esse veram, & omnis difficultatis immunem. Quod interest scire, conuenit, iudicationes in diebus, quibus exacerbationes fiunt, prouenire, dummodo tamen dies isti iudicandi vim habeant: si enim non sunt iudicatorij, quæcumque alteratio in his accidat, non supernis influxibus, sed humoris irritamento tribui debet. Sunt autem dies vacui in quibus iudicatio, vel non fit, vel raró fit, alij intercalares, critici quidem sed minus nobiles, alij decretorij pręstantissimi, & horum aliqui pares, alij vero impares, & pares alij sunt pares ratione arithmetica, alij ratione critica, vt decimusquartus, & vigesimus. Impares omnes præcipuè in ratione critica primas obtinent in iudicando.

Itaque morbus Philisci cum valde acutus esset, iudicandus erat, ad summum die septimo, cum moueretur per pares, iudicari debuit, sexto. Quoniam autem Hippocrates ait, *febres iudicantur in eisdem diebus numero, ex quibus supersunt homines, & ex quibus moriuntur*, si sexto debuerat iudicari, par fuit sexto quoque die mori. H.3.prog 1.

Exer-

Exercitatio de humore syncero.

IN corpore ſecundum naturam ſe habente, debent humores inter ſe permixti exiſtere, etiam ipſe ſanguis, quem in Philiſco ἄκρατον αἷμα ſanguinem merum Galenus κακόμικτον malè permixtum interpretatur. Eſt enim permixtio bona ratione ſigni, & ratione cauſæ. Quoniam quod permixtum eſt minus lædit, & inſuper ſignificat humorũ cõtemperationem. E contrario ſi ſint impermixti, paſſim ab Hippocrate damnantur. Dicitur autem ἄκρατος ſeu Ionice ἄκρητος, aut εἰλικρινὴς aut ἀμιγὴς, aut ἄμικτος ille humor, qui latinè impermixtus, ſyncerus, merus, meracus appellatur. Hanc autem appellationem, ob vnam ex duabus conditionibus ſuſcipit, vel quia ἄμικτος ὑγρότητος ὑδατώδους expers omnis aquoſitatis, vel quia mixtione caret alterius humoris. Interdum hac eadem appellatione Galenus ſignificat ſimplicem, & impermixtam ſubſtantiam, vt pallidam bilem, purum, rubentem, & floridum ſanguinem, ſed rariſſimè, vt in eo qui in Dealcis decumbebat horto.

Dixi omnem humorem impermixtum prauum eſſe, neque ſanguinem excepi ab hac lege, in quo volens, ſciens, Galeno contradixi, qui, *præter ſanguinem*, ait, *quemuis alium humorem, ſi ſyncerus fuerit, prauam indicare affectionem, quæ flammeo calore generationem obtineat.*

G. 2. prog. 47.

neat. Cur præter ſanguinem? nonne ſanguis ſuum habet ichorem, quo, ſi priuetur præternaturalem induit conditionem? Sed quem ſanguinem intelligit? num eum, qui quartus quidam eſt humor? iſte nec ſyncerus in venis poteſt reperiri, teſte eodem Galeno, nec, ſi poſſet, in ſtatu naturali ita conſiſteret, quippè naturæ ordo poſtulat; vt ſit alijs humoribus permixtus, num intelligit nomine ſanguinis vniuerſam maſſam ex humoribus quatuor conſtantem, hæc etiam ſuo indiget ichore & præterea intereſſe debet, iuxta ſuam proportionem permixta.

Cæterum ex duplici humoris ſynceritate illa, quam habet, quia alterius caret conſortio, in ſuis acceptaculis non eſt præter naturam, vt bilis in veſica fellis, melancholia in liene. Cur ergo ſi excernatur humor iſte ſyncerus, nulli alteri permixtus malum eſt? Nempè quia iſti humores licet inutiles ad alendum, non ſunt inutiles ad alios vſus: bilis vtilis eſt, vt ad inteſtina mittatur ad excitandam expulſionem; & ſi hoc in menſura fiat, tunc fæces ſuo colore tingit, ſi autem menſuram ſuperet, excernetur ſyncera, neque deiectio erit bile tincta, ſed mera bilis; ex hac ſuperflua tranſmiſſione bilis ad inteſtina, ſequitur mordicatio, vlceratio, & irritatio ad exſurgendum plus, quàm conuenit. Melancholia in ſplene aceruatur, vt inde ad ventriculum

culum feratur, vt illum contrahat ad se ipsum, & intendat cogatq; cibos ad vnguem amplecti, & retinere quousque fuerint concocti, vt
Gal.5. de v sup. voluit Galenus, quem sequitur Auicenna, qui alium etiam huius humoris reperijt vsum, nempè excitare appetentiam; si ergo melancholicus succus hac viã, quæ tendit in ventriculum, occlusam, ad intestina feratur; si etiam idem humor à liene non exceptus per eadem intestina exeat, malum est. Sic etiam pituita impermixta magnæ frigiditatis est soboles, si sanguini permisceatur culturam suscipit, vt in
G.2.progn. 35. sanguinem conuertatur. Meritò ergo Galenus biliosum syncerum, caloris copiam, pituitosum verò syncerum, frigiditatem asserit indicare, intelligens syncerum hoc priore modo, nempe nulli alteri humori permixtum. Quod si alibi, ait, synceritatem flammeum demonstrare calorem, intelligit synceritatem secundo modo, nempè eam quam habet humor, suo sero spoliatus.

Sed nunquid synceritas secũdo modo semper fit à calore? maximè: neque est audiendus Iacotius, qui & calorem, & frigus causas synceritatis agnoscit: quippe calor exsiccat, frigus cogit, & compingit. Non est tamen credibile tantam in corpore viuente frigiditatem posse reperiri, quæ humores adeò compingat, vt eos suo sero spoliare, ac proinde congelare possit. Itaque hoc secundo modo pitui-

pituita nunquam est syncera: cum enim exsiccatio à calore fiat, nunquam potest permanere pituita, & calorem exsiccantem secum habere. Et quænam quæso pituita erit non humida? nempè illa, quæ gypsia dicitur, quæ pituita dici non meretur. Præterea si idem Galenus alibi, quemuis humorem syncerum à flammeo calore generationem obtinere ait, cur pituitam à frigore synceram esse dicit? G.2.progn. 47.

Quoniam autem bilis inter omnes humores maximè aquea humiditate diluitur, si naturalis sit, nempè flaua, & febrem accendat, imò prima, in febre accenditur, ei præcipuè synceritas attribuitur in febribus, adeò vt Galenus multoties ἄκριτω, hoc est syncera, interpretatur biliosa syncera: & in aphorismis vbi H.7.aph.6. communis translatio habet; *in morbo diuturno* 7.aph.23. *cibi fastidium, & deiectiones synceræ malum:* antiqua translatio non legit, *deiectiones synceræ*; sed *deiectiones cholericæ*: & similiter: *ex syncera euacuatione intestinorum difficultas* vtrobique quædam exemplaria, pro ἄκριτω ὑποχωρήσει, habent χολώδην ὑποχώρησιν, hoc est, pro syncera deiectione biliosam deiectionem. Cæterum Galenus duos synceritatis modos in vnum videtur confundere: siquidem in commentarijs prædictorum aphorismorum, synceras deiectiones impermixtas aquosæ humiditati vocat, quoniam solus humor euacuatus deijcitur, siue sit biliosus, siue melan-

cholicus, siue porri colorem præseferens, siue bilis, quæ æruginosa nominatur. Nam huiusmodi deiectiones exustam esse omnem natiuam humiditatem à calore febrili demonstrant. Itaque synceras esse ait impermixtas aquosæ humiditati, quæ habent solum illum, qui infra deijcitur humorem, siue sit flaua bilis, siue atra.

Hæc est Galeni sententia, qui humorem aquosæ humiditati impermixtum, & humorem solum sine alterius consortio, siue sit bilis flaua, siue atra, siue porracea, siue æruginosa, vtrumque, inquam, confundit, in quo erit humor syncerus, hoc est a quouis alio humore secretus, & tamen non arguet magnum calorem exhaurientem omnem natiuam humiditatem, vt ille voluit. Hanc synceritatem humoris non permixti cum alio videtur intellexisse hippocrates, quando in prognosticis laudans vomitionem ex pituita & bile permixtis, & alteram opponit, quam dicit prauam esse, nempe synceram, hoc est, sine permixtione alterius humoris, vel vt illa quam laudauit.

H.2. prog. 38.

Eius hæc sunt verba: *vomitio autem vtilissima est, quæ pituita, ac bile permixta quam maximè est, & non crassa valdè, neque multa: synceriores enim deteriores sunt*. Si quæratis, cur vnum tantum humorem vomitu reijci sit malum? attendite ad illud, *valdè*, & vobis soluet difficultatem: nam permisceri humores interse

signum

ſignum eſt naturæ ſuo munere perſungentis, & quo magis permiſcentur, meliùs ſe habere naturam ſignificatur; ſi permiſcentur valdè, natura in optimo eſt ſtatu. Atque iccirco, vt ſuſpicor, dicit ſynceriores, non ſimpliciter ſynceras; quaſi innuens, quò minùs permixtas, eò eſſe magis ſynceras; & ideò Duretus ſynceriores exiſtimat minus prauas eſſe quam ſynceras. quaſi velit Hippocrates vomitiones ὡς μάλιστα, ſiue ἀκριβῶς exactè, quantum poteſt mixtas eſſe bonas; eas verò, quæ non ſunt ita benè permixtæ, quamuis non ſint omninò à ſua ſpecie alienæ, tamen minus habere vtilitatis, quam prædictæ; neque oppoſuit valdè mixtis, omninò impermixta: quoniam hæc iam conſtat ex lege, contrariorum eſſe praua, ſed voluit inſinuare quocumque modo ab optima permixtione recedant, tantum habere prauitatis, quantus eſt receſſus.

Tres tamen remanent difficultates quas operæ pretium erit ſoluere, vt penitus ſyncera maneat, hæc de humorum ſynceritate doctrina. Prior igitur eſt. ſi bilis ſyncera, hoc eſt, nulli alteri humori permixta praua cenſetur, cur tertiana exquiſita, quæ ab hac bile fit ſalubris eſt? ſi loquamur de ſecundo ſynceritatis modo, bilis flaua, quæ tertianam efficit exquiſitam, non eſſet ſyncera: quippe ſuo ſero eſt diluta; ſi loquamur de primo modo ſyncera quidem eſt: ſi namque pituitam ha-

beret permixtam, vtique iam tertiana non exquisita, sed notha appellaretur. Dicendum arbitror in ratione periculi, tàm exquisitam, quàm notham, vtramque intermittentem, periculo vacare: febres enim, ex decreto Hippocratis, quocumque modo intermiserint, periculo vacare significatur. In ratione durationis diuturnior est notha; quippe pituita. bilē à sua velocitate remoratur, ita vt quò tertiana magis ab exquisita recedat, hoc est, quo maiorem pituitæ copiam habebit admixtam, eò longior erit, sed hoc non denotat, meliorem esse bilem solam quam permixtam, denotat solum motus velocitatem in humore bilioso: quippè, si tertiana vtraq; periculosa esset, citiùs exquisita quàm, notha ad mortem terminaretur. Quod verò attinet ad vehementiam symptomatum (& in hoc apparet synceri humoris prauitas) exquisita ferociora habet symptomata, rigorem, vomitum biliosum, caloris acerrimi excessum valdè magnum. Est itaque bilis syncera quæ tertianam efficit exquisitam ferocior, quàm sit permixta pituitæ, quæ efficit notham, quod autem salubris sit in hoc non differt ab ea, quæ est notha. Salubritas autem prouenit non ratione humoris, sed mineræ, quæ est longissimè à corde.

Altera difficultas. Si syncera dicitur bilis, quæ ab ichore suo est sequestrata, à quo liqui-

dior fit, quomodo ab Hippocrate non semel dicuntur excrementa syncera tenuia? Respondet quidam, tenuia, & syncera non esse eadem, sed ægroti, de quibus loquitur Hippocrates, deijciebant diuersa, quorum quædam erant tenuia, quædam verò syncera. Hoc quidem ita fuisse credibile est, sed facilius est dicere, esse syncera tenuia, hoc est, biliosa sine mixtione pituitæ, aut melancholiæ, quarum vtraque est crassa; atque ita syncerita-tem ibi primo modo sumptam, intelligo, quamuis enim essent excreta flaua tenuiora ac proinde suo sero admixta, erant tamen syncera, hoc est, sine permixtione alterius humoris. H. 1. epid. sect. 1. & 3. epid. sect. 2.

Tertia difficultas. Serum humorum perniciosa res est, & quæ malignam indicat qualitatem, quod Galeno acceptum refero, & ab Hippocrate colligi potest, cur ergo humores sero priuati deteriores censentur? Deteriores quidem sunt humores suo sero priuati, ratione signi, nam his magnum incendium, quod aqueam humiditatem absorbet, significatur. Deinde etiam istud serum, si proprium humoris cuius est serum, temperamentum seruet, non est suo humore deterius. Si verò à suo temperamento recedat (recedit autem quia facilè ebullit & putrescit) tunc deterius est suo humore. Dum itaque dicuntur syncera, intelliguntur exhausta, adusta, dum- G. 6. Epid. sect. 2. com. 38. H. 6. epid. sect. 1. in princ.

modo ex alijs cognoſcamus eſſe ſyncera primo modo, hoc eſt ſine ſuo ſero.

Exercitatio de ſpumoſa deiectione.

VT ſpumoſæ deiectionis prauitatem agnoſcatis, oportet priùs inquirere aqua cauſa ſpuma concitetur: Galenus tum propter frigiditatem, tum propter caliditatem fieri ait; huius rei ſignum affert: quippè venti in aqua ſpumam excitantes eam à frigiditate fieri indicant, aqua, quæ in lebete ad ignem ebullit, ac ſpumeſcit, nos docet ſpumam etiam caliditatis eſſe ſobolem. Cæterum dum frigiditati concitandi ſpumas vim tribuit, omninò decipitur, neque exemplo allato quicquam efficit: nam ventus non prout frigidus eſt, aquam ſpumeſcere facit, ſed prout agitat. Quare meliùs alibi, cauſam ſpumæ duplicem ſtatuit, aut enim fit ab agitatione humidi ob ſpiritum flatuoſum contentum, aut à calore.

G.1.prorrh. 1. com. 21.

G.4.progn. com. 20. & 7.aph.com. 30. & 2. aph.com.43.

Cæterum ſemper, ſi fieri poſſit, cauſas, quæ variæ apparentes ſunt, ad vnam reducere eſt operæ prætium, quod in preſenti me facturum ſpero. Siue igitur ſpumam fieri videatis agitatione in aqueo, & aereo, qualem efficiunt venti in mari, & alliſio vndarum ad ſcopulos; ſiue ebullitione facta à calore, vt in lebete aqua pleno, & in ligno viridi dum combu-

buri-

buritur; siue quomodocumque, aliter, semper causam proximam esse experietis attenuationem partium humidi aquosi, quæ, dum in vapores conuersæ, egressum per crassiorem substantiam quærunt, & à substantia illa, suam integritatem retinere conante, impediuntur, ac propterea in partes minimas franguntur. Quod si substantia illa sit facilè cedens vt est aqua, facilè exitum præbet, ac proinde citò spuma desinit, si sit viscosa, & difficiliùs cedat, diutiùs vapores remoratur, ac propterea diutius spuma permanet.

Itaque biliosa materia in corpore calore febrili correpto, secundum multas partes attenuatur, hæ exitum parant, detinentur tamen, quare ebulliunt, & spumescunt, quapropter spuma meritò ignei caloris soboles dicitur, quippè calor prout attenuat, occasionem præbet attenuatæ materiæ, ac proinde exitum sibi paranti, vt, dum vim patitur à membris exitum prohibentibus, in minimas partes frangatur, & spumescat. Spuma autem ista non facile euanescit, quippè vbi bilis, & igneus calor valdè prædominant, aliquod semper colliquationis rudimentum adest, à quo spuma perseuerantiam accipit.

Hæc doctrina vobis declarabit sententiam Hippocratis siue authoris prorrheticorum, quicumque ille fuit, qui sic ait. *Deiectiones in spumosas, syncerasque desinentes morbum exacer-* 1. prorrh. sect. 2. tex. 15.

 bant.

bant, dixit, *desinentes* hoc est, in morbi progressu, seu tractu temporis: dixit *morbum exacerbant* hoc est, morbi exacerbationem significant. Hoc igitur in hunc modum explico. Maiores quidem bullæ in principio excitantur: quia tunc maior adest vaporum copia, qui exitum sibi parant; deinde tractu temporis, deficientibus vaporibus, minuitur spuma. Si igitur tractu temporis, cum spuma debuit minui; tantum abest, vt diminuatur, quin potiùs denuò maior appareat, signum est exacerbationis, siue nouæ ebullitionis. Itaque spumosa deiectio semper est malum signum, quia significat calorem ebullitionis authorem, longè factum maiorem; quòd est deteriùs in fine, quando ebullitio cessare debuerat.

Exercitatio de curatione febris cum alui fluxu.

CVm difficilis sit curatio, quando concurrunt simul febris, & alui fluxus, neque Hippocrates quomodo se in hac difficultate gesserit explicat, vtilis erit vobis aliqua circa hanc rem disquisitio. Ex vna parte sanguinis missio non videtur conuenire: quippè nec Hippocrates, nec Galenus fluente aluo,
4. acut. tex. 116. venam secari iussissent. Hippocrates quidem, *si cuipiam*, inquit, *sanguinem auferre confert*,

ventrem

ventrem firmare oportet. Galenus ibidem *fluente aluo sanguinem non detrahes: nam si post detractionem perseuerauerit fluor virtutem prosternit.* Ex altera parte, febris acuta, quam putrescens humor concitat præstantissimum habet remedium sanguinis missionem, vt celebris est sententia à Galeno prolata. Præterea, si adsint signa plenitudinis, lumborum dolor, colli tensio, capitis grauitas, plenitudini sanguinis missionem deberi à Galeno satis, superque est inculcatum, & à posteris vnanimiter receptum. G.11. met. c.15.

Rursus in medicamento purgante eadem vrget contradictio. Nam ex vna parte incendium febrile nos ab hoc auxilio deterret, quippè medicamentum purgans, vigente incendio, ignem igni addit: iccircò sapienter Hippocrates libello de medicamentis purgantibus sic ait. *Quicumque igitur à febribus fortibus corripiuntur, his medicamenta purgantia exhibere non oportet, donec remiserit febris.* Et paulo post, *quapropter in febribus vehementibus medicamenta purgantia exhibere non oportet, verùm, si alicui opus fuerit infusum per clysterem exhibere potest, quotiescumque volueris: hoc enim minoris periculi est.* Idem faciẽdum.

Nec dicatis, quod communiter dici solet, hanc cautionem necessariam fuisse Hippocrati, qui non nisi fortia pharmaca cognouit, non autem nobis, qui mitioribus abundamus.

Scire

Scire namque debetis nullum esse medicamentum purgans, quantumuis facilè, quod exagitando non calefaciat, præcipuè corpus febre comprehensum. Ex altera parte videtur ad sedandum fluxum biliosum necessariam esse humoris biliosi eradicationem per medicamentum purgans, vt sic causa stimulans, & ægrum ad deijciendum compellens

Aui. 16. 3. tract. 2. c. 3.

auferatur. Quapropter Auicenna *vomitus, ait, quandoque prohibetur vomitu, & fluxus quandoque prohibetur fluxu.* Deinde fluxus alui biliosus indicat cacochymiam, cacochymiæ conuenit purgatio.

Denique vtrumque remedium, siue sit venæ sectio, siue purgatio, in alui fluxu non admittitur à Galeno, dicente: *Sed neque si fuerit febris cum profluuie ventris alia est opus euacuatione, verùm hæc sola sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione; quicumque enim his plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem mouere tentarunt, in grauiora pericula deduxerunt.*

G. 1. Artis Cur. ad Glauc. c. 14.

His angustijs circumuentus desistet ne medicus à curatione? minimè; nec enim æger adhuc in ea desperatione est, in qua ægrũ debeat solis prognosticis relinquere. Ergo priùs, si non ægrotanti, saltem adstantibus declarata sanandi difficultate, curationem medicus auspicabitur, admonitus ab Hippocrate & Galeno, quorum vterq; medicum gubernatori

ri nauis comparauit. Prudens gubernator pro ratione instantis scopuli, quàm agnoscit, aut procellæ quàm præcognoscit, clauum flectit, vela contrahit, & reliqua quæ præagenda sunt peragit. Sic autem medicinam faciens & præsentis mali, & impendentis periculi rationem habebit; & ab vno auxilio desistens, ad aliud se confert. Si adest plenitudo simul cum cacochymia, considerabit, an vtraque pariter vrgeat, & tunc incipiet ab ea, sine qua altera sanari nequit. v.g. si, nisi plenitudo auferatur, cacochymiæ mederi non possumus, à plenitudine exordium sumendum est. Quod autem plenitudo, siue sit ad vasa, siue sit ad vires, impediat cacochymię curationem, patet; quia plenitudo est, via ad cacochymiam. Si enim est ad vires, cum in hac sanguinis quantitas à viribus nequeat gubernari, necessarium est, vt putrescat. Si ad vasa sit, neque venas disrumpat, neque ob venarum interceptionem apopleticum inducat affectum, necessariò ad sanguinem, præ multitudine, conculcatum, & subinde non satis difflatum putredo oritur. Itaq; & ob hanc, & ob alias rationes, quas controuersiarum scriptores adducunt, cum par vrget vtriusque remedij necessitas, à sanguinis missione incipiendum est.

Hoc peragendum proponitur ex ea parte, quæ auxilijs medicis vti persuadet. Ex altera verò, quæ prohibet non sunt contemnenda

præ-

præcepta, ità tamen, vt non omninò diſſuadeant, ſed duntaxat moderationem inducant. Sic Auicenna, quando dixit, *caue ne ægrum ad alterum duorum perducas, vel cholericorum ebullitionem, vel frigidiorum incrudationem*, videtur admittere quidem venæ ſectionem, ſed cautè, ne ad alterum extremorum accedatur. Hippocrates, ante venæ ſectionem ventrem firmare iubens, ita accipitur, vt non prorſus velit expectare, donec prorſus alui fluxus ſedetur, deinde ſedato, ſanguis mittatur, imprudens enim conſilium eſſet tandiù expectare, ſed videtur velle, (ſi æger ſanguinis miſſione indigeat, & alui profluuium adſit, propter quod frequenter ad excernendum cogitur exurgere) priùs clyſtere abſtergente, vel quocumque alio remedio eſſe curandum, quò nimirum rariores fiant deiectiones, & ne æger dum fluit ſanguis, ſimul etiam alui excrementa deponat. Galenus admonet aluo fluente, non eſſe mittendum ſanguinem, ne, ſi fluxus perſeueret, vires deijciantur, cum autem his verbis ſolum futuræ debilitati conſulat, quid aliud nobis indicat, niſi parcè extrahendum eſſe ſanguinem? vt ſic ſine timore inferendi noxam poſſit iuuare. Hæc autem menſura prudentis medici æſtimationi eſt cõmittenda.

Exer-

Exercitatio de Syntexi.

QVamuis Galenus nominum parum, ſolicitus aliquando ſit, inquit, ἀνασοιχείωσις, ἢ σύντηξις ἢ ἀνάλυσις, ſeu quomodocunque nominare libet, nonunquam totius corporis, nõnunquam ſuccorum, qui in venis continentur; quod autem ex ea colliquatione profluit, aliàs ad ventrem confluit, aliàs ad vrinas. Ex his verbis recrementatio, & ſyntexis, & analyſis in idem coincidere videntur, nihilominus, ſyntexis, hoc eſt, colliquatio, ab analyſi ſeu reſolutione differre colligitur ex eodem alibi, dùm ait, *ſiquidem, quoad materiam vberem habent hanc colliquant, vbi illis tùm adeps, tùm caro mollis deficit, duras, & ægre liquabiles carnes ſiccant à quibus propter ſiccitatem, nihil defluit*, atque ita videtur velle non dici colliquationem, niſi in ijs rebus à quibus defluit colliquamentum, quod Ariſtoteles manifeſtè docet, inquiens, *ligna verò terræ ſunt, & aëris, quæ colliquari ac molleſcere nequeunt*. Itaque per inſenſibilem tranſpirationem conſumi quidem corpus, & attenuari dicitur, colliquari autem, non, niſi in ſubſtantiam fluidam vertatur. Quapropter Galenus in aphoriſmo *febricitantium non omnino leuiter permanere corpus, & nihil minui, vel etiam, pluſquam ratio poſtulat, colliqueſcere, malum* Hippocratem, ait, verbo συντήκεσθαι, id eſt colliqueſcere, non in propria ſigni-

G.3. ſymp. cauſ. c.2.

G.10. met. c.vlt.

A.4. meteo. c.7.

G.2. aphor. 28.

ſignificatione fuiſſe vſum, ſed magis abuſum.

Imò ſi magis ſtrictè loqui velimus, nec pinguedini diſſolutæ nomen colliquationis dabimus, dicente Galeno, *colliquationes, quæ per ventrem excernuntur, ex communi vſu medicorum differre à pinguibus deiectionibus*; Et hoc quidem meritò: quoniam colliquationes non ſunt ſimiles ſubſtantiæ, à qua effluunt, vt experimur in carnibus aſſis nondum exſiccatis; at pingues deiectiones ſunt pinguedini colliquatæ ſimiles, ſolo colore mutatæ, licet non ſemper colore mutentur, vt cum recens pinguedo non putreſcens, à calore non admodum vehemente liquatur.

3. epid. ſec. 3. ægrot. 1.

Porrò vera, & propria liquatio contingit carnibus, & ſolidis corporis membris, exhauſto ſcilicet humore; exhauritur autem priùs alimentarius, poſtea primogenius, ſiue radicabilis, hic vero non omninò, ſed aliqua ex parte. Hoc vobis palàm faciet Hippocratica ſententia *omnis extenuatio laxat cutem, deinde diſtenditur. Defectio contraria facit; cutis corrugatio concidentis extenſio*. Explicat Galenus hanc ſententiam exemplo vtris, aut veſicæ. Veſica e.g. ſi euacuetur laxa remanet. deinde ſi euacuata perſiſtat, eius corpus exſiccabitur. Ita etiam in extenuatione noſtri corporis, ob deficientem ſubiectam carnem, cutis laxatur, procedente autem extenuatione etiam ipſius cutis ſubſtantia ſiccior redditur. Quare

H. 6. epid. ſect. 3. tex. 29.

Quarè meritò dixit Hippocrates omnem extenuationem cutem laxare, deinde distendere, nempè laxatur, ob euacuatam subiectam carnem, distenditur ob acquisitam propriæ substantiæ duritiem. Addit deinde *Refectio contraria facit* quod in extenuatione priùs erat cutim relaxari; quia euacuabatur carnis humiditas; in refectione, vero priùs est, cutim distendi, quia caro iterum reficitur. Rursus in extenuatione posteriùs erat cutim indurari, in refectione posteriùs est cutim mollescere, suscepto, scilicet alimento, cuius beneficio substantificè humectatur.

Ordo colliquationis est, vt priùs fundantur humores, deindè adeps (vt Galenus ait) prius recens, deinde vetustior, postea noua, ac recens caro, mox dura, ac vetusta, postremò membra solida; nihilominus tamen sunt sex colliquationes, licet Galenus quinque duntaxat enumeret, omissâ ea, quæ est humorum, cuius tamen alibi meminit, dummodò tamen vberem materiam habeant, quæ possit effluere. Nam (si Galenum consulitis) nec fibrosa, nec neruosa, membranosa vè natura, eandem generationem habere cernitur, nec fas est eius modi singularum partium fibras à malignis febribus liquari sicuti carnes: quando animal ipsum, priùs quam hæ prorsus sint siccatæ, interemerint. Exemplo carnium, quæ in craticulis assantur hoc fit manifestum G. 2. prog. 22. G. 10. meth. c. vlt.

sues

sues syluestres vel nihil, vel ferè nihil habent quod ex se defluat si assentur Carnes, domesticis verò plurimum difluit. Ita carnes humidas pinguesque habentibus per febres liquatio fit, siccioribus febris in marasmodem transit, nisi priùs æger vel morbi violentia, vel medici inscitia moriatur; & hæc est differentia inter febres syntecticas, & febres marasmodes. In syncteticis magna & penè subita colliquatio ad ventrem mittitur, in marasmodibus caro, quæ sensim colliquatur sicca est, ac in vapores digeritur, & nulla erit sensibilis colliquatio, non aliter quam si ad ignem carnes priùs exsiccatas vel sale, fumoque duratas, torrere velitis.

Ex his cognoscetis parenchymata nostri corporis (ita appellantur viscerum carnes, hoc est iecoris, lienis, cordis, renum, pulmonum) omnia quidem posse contabescere, non omnia colliquamentum ex se diffundere. Iecoris substantiam colliquari his verbis Galenus expressit; *calida igitur intemperie circa viscus existente, colliquationes fiunt, primùm humorum; deinde etiam carnis ipsius hepatis, & euacuatur per ventrem bilis crassa, graue olens, & abunde colorata, quemadmodum in pestilentibus febribus contingit.* Lienis colliquatio nigra est, & similis substantiæ ipsius, vt in huius visceris inflammationibus conspicitur. Renes ob duritiem suam non facilè liquantur,

G. 8. de cōp. med. sec. loc. c. 7.

sed

ſed quæ ex his effunditur pinguedo per vrinas, Ex ipſorum pinguedine effluit, vt teſtatur Galenus; explicans aphoriſmum. *Quibus inſidens pingue, ac ſimul totum, iјs renum vitium auctum ſignificatur*. Liquata tamen eorum caro effundit per vrinas carunculas, & filamenta, vt voluit Hippocrates, & ſedimentum oroboidem de quo infra. A corde in vniuerſo corpore colliquatio poteſt euenire, peribit tamen animal, ante quàm contabeſcat ipſum cor; reliquum priùs corpus contabeſcere eſt neceſſe; nam quamuis omnes particulæ nutrimentum ad ſe ipſas trahant, æquali tamen attrahendi robore non vtuntur omnes; ideoquè in ſanguinis indigentia, non æquè omnes alimento deſtituuntur: cor enim cum vehementiſſimam habeat attrahendi actionem, alimento nunquam indigebit, niſi priùs omnes animalis particulæ ad extremam deuenerint inopiam. Sic Galenus in libro de marcore. De pulmone non auſim dicere ipſum marceſcere, quandoquidem crebris deſtillationibus humectatur, continuaque attractione aëris refrigeratur. Aliundè tamen cum inflammari poſſit, poterit etiam exſiccari. Galenus dum membra, quæ cor calefaciendo hecticam, ſiccamque inferre poſſunt febrem, quam marcor conſequitur, enumerat, accedens ad pulmonem ita inquit, *quantum igitur ad propinquitatem attinet, pulmo quidem omnium maximè*,

G.7.aph. 35.

H.4.aph. 76.

G.lib. de Mar.c.5.

G. de Mar. c.7.

ximè, ac potissimè, cor calefaciendo, hecticam siccamque inferre febrem, quam marcor consequitur, debuerat: *hoc tamen fieri non conspicitur: nec facilè vnquam viscus hoc affectionem causæ similem suscipiet, tum quia humidum est, tum etiam quia respiratione refrigeratur*. Cæterum debuerat meminisse, hoc solùm, ita se habere in statu sanitatis, in quo pulmo refrigerationi cordis inseruit; cæterum non posse affectionem in pulmone gigni, quæ febrem hecticam inducat, falsum omninò est: quippè ex vulceribus pulmonis tabem ortum habere vulgatissimũ est. Porrò tabescere possunt membra omnia, liquari ea solum, quæ humiditatem, pinguedinemque habeant. Nec video cur Galenus neget, posse membra particularia marcescere, & marcorem dicat esse affectum totius, satis quidem euidenter pupillæ tabes nobis se se representat, & interiora multa contabescentia autopsia demonstrat.

G. de Mar. c.1.

Colliquationis causa calor est vehemens, vel malignus: de vehemente dubitabit nemo, de maligno quoque non dubitabit, qui considerauerit proprium esse symptoma febrium pestilentium, quod à Galeno poteritis addiscere. Qui etiam meminerit venena dari colliquefaciendi vim habentia; calorem igitur malignum appellabitis in maligna putredine accensum, ex qua vapores eleuantur, qui spirituosam substantiam lancinare; & tanta corruptione

G. 3. epid. sect. 3. ægr. 1. & 8. de cōp. med. secund. loc. c.7.

ruptione membra possint tentare, vt dissoluta deffluant.

Signa colliquationis in deiectionibus, in vrinis, in vrinarum subsidentijs, & tandem in sudoribus conspiciuntur. Et quod attinet ad deiectiones, Galenus inter pingues, & viscosas hoc discrimen facit, quod pingues, in pinguedine liquefacta fiunt, viscosæ verò in solidis membris contabescentibus. In hoc tamen videtur contradicere & sibi met, & Hippocrati. Sibi, quia in prognosticis glutinosam deiectionem, modicæ consumptioni tribui dixit, at consumptio solidorum immodica quidem est. Hippocrati, qui cum glutinosam malam esse dixisset, magis lethalem dixit esse pinguem. Si ergo pinguis est magis lethalis, non est ex sola pinguedinis consumptione, neque viscosa, si minus lethalis, ex consumptione solidorum.

G. 1. cris. c. 11.

G. 2. progn. com. 21.

H. 2. progn. tex. 21. & 22.

Vt Galenum à contradictione liberemus, & cum Hippocrate conciliemus, considerare oportet, aliam esse glutinosam, paucam, & non fætidam, aliam glutinosam copiosam fætentem: quando ergo ait glutinosam fieri in partibus solidis liquatis, nisi ex cibo glutinoso assumpto tale accidat, intelligere debemus glutinosam multam, & fætentem. Sic etiam Hippocrates quando pinguem deteriorem statuit, loquitur de pingui, copiosiore, & graueolente.

Auth. lib. de vrin. ca. 25.
ἐλαιόχροα.
ἐλαιοφανής.
ἐλαιώδης.
G. 3. epid. sect. 3. ægr. 3.
H. 2. progn. 35.

Vrina colliquationis soboles si considere-tur iuxta suam substantiam, author libri de vrinis ex oleagineis triplicem speciem constituit; prima est clæochroa oleum colorem referens, quæ principium colliquationis indicat; altera eleophanes, olei splendorem gerens, hanc, ait, habere aliquid magis simile oleo, quod supra vrinam insidet, significatque augmentum colliquationis. Tertia elæodes, quæ tota sua substantia, & vndequaque est veluti oleum, quæ indicat statum, & summum vigorem colliquationis. Verùm Galenus oleosam vrinam sic dictam ab Hippocrate accipit, quasi colore, ac substantia oleo similem. Vrinam autem totam pinguem vt oleum à nemine vnquam fuisse visam; neque tale quidpiam scripsit in prognosticis Hippocrates, sed in vrinis damnat, pinguedines supernatantes similes telis araneorum; tale quidpiam in pinguioribus iusculis refrigescentibus cernitur. Hæ semper supernatant, naturam enim omne liquidum pingue habet, vt semper reliquis superfundatur.

Ista igitur pinguedo græcè dicta γραῦς à quo non multum distat vulgare vocabulum *grasso* in sanis, sine vllo prauo signo apparet: quippè sanguis pinguem partem secum habet, cuius aliquid simul cum sero sanguinis percolatur, saltem cum pingue hoc in sanguine abundat; propterea Galenus sanguinis

perfectè cocti in sanitate signum esse voluit nubecula desuper tenuis, velut quod in summo lacte colligitur, aut quod in iure pingui concreuit. Hanc autem partem sanguinis tenuem, & pinguem febris ardentis calor in bilem mutat, vt Galenus ait, & nebula quæ in sanitate aderat in febribus non adest. G.4.sanit. tuend.c.4. G.2. differ. feb.c.9. 2.Cris.c.12.

Quòd si adsit in febribus, considerare oportet (quod sapienter Hippocrates considerauit) an simul totum educatur, an verò paulatim: inquit enim *quibus insidens pingue, ac simul totum, his renum vitium auctum significatur*, Galenus hoc annotauit. In alijs, inquit ille, partibus corporis adipes colliquati paulatim, & non vniuersim cum vrina exeunt; primùm colliquatione recepta à venis illis vicinis, deinde ab his quæ continuantur, & rursus ab alijs donec ad renes perueniat. Adipis verò circa renes colliquati transumptio ad vrinas celerrima est, & non paulatim, sed simul tota fit. H.7.aph. 35.

Sedimenta præterea in vrinis colliquationem indicantibus, sunt iudicanda. Id autem In triplici differentia reperietis apud Hippocratem, prima dicitur crimnodes, similis partibus hordei crassioribus, quæ cum farina hordei comparat, quæ exquisitam effugit in mole triturationem, vt vult, Dioscorides, & crassiorem farinæ partem esse dicit, siue ex hordeo siue non. Hæc vnum duorum signi- H.2.prog. tex.28. κριμνώδες. Diosc. lib. 2.c.81.

ficat, aut sanguinis crassioris assationem, aut carnium inæqualem colliquationem. Vbi sanguis assatur rubedinem contrahet sedimentum, vt Actuarius voluit; vbi carnes inæqualiter colliquantur, aut exiguam, aut nullam. Hanc duplicis damni significationem habetis apud Galenum, tum in commento prognostici, tum in opere de crisibus. Nisi quod in prognostico dixit, *carnes inæqualiter colliquari; indè crisibus magnam pati colliquationem*; sed nulla est differentia; ea enim est magnitudo colliquationis, quæ ex hoc sedimeuto significatur, vt ad carnem tum recentem, tum vetustiorem perueniat. Ioannes Brauus inter crimonidem, & oroboidem, differentiam aliquam constituit, & videtur velle oroboidem, quæ orobo, idest, eruo similis est, esse magis rubram, alteram vero nempè crimnodem illius comparatione posse dici albam. Verùm quicquid ille dicat vtraque istarum eandem habet significationem: quippè Galenus crimnoden (vt diximus) sanguinis, & carnis consumptione fieri dixit. Et idemmet oroboidem fieri ait sanguine crasso in renibus, aut hepate exusto. Et author libri de vrinis, cum caro colliquatur fieri, ait, hypostases oroboides. Ea tamen conditione, quam author illius libelli ex Hippocrate sumpsit, vt vrinæ, si coctæ sint, vitium renum significent, sin' crudæ, totius corporis. Maior autem, aut minor coloris

Actuar. 2. de Iud. vrin. c. 10.

G. 1. cris. c. 2.

Aut. lib. de vrin. c. 6.

loris ſaturatio non conficit differentiam; neque enim in omnibus (quòd benè Galenus aduertit) aut ſanguis exquiſitè ruber ſit, ſed aliquando magis atrum, aliquando magis flauum. Hoc ſedimentum crimnoden longitudinem morbi ſignificare ait Hippocrates, quod non tollit exitiale eſſe ſignum, ſed ſolum indicat, ſi æger ſaluandus ſit, longo temporis ſpatio indigere, vt morbus finiatur. G.6. epid. ſect.1.com. 6. H.7. aphor. 31.

Altera ſpecies, ſeù differentia ſedimenti colliquationem indicantis eſt ſquamoſa ſeu laminea, latitudinem & longitudinem habens citra tamen euidentem altitudinem, atque ita appellatur, quòd foliorum, aut ſquamarum, aut laminarum inſtar, lata & tenuia exiſtant. hæc, cum acuta febre ſolidæ corporis partes depaſcuntur. Ait Galenus quæ folia repreſentant eſſe vaſorum partes ſuperficiales, quæ cõtabuerunt. Vt cumque tamen ſit, conſtat hanc præcedentibus deteriorem eſſe. Et quamuis Hippocrates has ſquamulas ſignum eſſe dicat veſicæ vlceratæ, in hoc eadem habenda eſt conſideratio, quam diximus, in ſedimento crimnode, quod cum vrinis coctis renum affectum ſignificat, cum crudis totius corporis. Eodem modo Hippocrates ait *ſi ſanguinem, aut pus mingat, grauiſque odor fuerit, veſicæ vlcerationem ſignificat, Si igitur veſicæ fiant vitio, exeunt ſine febre, cùm vrinæ fætore, & coctione, & laborantis loci dolore. quæ verò totius corpo-* πεταλώδης. G. 1. criſ.c. 12. H.4.aph.81.

ris indicant affectum cum febre & vrinarum cruditate iunguntur.

Tertia species est furfuracea, dicitur etiam similacea, quoniam similæ, ideſt furfuris, ex tritico cribrati, specimen exhibet. fit autem vbi calor febrilis obsessa profunditate, longè, lateque solidarum partium substantiam exurit. Hæc sedimenta, licet squamulis sint angustiora, crassiora tamen sunt, & consumptio deterior est, quæ penetiora quam quæ extima tantum abradit. Hæc furfuracea significant vesicæ scabiem dicente Hippocrate.

H.4.aph. 77. *Quibus in vrina crassa furfuracea quædam exeunt, his vesica scabie laborat*, sed aduertite dictum *in vrina crassa*, nempè in ea, quæ mediocriter crassa est, & subindè cocta, vt etiam hic superior consideratio locum habeat, videlicet, cum vrina cocta, indicare vitium visicæ, cum cruda totius corporis.

Atquè hæ sunt species sedimentorum consumptionem significantiũ, in quibus, si Actuarium attentè legatis, aliquantulum ab Hippocrate, & Galeno discrepat. Sed omnia quæ ab his authoribus dicuntur possunt ita in ordinem reduci, ne ex varijs quæ scripta reperiuntur confusio oriatur.

Sedimẽtum cõsumptionem si-	Rubrũ	oroboide sãda	sanguinis cõsumptionem
	interalbum	rachoide ruffũ	fignicat, & varijs isti colores

gnificans	& rubrum		res fiũt pro sanguinis varietate.
		crimnodes	Quod est tamquã farina hordei, quę effugerat trituram, significat sanguinis & carnis cõsumptionem.
	Album	Laminarum significat superficiei externæ vasorum consumptionem, & est prauum; quia vasa sunt membra solida, quorum consumptio magnum indicat incendium. Furfuraceum omnium pessimũ, quia habet profunditatẽ, non est tenue sicut lamineum, ac proinde significat membrorum solidorum maiorem consumptionem, vltra quod non datur nisi incineratio.	

Sudor etiam diaphoreticus colliquationis est soboles, fitque διάτλω ἢ ἔκλισιν idest per exolutionem, & hunc sudorem inter colliquamen- ἱδρὼς διαφορητικός.

ta

3.Sympt. caus.c.2. ta collocat Galenus inquiens *carnoso verò genere ita colliquato, tum venter fluxionem eius recipit, vbi scilicet ea est crassior, tum sudores multi superueniunt vbi in halitus est resoluta.* Atq; hæc cuncta simul de colliquatione scripsisse volui, vt quoties eius fiet mentio huc recurratis.

Exercitatio de tenesmo.

TAm Græci, quàm Latini, continuam desidendi cupiditatem solent tenesmum appellare, ab ea (vt Galenus ait,) quæ fit in hoc affectu, tensione; Arabes si cum dolore fiat appellant Zair. Differt à dysenteria loco duntaxat: cum enim vtrobique detur intestinorum vlceratio, in dysenteria vlcerantur omnia intestina, præter rectū, in tenesmo nullum præter rectum, ex hac vlceratione sequitur inanis excernendi voluntas, inanem dico, quoniam vel nihil excernitur, vel longè minus, quàm sit pro voluntatis impetu. Describit hunc affectum Hippocrates, inquiens *tenesmus vbi apprehenderit secedit sanguis, ac mucus, & dolor fit in ventre inferiore, maxime vbi ad secessum deuenerit, & egerit bilem, & pituitam, ac sanguinem cōbustum* ab ipso Hippoc. exemplū sumpsit eius simia Cornelius, Celsus qui ita ait, *In hoc æquè ac in torminibus frequens desidendi cupiditas est, æquè dolor, vbi aliquid excerni-*

G.7.aph. 27.

H.lib. de affectionibus.

cernitur, descendunt autem pituitæ mucis similes, interdum etiam leuiter subcruentæ.

Igitur vt sub cruenta fiat deiectio, necesse sit, vt adsit exulceratio, quam videtur supponere Galenus dum ait. *In tenesmo eandem habere causam, ac dispositionem, intestinum rectum quam in dysenteria (sed in hac) suscipit aliquod ex superioribus.* Imò manifestè alibi vlcerationem in tenesmo dari ait his verbis. *Est autem ex eodem, quo iam dicta dysentiora genere, & qui tenesmos dicitur, cùm vlcus in recto intestino est factum. Is cætera quidem symptomata infert dysenteriæ similia, nixus tamen multo vehementiores.* Ex his patet quàm immeritò, quidam Pereda reprehendat Altimarum, quòd dixerit, citra intestini vlcerationem fieri non posse tenesmum. Profectò melius Arabes, & Arabum sectatores diuidunt tenesmum in verum, & non verum; ita vt verum sit quem dicimus fieri vlceratione; non verum erit desidendi facultas, citra vlcus. In hoc mucus quidam viscosus eijcitur, sine cruore, & aliquando etiam nihil, nempè si tenesmus fiat ex simplici intemperie frigida offendente musculum Sphyncterem, vt cōtingit ijs, qui supra lapidem, aut in herboso prato sedentes, circa illam partem refrigerantur.

G.7.aph. cit.

3. Sympt. caus. c. 2.

Exercitatio de Inflammatione, & erisypelate.

G. de morb.diff.c 2. VEteres ante Galenum, quendam veluti feruorem in corporis partibus accensum, sed rubescentem, ac renitentem, dolorificumque tumorem inflammationis nomine significabant, atque ita comprehendebant omnem tumorem à quacumque causa calida ortum ducentem, sic etiam Galenus aliquando accipit, quando exquisitè loquitur *Inflammationem tamquam speciem, quæ retinet generis sui nomen, sicut pleræque species retinere solent*. Si de ea quæ genus est loquamur, communis omnium inflammationum, ait Galenus, generatio ex sanguinis influxu est, copiosioris scilicet, quàm pars postulet. Si verò de ea agamus, quæ sui generis nomen accipit, hæc, sanguine optimo, ac mediocrem crassitudinem habente, ad particulam aliquam vniuersim fluente, atque ob multitudinem conculcato, excitari voluit idem Galenus.

Gal. ad Glauc. lib. 2.c.1.

G.13.meth.c.2.3.

Gal.2.ad Glauc. c.1. Cum verò sanguis influens calidus sufficienter extiterit, & crassus, quodcumq; membrorum subitò occupauerit, hoc comburendo facit vlcus cum crusta, quicquid verò circumiacet, in inflammationem leuat, efferuescẽtem grauiterq; dolentem, vocatur autem anthrax, idest carbo istiusmodi passio. Cum verò sanguis influens niger extiterit, crassusq; fæculentus,

tus, ac feruens, qualis, quem antea diximus: ſimul autē & ſanies nonnullas tenues admixtas habuerit, puſtulas quaſdam per ſumma cutis excitat, ſimiles ijs, quæ ex igne fiunt, quibus diſruptis cruſtoſum ſub ipſis vlcus inuenitur, hocque etiam carbo eſt.

Hæ ſunt ſpecies ſanguinis quidem boni, aut craſſioris eiuſdem partis, quæ aduſtione fiunt: cæterum cum ex ſanguinis ardore, rectiùs dicam, corruptione, non ſolùm partes manent craſſæ aduſtæ, ſed tenues etiam, quæ biliosæ vocantur, ex his biliosis, aliæ fiunt ſpecies inflammationum. Flaua igitur bilis per totum corpus diffuſa icteritiam gignit, in aliquo autem membro conſiſtens herpetem. Si autem bilis ſyncera ſit, & ſuo ichore priuata herpetem gignit exedentem; altera verò herpetem miliarem, quia puſtulas habet paruas granis milij ſimiles.

Quod ſi ex ſanguine, & flaua bile calidioribus quam oporteat mixta fluxio fuerit, vel ex ſanguine quidem, ſed tenuiſſimo ſecundum ſubſtantiam, Eryſipelas, paſſio iſta vocatur, multò quidem inflammatione calidior, magiſque colorem flauum repreſentans. Hæc fere omnia ex Galeno ad Glauconem tranſcribere libuit; ex quibus ſolùm memoriæ mandetis velim. *Inflammationem in ſuo ſtricto, & proprio ſignificatu fieri ex ſanguine, qui, quãuis ſit calidior quàm in ſanitate, non Dum tamen formam* *ſan-*

ſanguinis amiſit. Ex ſanguine verò adhuc calidiore & bile perfuſo, vel ex ſanguine ſolum tenuiſſimo fieri Eryſipelata nemini obſcurum arbitror vnde quando Hippocrates ait *ſi mulieri grauidæ in vtero fiat Eryſipelas lethale*. Dubitat hic Galenus, an idē poſſit euenire,ſi accidat,ea, quæ proprio nomine dicitur inflammatio, quaſi de Eryſipelate non dubitans infelicem euentum, de inflammatione verò dubitans? quia inflammatio mitior eſt, quàm eryſipelas, mitior inquam,comparatiuè,nam & ipſa eſt valdè periculoſa.

H.5.aph. 43.

Patet ex his quæ dicta ſunt, inflammationis cauſam efficientem eſſe calorem, materialem verò ſanguinem,ſi enim de cauſa proxima ſermo ſit, vbi ſanguis influxus, & impactus, ſyncerus, & purus ſit, exquiſita oritur inflammatio,ſiue phlegmon;ſi nō ſyncerus, ſed aliorum humorum particeps , phlegmon ſpurium & non exquiſitum fit,& dùm ei miſcetur bilis vocatur phlegmon Eryſipelatodes, ſi pituita ædematodes,ſi melancholia ſcirrhodes. Si verò iſtorum humorum aliquis prævalet, ab eò fit denominatio , vt Eryſipelas phlegmonodes, ædema phlegmonodes , ſcirrhus phlegmonodes.

Cauſa antecedens, eſt ſanguis auctus & excalfactus in aliqua parte, vnde tranſmittitur, vel,quod frequentiùs eſt, ex vniuerſo corpore, vt in plethorico affectu: dum enim venæ ſanguine

guine immoderatè replentur, cogitur natura ſanguinem, veluti quid ſuperfluum ad partem aliquam vel laxam, & imbecillam, vel plus iuſto excalfactam, vel dolore affectam effundere. Porrò, cum materia inflammationis fit ſanguis copioſior, quàm pars poſtulet, quem Galenus ait,influere, alijs particulis,aliquando mittentibus, atque ea quæ phlegmone laborare incipit,recipiente:aliquando particula quæ affligitur hunc ad ſe trahente.Partes quæ mittunt alias, vt copia ſuperuacuũ,vel vt qualitate moleſtum,alias vtroque nomine,ſuccum propellunt: quæ attrahunt,ea morboſo calore trahunt. Porrò in doloribus incipit quidem cauſa ab eo, quod affligitur, ſed quicquid eſt, phlegmonis ſuperpoſitæ partes efficiunt. Gal. 13.meth.c.13.c.5.

Modus autem,quo fit inflammatio eleganter deſcribitur à Galeno, quippè *ſanguinea calidavè fluxio, vbi in muſculum, aut aliam partem procubuit, primùm maiores arteriæ, venæq; opplentur, aut diſtenduntur, ab ijs verò minores, atq; ità res procedit, donec ad minimas ſit peruentum. In ijs vbi valenter impacta fluxio eſt, nec ampliùs contineri poteſt, partim eius per ipſarum ora, partim per tunicas colatum foras tranſmittitur: tum verò ſpatia ipſa vacua, quæ inter prima ſunt corpora, fluxione implentur.* G de inæq. intemper. c.3.

Symptomata, quæ plegmonen comitantur ſunt rubor,quaſi qui ex balneis aduenit,aut ex igne, aut quouis alio modo calefactis: calor

vehe-

vehemens, adeò vt æger comburi videatur, & refrigerari desideret. Venæ quæ priùs latebant, intumescunt & conspiciuntur, fiuntque rubræ, atque aliquantulum nigræ, quia tunc temporis sanguis non valdè nigrescit. tensio sentitur, non solum tactu, quippè etiam pars interior inflammata tenditur, & in ea æger de tensione quæritur, sed etiam alia ratione. Pulsatio etiam adest, sed non semper, nam membranas, Galenus ait, vt quibus nullæ sunt arteriæ, non pulsare, rationi consentaneum est, quemadmodum neque cutem, etiamsi vehemens adsit inflammatio: atq; eadem ratione neque adenes, quibus nullæ sunt arteriæ: sed huiusmodi partes, cum inflammatæ sunt, vnico tantum doloris modo vexantur, nempè extensionis; quippè huiusmodi doloris species à nullo sentientium corporum, in inflammatorijs dispositionibus, separari potest. Proindè rectè dixerunt omnes ferè medici, quod inflãmatis partibus accidit, vt rubescant, tendantur, renitantur, intumescant, & doleant. Verùm non omnibus, sed his duntaxat accidit pulsus, quæ arterias habent notatu dignas, & partem sensu præditam, aut, vbi ad notabilem magnitudinem inflammatio attollitur: tũc enim pulsatorium dolorem sentiũt laborantes, vel nullo existente sensibili vase, in affecto corpore.

G.2. loc. affect. ca. 4. c. 7.

Sed iam ad Erysipelas deuenio, quod ignis sacer etiam appellatur, licet Celsus ignem sacrum

crum ſeparet ab Eryſipelate. Hoc ex Galeno fieri dixi, vel ex ſanguine ex bile calidioribus, quàm oportet, vel ex ſanguine tenuiſſimo. Ex quo, liquet Eryſipelas, ſi ex ſanguine fiat tenuiſſimo, ſola materiæ tenuitate à phlegmone differre, ſi ex bile & ſanguine, eſſe phlegmon compoſitum, non verò Eryſipelas. Hoc tamen longè aliter ſe habet, nam tùm ſanguis, qui cum bile mixtus efficit Eryſipelas, tùm ſanguis tenuiſſimus, ex quo ſolo Eryſipelas efficitur; eſt potiùs (ita Galeno ſe explicante, in libro de tumoribus præternaturam) *ſanguinis ichor, quem* (vt idem Galenus alibi ait) *bilem rubram appellant medici, quàm verus ſanguis:* fit namque ex vero ſanguine dùm propter exceſſum caloris funditur, attenuatur, & fibris priuatur. Itaque cum Galenus, ex tenuiſſimo ſanguine, Eryſipelas fieri dicit, in libro ad Glauconem, intelligite Eryſipelas ex ichore ſanguinis, eſtq; exquiſitum Eryſipelas; cum verò ibidem ex ſanguine & bile calidioribus quàm oportet, Eryſipelas dicit, accipite ex eodem ichore moderante bilis acrimoniā. Fit etiam Eryſipelas ex bile pallida, pallidam dico, quæ ſero multo eſt diluta, ac proinde minùs calida quàm flaua, ſic Galenus ſæpiſſime Eryſipelas bilioſum tumorem ſolet appellare, & hoc Eryſipelas bilioſum aliquādo cum herpete non exedente, confundit. ita varijs modis loquutus in eas nos anguſtias detrudit,

G. de tum. præt. natur. c. 9.

G. 6. epid. ſect. 5. com. 14.

G. 14. met. c. 2.

vt quæ eius fuerit sententia, magis diuinare, quàm cognoscere possimus: neque enim vnquam se de hoc, aut de illo Erysipelate loqui declarat, quod saltem facere debuisset, quando omninò in Erysipelate sanguinis missionē prohibet, quæ quidem, vt in merè bilioso non conuenit, ita in alio quod ex sanguine tenuissimo fit, aut in bile sanguini feruentissimo admixta, rectè administratur. Imò verò, cum ex sanguine per vlteriorem excalfactionem fiat bilis semper (etiam in Erysipelate bilioso) parca sanguinis missio conferre poterit veluti refrigerans auxilium; neque verò, si parcè sanguis mittatur, timere possumus, bilem reddi, sine fræno. nam satis adhuc sanguinis, & magis refrigerati relinquitur à quo bilis queat refrenari.

C. 14. met. c. 3. & 3. ad Glauc. c. 2.

Exercitatio de paraphrenitide ex consensu diaphragmatis.

PHrenitis inflammatio est cerebri, aut membranarum eius; Vtrum verò inflammationis nomine phlogosin, hoc est, flammeā dispositionem, an abscessum necessariò sit accipiendum, & de alijs ad phrenitidis naturam spectantibus, alibi pertractandi occasio dabitur. Nunc eam à paraphrenitide distinguere duntaxat est animus; distinguitur autem, quia phrenitidis est affectus iam in cerebro, aut

membranis factus, licet priùs per contensum inceperit; ita, vt, licet priùs per sympathiam sit exorta, non dicatur tamen phenitis, nisi postquam iam est per idiopathian. At paraphrenitis per consensum duntaxat est, & delirium appellatur.

Dignoscitur phreniti s à delirio, seu paraphrenitide inprimis ferocitate, quippè vt Galenus ait, quæ calidis febribus sunt desipientiæ ferocitatem non habent, sicut phreniticis appellatis id inest. Cuius rei hæc potest afferri ratio, quò maior adustio in contentis cerebri adest, eo maior fit furor, in phrenitide autem vera, maiorem patitur adustionem humor in cerebro existens, quàm sit calor fuliginum illuc ascendentium. Secundo, discernere possumus phrenitidem à paraphrenitide, perpetuitate delirij, quippè in phrenitide deliriū est continuum, in paraphrenitide non item, sed in augmento febris delirium accedit, quando verò remittitur calor, remittitur etiam, aut tollitur deliratio id quod Galenus confirmat.

G. 1. prorrh. com. 25.

G. 5. loc. aff. c. 3. & 2. eiusd. c. vlt.

Cæterùm hoc signum non est infallibile; quamuis aliquis possit dicere, in febre continua, licet febris semper adsit, non tamen semper tanta adest fuliginum, aut caloris trāsmissio ad caput, quanta sufficiat ad concitandum delirium potissimùm in declinatione, in qua adest quidem febrilis calor, nec deest ascensus fuliginum; nihilominus tamen paucitas facit,

vt æger non cogatur delirare: quamuis, inquam, hoc ſit verum, nihilominus poſſunt aliquando, vel in ipſa declinatione febris, fuligines non ſolum moueri per ambitum corporis; ſed etiam ad caput, & tunc non remittētur delirium, licet febris remittatur.

Reſpondet, hoc non tollere quominus dicamus delirium paraphrenitidis remitti ad remiſſionem febris, nam in eo caſu, cum ſcilicet multæ fuligines calidæ etiam in rimiſſione febris remittuntur ad caput, non dicitur febris in cerebro remiſſa, ſicut neque calor. Sed nimis latè febris nomine vult vti, vt ſcilicet febres appellet intemperantias calidas cuiuſlibet membri. At cum ſimpliciter & ſine addito febrem dicimus, eam intelligimus, quę procedit à corde. Et ſic remiſſo hoc vniuerſali affectu licet cerebrum adhuc ſuam caliditatem ſeruet ſemper dicitur febris remitti. Deinde ſi iſta expoſitio reciperetur, quæ nam differentia eſſet inter veram phrenitidem & paraphrenitidem? non ne etiam phreniticorum febres tertianarias habent exacerbationes? maximè fiunt quippè à bilioſo humore. Iam ergo in vera phrenitide erit febris remiſſa, & delirium dicetur remanere propter calorem remanentem in cerebro, quod quidem verum eſt, & ſi eodem modo dicetur de paraphrenitide nulla erit inter vtramque differentia.

Sed pergo vlterius & in mentem reuoco, febres

febres continentes non ne istæ possunt esse cum delirio? & tamen non sequuntur remissionem febris, quia in continentibus nulla datur remissio. Hac ratione conuictus ille confugit ad alia signa, quæ simul esse debent, vel vt est ferocitas, de qua superius diximus.

Est tamen quod eum arguam, qui cum fateatur delirium posse aliquando, licet à febre pendeat, esse continuum, vnde cogimur ex alijs quærere an sit vera phrenitis, nihilominus delirium ex inflammatione septi transuersi, quod continuum esse omnes admittunt, ille negat. Pendere à febre, ait ille, & non esse veram phrenitidē ex alijs signis cognosci. cur ita? nempè quia febris potest esse continens, quæ nō habeat remissionem secundum quàm etiam delirium remittatur. At si quæram, cur in febre, quæ non remittitur, non remittitur etiam delirium, necessario respondebit, quia non remittitur etiam multitudo fuliginū, aut caloris. At dicam ego, non ne potest dari inflammatio in aliqua parte, quæ propter aliquas conditiones, siue manifestas, siue occultas tantum habeat cum cerebro commeatum, vt nunquam desinat fuligines satis multas illuc transmittere? Certè ille occultam analogiam inter septum & cerebrum, vel non negat, vel saltem impugnari nō possē fatetur. Cur igitur non potest delirium ex septo transuerso esse perpetuum, & hoc habere parti-

culare membrum illud, quod autogenum id-eſt ſui generis eſſe omnes norunt.

Argumentatur ille ſic; ſympathia inter duo membra vel fit, quia ex vno in aliud tranſmittitur id, quod non oportet, vel quia non tranſmittuntur fuligines, vel & præter hos duos modos non datur alius, fit ergo quia tranſmittuntur fuligines, vel calor: at iſta duo ſiue à ſepto proueniant, ſiue ab alia quacumque parte eiuſdem naturæ ſunt. Duo tamen hic inuoluit omninò reijcienda, videlicet præter duos ſympathiæ modos nullum alium dari, & fuligines, aut calorem ex quocumq; membro tranſmittantur, eiuſdem naturæ eſſe.

Quod attinet ad primum præter duos prædictos ſympathiæ modos alios conuenit ſtatuere. Sabinus referente Galeno tres modos (G. 3. epid. ſect. 1. ægr.) aſſerebat; fit namque conſenſus, vel propter viciniam, vel propter familiaritatem generis, vel propter familiaritatem operis. Generis vt quando neruoſum cum neruoſo, arterioſum cum arterioſo conſentit; operis vt mammæ, & thorax partibus genitalibus. Ego ex vniuerſa Hippocratis & Galeni doctrina quatuor modos aliter reperio, vnum per communitatem vaſorum, vt vterus, qui neruorum atteriarumque myriadibus cum cerebro & corde colligatur, alterum propter continuitatem partium, ſic labrum tremens vomitiones antecedit, & ventriculi ore vitia-

to

to accidit in lingua prauus sapor, & balbi alui profluuio maxime capiuntur . hæc inquam omnia accidunt propter continuitatem vnius tunicæ labra, linguam, palatum, esophagum, ventriculum, intestina, vestientis. Tertium propter rectitudinem tantopere ab Hippocrate celebratam; ideo ex iecoris affectu sanguis ex dextra nare egreditur: ex sinistra propter lienem, sic etiam hemicranea vniuscuiusque partis capitis ad suum viscus sibi recto tramite respondens refertur. Quartum propter occultam, quandam analogiam, quam impugnare quidem nemo potest, fateri autem vel inuitus ex effectibus tenetur. Hoc maximè contagio indicari videtur: nec enim est cur ad morbosum corporis apparatum confugiatis, nam accidit multoties eos affici, quibus corpus est valdè purum, impura autem corpora non ita, forsitan ad maiorem resistentiam id referetis, sed robustiora corpora valentius afficiuntur; quid ergo ista resistendi vis iuuat? Quare necessarium est, vt aliquid occultum esse posse inter duo corpora fateamur; neque pudeat aliquando ad qualitates occultas confugere, sicut enim semper ad eas se recipere philosophum, tamquam ad ignorantiæ asylum, turpe quidem est, sic eas omnino velle fugare temerarium valdè.

Sed videamus quid Galenus senserit. Sanè manifeste delirium ex septo transuerso per- Gal. 5. loc. affec. c. 3.

petuum dicit, his verbis: *Ab aliarum verò partium nulla perpetuum delirium procedit, dempto solo septo transuerso, cuius vitio excitatum delirium parum à continuo distat, adeo vt veteres putauerint hac parte inflammatione affecta, homines phreneticos euadere*. Sic ille. cæterum cum delirium ex septo parum à continuo distare dicat, scrupulum ingessit Carrero, ne forsan existimauerit habere quidem interruptum delirium, eos qui propter septum transuersum inflammatum delirant, sed proximum continuo. Vallesius illud parum expungendum esse censet. Ego expungendum non censeo, sed dicendum, delirium à septo transuerso parum distare a phrenitide, quàm vocat delirium cõtinuum, quoniam principaliter continuum est, quippè habet causam in cerebro existentem, parum inquam distare à phrenitide, quoniam licet delirij continuitas quodammodo conuenire videatur, nihilominus in alijs non conueniunt, vt in respiratione, quæ in phrenitide est rara, & magna, in delirio ex septo transuerso inæqualis, nempè si excedat delirium, magnitudini & raritati magis proxima, si delirium superet, magis affinis frequentiæ, si ęqualiter, vtrumq; malum vrgeat, modo hanc, modo illam profert differentiam. Differt etiam delirium septi transuersi à phrenitide, quia cum hypochandrij retractione propter inflammationem fit, in phrenitide autem

autem nil tale accidit.

Item 4. de præsag. ex pulſ. agens de inflammatione ſepti tranſuerſi, ait, *hi delirabunt neceſſariò pulſumque habebunt inſigniter durum, itaque etiam paruum.* Sic ille. Si igitur neceſſariò, ergo perpetuò. Erit tamen qui dicat, neceſſarium & perpetuum eſſe, vt ex iecoris inflammatione delirium fiat, ſed quod nam delirium? non quidem continuum. Verum ſi legatis verba, quæ in fine capitis ſcripta ſunt, vos, ab omni dubio liberabunt. Cum enim parem in omnibus faciat pleuritidem cum inflammatione ſepti; adiungit, pleuriticos minus quàm quibus inflammatum eſt ſeptum tranſuerſum, delirare. Vnde colligetis delirium pleuritidis eſſe minùs, hoc eſt minùs cõtinuum; in hoc namque magnitudo aut paruitas delirij ſpectatur. Non eſt ergò dubitandum in doctrina Galeni, ſepti tranſuerſi inflammationem cum delirio continuo accidere, & in hoc cum vera phrenitide conuenire, licet in alijs ab ea diſcrepet. Hoc perſuaſit nonnullos, vt delirium ſepti tranſuerſi occaſione factum, non vt alia deliria paraphrinitidem appellari, ſed peculiari quodam vocabulo pſeudophrenitidem; in quo non eſt immorandum, inaſſis enim eſt de nomine controuerſia.

G. 4. de præſag. ex pulſ. c. 5.

Exer-

Exercitatio de phrenitide.

QVoniam phrenitis eſt cerebri inflammatio, ſunt aliqui, quibus placet inflammationis nomine cum ijs, qui Galeno fuerunt antiquiores in hoc caſu, phlogoſin intelligere, ita vt ſufficiat ardor ſanguinis, qui in venis, & arterijs per meninges, & cerebrum diſperſis continetur, vt eueniat delirium continuum, quod ſimul cum febre, eſt ſignum pathognomonicum phrenitidis. Alij niſi humor, ſiue ſit ſanguineus, ſiue bilioſus, abſceſſum, hoc eſt tumorem præternaturam faciat, non admittunt appellari phrenitidem. Verum quidem eſt priores illos, qui nôn neceſſariò tumorem requiri aiunt, nō ſimplicem phlogoſim ad phrenitidem inducendam admittere, ſed cum putredine, ita tamen, vt, licet non faciat abſceſſum, poſſit facere phrenitidem. Dicunt iſti, in quorum numero eſt Carrerus, pluribus modis poſſe humorem in cerebro, meninginibuſque eſſe ſine tumore. Primo per irrigationem, & tunc humor erit in ſuperficie contentus. Secundo ſi humor iam ſit non in ſuperficie, ſed intra poros ſubſtantiæ cerebri, abſq; eo, quod tanta ſit quantitas, vt poſſit diſtendere, & tumorem excitare, ſolumq; ſit ea quantitas, quę occupet poros ſecundum eam diſtantiam, quam habent latera ex propria natura. Vterque modus colligitur ex Galeno, qui hunc ſe-

G.1.pror-rh. ſect. 1. com.33.

cun-

cundum, appellat desipientiam hecticam, & comparat eam, lanis quæ nimis sunt colore imbutæ à tinctoribus, ac vix eluibiles. Tertio si in vasis tenuis meningis cótineatur humor, ibique putredinem subeat. His tribus modis posse aiunt phrenitidem fieri citra tumorem præter naturam.

Cæterum quoniam mihi opposita sententia verior videtur, antequam suis constituam fundamentis, hos tres modos inanes esse, & à Galeni mente prorsus alienos monstrabo. Et quod attinet ad primum modum, Galenus declarans progressum humoris, à quo fiunt phrenitides, ita incipit *Phrenitide igitur ipsa, ex bilioso succo generationem habente, cum is in cerebrum decubuerit, principio quidem qualitate ipsius, nondum toti cerebri corpori permixta, tumultuosæ fiunt desipientiæ.* Ex his Galeni verbis, quid aliud colligere potestis, quàm bilis delapsu in cerebro fieri tumultuosas desipientias, hoc est deliria ob calidam scilicet dispositionem cerebri, ideo ait *qualitate ipsius*, quasi dicat, fieri à caliditate bilis phlogosim cerebri, quæ dispositio quædam sit, postea qualitate magis radicata fit calor habitualis, & hunc vocat desipientiam hecticam, hæc autem tanta caloris immersio, quam ille tincturæ lanarum comparat, non video quomodo possit fieri ex sola simplice alteratione.

Ad hoc respondet non fieri à simplice alteratio-

ratione, sed à putredine, veruntamen humorem putrescentem; & in cerebrum delapsum non esse tantum, qui possit cerebrum distendere, & tumorem excitare, sed esse solum ea quantitate, quæ occupet poros secundum eorum naturalem amplitudinem. At miraculum quidem est humorem putrescentem effusum, seu potius expulsum, nec à natura regulatum posse ita commodè per omnes meatus, per omnem cerebri molem distribui, vt non magis in vnam, quam in aliam partem inclinet.

Tertius etiam modus non est aptus efficere phrenitidem, cum scilicet humores biliosi in meningibus consistentur, ibiq; putredinem subeunt. Nam si ebullitio, & putredo non tãta est, quæ humores alias frequentissimos in aliquam partem extra venas effundat; si rursus calor in cerebro præter naturam contractus non est tantus, qui possit humorem istum extra venas ad se trahere; profectò nondum causa est sufficiens ad phrenitidem excitandam. Si verò dicatis in causone humores intra venas vehementer ebullire, ac putrescere, & corpus validè incalescere; neque tamen propterea bilem extra venas effluere, hoc ego negabo, effluit quidem, aliàs neque sitis, neque linguæ tinctura, neque tinctura fæcum bilem attestarentur, & aliquando, imò vero pluries, hæc bilis effusa inflãmationem internam parturit; & hinc est, quod rarò, sine interna in-

flam-

flammatione, fiunt febres ardentes (inflammationis nomine (etiam Eryſipelas comprehendo) quod ſi interdum non fit inflammatio, id propterea accidit, quod bilis non in vno loco colligitur, ſed per plura diſpergitur.

Denique Galenus hæc prævidens ſe declarauit inquiens: *Sin autem in cerebrum, eiuſque membranas ſit impacta* bilis *phrenitides inducit, verum prius quam inhæreſcat, perfluens venas in his ſitas, non phrenitides, cæterum quæ in vigoribus ſunt febrium deliria efficit.* Quid clarius dici poterat ad oſtendendam differentiam inter delirium & phrenitidem? vt ſit delirium ex calore bilis per cerebri ſubſtantiam ſparſæ, phrenitis autem ex eadem adhærente, adhærere autem nequit, quin excitet eryſipelas. quis enim imaginatione concipiet bilem effuſam, & alicui membro inhærentem, ſimulque putredine efferueſcentem, quæ eryſipelas non faciat? G. 1. epid. ſect. 2. cõ. 73.

Reſpondet ad hanc Galeni authoritatem, bilem, *prius quam inhæreſcat*, non dici quaſi, *prius quàm faciat tumorem*, ſed, *prius quàm ſit per modum permanentis*, oportet enim eſſe impactam bilem, vt dicit Galenus, quæ verba independentiam ſignificant ab alio affectu, quibus opponitur non inhærere. Cæterum cæcus iſte non videt, non poſſe bilem putreſcentem inhærere, quin faciat eryſipelas. Omitto alias ſubtilitates quibus ſe tueri conatur, ne

videar in eius nænias incidere.

Vniuersa eius ratio consistit in eo, quod citra cerebri inflammationem possunt dari signa pathognomonica phrenitidis, nempè delirium continuum cum febre. Sed oporteret probasse hęc esse pathognomonica signa phrenitidis, pathognomonica signa sunt, quæ conueniunt omni soli, & semper, ita vt si alteri conueniant, vel non omni, vel non semper non erunt pathognomonica. Da mihi melancholicum febrire nunquid hoc est impossibile? minimè. At tunc erit delirium continuum cum febre, quamuis autem melancholicus affectus definiatur delirium sine febre, tamen non est vera definitio; sed quædam descriptio, qua ponitur id in quo differt melancholia à phrenitide, scilicet quod melancholia possit esse sine febre, non autem phrenitis. hoc tamen non tollit posse melancholia febrem habere adiunctam.

Longe meliùs videtur dicendum, non posse phrenitidem fieri citra cerebri, aut membranarum eius abscessum: est enim morbi genus (vt inquit Galenus) toto genere exitiale, non tamen ita esse si citra inflammationem consisteret. Nec valet Carrerij responsio esse scilicet exitiale, quia est in membro principe, non valet inquam, nam etiam in membro principe possunt esse morbi non exitiales, quippè in cerebro sunt etiam catarrhosæ dispositiones

G. 1. progn. 23.

neque

neque sunt lethales. Præterea ex eodem Galeno phrenitis non tantum à calidis succis habet ortum, sed & supra id phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. Responde ille Galenum tradere causam & morbum, causa est calidus humor, morbus est ardor siue intemperies, & ita vtrumque coniungens dixit, non solùm ex calidis succis habere ortum, sed excitare phlegmonem, idest ardorem, & distemperiem calidam in parte. O fatuam interpretationem, quæ dupliciter à vero toto cælo aberrat. Primo quia statuit humorem calidum esse causam calidæ intemperiei, cum tamen nihil prohibeat multoties calidam intemperiem esse causam cur humor incalescat, & alias etiam vnum non esse causam alterius, nam cum distinguimus nudam intemperiem ab intemperie cum materia, dicimus intemperiem cum materia simul, sed non dicimus vnum esse causam alterius. Præterea si ibi agit de solo symptomate, hoc est delirio ad delirium efficiendum sufficit, calida intemperies, si loquitur de phrenitide morbo, ad morbum constituendum, non oportet dicere quod concurrat & morbus & causa morbi: quippè erit nugatio, dicit igitur phrenitidem, vt morbus est, constare ex alia causa maiore quàm constet paraphrenitis, nam paraphrenitis & phrenitis possunt in symptomate conuenire, vtrumque est delirium, vtrumque

G.2.caus. symp.c.vlt.

potest

poteſt eſſe continuum, quid ni? cæterum paraphrenitis ita eſt continuum delirium, vt poſſit non eſſe continuum: In phrenitide non ita ſed ſemper eſt continuum. In cauſa non conueniunt, nam paraphrenitis fit ab intemperie nuda, phrenitis ab intemperie cum humore abſceſſum faciente.

Quod autem ſit phrenitis cum inflammatione oſtendit eius pulſus, qui iuxta Galeni G. 4. caut. palſ. c. 14. ſententiam, & veriſſimum experimentum, eſt durus, & talis non eſſet, niſi adeſſet inflammatio. Reſpondet, Pulſum durum fieri in phrenitide non omni, verum in ea, quæ cum inflammatione fit, affertque Auicennam dicentem & ipſorum pulſus ſunt duri propter eſſentiam apoſthematis in membro neruoſo duro. Adiungit etiam, non eſſe verum, pulſum durum requirere neceſſariò tumorem præternaturam: ſiquidem ex calore & ſiccitate poſſunt G. 4. præſ. expulſ. c. 8. pulſus tales prouenire, quod Galenus velle videtur dum ait. *Si vero non ſolum ſit calidius, ſed & ſiccius præternaturam, ſtatim vtique etiam, meninx ipſa tenuis, quæ tegit cerebrum, in eadem venit affectionem, vnàque cum illa cuncti nerui, atque arteriæ pulſum duriorem facient, quod eorum tunica contendatur, atque deſiccetur.* Ego vero perſiſto pulſum durum eſſe perpetuum ſocium phrenitidis, neque vlla eſt, quæ tali careat pulſu quemadmodum, & pleuritis, & peripneumonia. Galenus ad

ſiccita-

ſiccitatem meningis hoc iure optimo retulit, ſed tanta ſiccitas cum calore, quæ pulſibus duritiem afferat non niſi in inflammationibus contingit. Sed de his ſatis.

Exercitatio de rigore.

EXtra aream medicam Latinæ loquutionis proceres *rigere*, accipiunt pro *indurari*, ſic Virgilius, *veſteſque rigeſcunt*, vbi Seruius *durantur, vt frangi potius, quàm ſcindi poſſe videantur*, Liuius & Martialis *rigentes*, oculos appellant, qui non circumaguntur. Quintilianus corpus nullo modo flexum *rigidum*, nuncupat. Hæc Quintiliani phraſis vobis poterit in mentem adducere ſpeciem conuulſionis in qua collum nec ad anteriora nec ad poſteriora flecti poteſt & vocatur τέτανος, in hoc affectu collum *rigere*, dici poteſt, imò ita Celſus appellat & ſimiliter quodlibet membrum ob conuulſionem inflexibile redditum, ſi rigidum dicatis etiam intra medicos fines tolerabilis eſt loquendi modus. Cæterum conuulſionem non libens appellarem rigorem, (quamuis autem de vocabulis quæſtio non ſit habenda) oportet, nihilominus, aliquando vocabulorum curam gerere, ne in doctrina oriatur confuſio. Celſus vbicumque apud Hippocratem, ſe ſe offert ῥῖγα tranſtulit horrorem. Verum maioris momenti eſt Galeni authoritas, apud quem

Virgil. 2. Georg.

G. 2. ſumpt. ca. 5. 10. met. c. 4.

quem rigor nomen græcum fere retinens, & horror iuxta magis & minus differunt, differre dico, si rigor in suo rigore, hoc est exactissime accipiatur, nam alias apud eundem Galenum late sumitur rigoris vocabulũ vt etiam horrorem comprehendat e.g. ad Glauconem dum loquitur de tertianæ rigore ita ait *rigor autem veluti si à re aliqua acuta magis quam frigida, cutis pungeretur: cùm hi qui quartanam, aut quotidianam patiuntur potius frigidum rigorem sentiant*, appellauit *rigorem*, sed addidit *frigidum*, ad differentiam rigoris exquisiti, qui sensum infert magis rei pungentis quam frigidæ, & alibi, rigorem tertianæ & quartanæ similiter adistinguens, ait, *& ob eam rem præcedens eas rigor nequaquam similis est, sed in tertiana quasi pungens, ac vulnerans sensum, efficientem causam iudicat ? in quartana autem quasi refrigerans.*

G. ad Glã. lib. 1. c. 5.

G. 2. diff. feb. c. 1.

Externæ causæ, & internæ rigorem pariunt; tam hæ, quàm illæ possunt esse aut calidæ, aut frigidæ, vt Galenus ait. Ab externis causis frigidis rigor fit, vti siquis frigida aqua per corpus aspergatur, aut in frigidæ aquæ labrum mittatur, aut corpore nudo aëri frigido exponatur. A calidis, vt si acre medicamentum vlceri imponatur, aut feruentem aquam quis super inijciat aut ignis scintille incutiantur, atque hæc de externis causis. Rigor autem qui ab internis accidit & ab Hippocrate ῥίγος νοσερὸν

G. 2. symp. caus. ca. 5.

ῥὸν καὶ ῥιγανάσωσης i. rigor morbosus aliquando autem ῥῖγος αὐτόματον, ideſt ſpontaneus appellatur. cauſam habet etiam vel calidam, vel frigidam; calidam nempe bilioſum humorem; frigidam, ſcilicet pituitam illam, quam Praxagoras vitream appellauit: quamuis idē Galenus 2. de cauſ. ſymptomatum exquiſitè loqui volens pituitam iſtam magis horroris, quam rigoris cauſam ſtatuit. C. 5.

Sed iam ad rigoris naturam & cauſas magis accedamus, & rigorem cum Galeno dicamus eſſe inæqualem totius corporis concuſſionem, & conquaſſationem. Differt autem hic motus à motu conculſionis, palpitationis, & tremoris, quia non eſt totus præternaturam, vt conuulſio & palpitatio, ſed fit & à cauſa præternaturam irritante, & à natura ſe ſe exonerare tentante, nec pertinet ad facultatem animalem veluti tremor, ſed ad naturalem expultricem. Hinc iam intelligatis ad rigorem efficiendum cōcurrere cauſam vnam naturalem, nempe vim expultricem, alteram præternaturam, hoc eſt celer motus rodentium excrementorum. Dixi celerem motum, vt inſinuem rigores à delatione bilioſi humoris ſemper fieri, cuius eſt proprium velociter moueri non à pituitoſis, qui motiones habent tardiores: quippè frigidi ſucci nec impetum inferre, nec celeriter moueri ob ſubſtantiæ lentorem, & craſſitudinem queunt, nec præ-

G. 1. ſympt. cauſ. ca. vlt. 10. meth. c. 4.

G.5.aph. 20. terea non ita vt biliosi mordent, quia (vt Galenus testatur) si proprie vtamur vocabulo calidum mordax est, sensus autem similitudine frigidum mordax vocatur.

Exigitur autem in rigore celer motus, impetus humoris, mordacitas eiusdem, & alia quæ habetis apud Galenum in methodo *concussio quidem illa succedit propter eorum, quæ feruntur, excrementorum, cum multitudinem, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis virium infirmitatem. Nam & quæ multa paucis & quæ qualitate sunt insigni, ijs quæ ita non sunt, mordent magis: pari modo & quæ cum celeritate feruntur, ijs quæ tarde. Iam vires vbi valentes sunt omnia contemnunt, vbi infirmæ sunt reddit æ, à quouis offenduntur. Horror fiet, vbi & qualitas eorum, & impetus velocitas est remissa, tum copia minor, ac potentissimum cum vires tristanti obsistunt.* Hactenus Galenus; ex cuius verbis addiscite, quo motus humorum, vaporumque fuerit validior celeriorque & natura mordacior, eo concussiones fore vehementiores. Quare Auicenna, inquiens, *de causis vehementis rigoris est vehementia virtutis expulsiuæ, in lacertis, & propter illud quanto est causa rigoris viscosior*, vel est emendandus iuxta marginalem correctionem, & vbi habet *viscosior* dicendum *mordacior*, vel omnino reijciendus simul cum Auerroe, qui ex frigore maiores rigores fieri existimat,

G.10. met. cap.4. & 3. cris. c.11.

Auic. 1.4.1. tract.2.c.6.

Auerr.3. coll.30.

ſtimat, tum quia ex frigido aëre non ex calidò rigemus, tum etiam quia rigor fit contractione caloris, calori autem magis frigus, quàm calor opponitur. Sed ſophiſmata ſunt hæc Auerroi valdè familiaria. Nam aëris frigiditas eſt externa rigoris cauſa, nos loquimur de internis, quamuis autem innato calori magis oppoſitum ſit frigus quam calor, nihilominus in corpore viuente non poteſt dari frigiditas tanta quæ rigere faciat. Neque vero vnquam pituitoſus ſuccus rigoris cauſa erit niſi ſit pituita, quam Praxagoras vitream appellauit, vtpote quæ mordax eſt, aut alia quæuis putreſcens, quæ licèt potentia ſit frigida, tamen putredine calorem præternaturam actu habet.

Feruntur ergo per membra ſentientia vapores, aut humores qui concuſſionis ſunt cauſa. Vapores ne? imò maximè. Mordentem halitum, & ſuccum vbi per ſenſibilia corpora fertur horrorem rigoremvè excitare dixit Galenus, dixit mordentem halitum, & ſuccum, non vtrumque ſimul, ſed alterum eorum; G. 10. met. c. 4. multoties enim particula, &, disiunctiua eſt non coniunctiua, & flatuoſam ſubſtantiam per ſe ſolam rigorem poſſe efficere, teſtantur Hippocrates & Galenus, quamuis autem Galenus multoties bilem delatam per habitum H. lib. de flat. Gal. 2. corpus rigoris cauſam ſtatuat, & rigore dicat ſymp. cauſ. naturā à bilioſis excrementis exonerari, nihi- c. 5.

lominus non negaret, putridas etiam fuligines rigoris causam esse, quod verum esse patet in suppurationibus siquidem ab acrimonia puris acres fuligines eleuatæ rigorem efficiunt. Feruntur, inquam, hæc acria excrementa per membra sentientia, hoc est per neruosum, musculosumque genus. Nam cum (vti diximus) rigor sequatur celerem motum acrium humorum, & humoris intra venas reclusi (si non rigeant) non ferantur veloci motu, necessario materia extra venas debet egredi; cum rursus exquisitus partium sensus requiratur, aut pungentis humoris molestiam sentiat, & venæ vel non sentiant, vel obtuse nimis, ac præterea humores assuetudine quadam reddantur vasis familiares, & tandem sanguine permixti magnam mordacitatis partem amittant, recte dicimus materiam acrem, vt rigorem faciat, debere per habitum corporis deferri.

Hin colligetis id quod Stephanus Atheniensis in lib. I. Galeni ad Glauconem optimè adnotauit, nempè solas febres putridas rigorem comitem habere, nam hecticæ, & diariæ non habent irritantem materiam nec effluxum acrium fuliginum. Colligetis amplius febres continuas, quarum minera est intra vasa, non habere secum rigorem neque horrorem, quod Galenus non siluit. Cum enim continuarum materia intra vasa inclusa, nec motum

tum

tum habeat celerem, nec partes valdè sentiẽtes occupet, quæ duo ad rigorem requiruntur, non habet vnde rigorem concitet. In intermittentibus rigor excitatur, qui singulis accessionibus repetit, in eis namque materia extra venas defertur, cur autem repetat mox declarabo.

Contingit interdum in prima febris apprehensione rigorem adesse, vt in hac Philini vxore videtis contigisse, & in multis alijs ægrotis, quorum historias narrat Hippocrates, potestque febris siuè continua proportionalis, siue synocha hoc est continens cum rigore prima die inuadere; neque est assentiendum Trincauellio contrarium asserenti contra experimentum, & rationem. Experimento quidem constat, cuius rei fidem facere possunt medicinam facientes; hæc etiam Philini vxor, quæ in febrem incidit cum rigore, febrem habuit continuam, & infra Dromeadis vxor febrem sexta die interimentem habuit, quæ cępit cum rigore, & tertio eiusdem operis anginosa apud Bitonem in febrem acutam cum rigore incidit, & quinta die obijt. Nec est dicendum mulieres istas febribus intermittentibus laborasse, quippe perierunt, vt ex Hippocratis decreto, quæ intermittunt periculo vacant. Præterea febris erat acuta, vt acuta intermittens sola est tertiana exquisita, quæ salubris est, minime lethalis. Plures alij ægroti

H. sect. 2. ægrot. 7.

H. 4. aph. 43

fuerunt, quos febris acuta primo die cum rigore inuasit, qui deinceps in toto febris progressu non repetijt. Ratio huius rei est, primo impetu delatam aliquam materiam extra venas rigorem excitasse, magnam vero materiæ partem intra venas relictam continuitatis febris causam fuisse.

Contingit multoties in huiusmodi cõtinuis rigorem superuenire salutarē propterea Hip-
H 4. aph. 58 pocrates ait, *à causone habito rigore superueniente solutio*, non quod rigor refrigeret aut febrem tollat, vt aliqui putarunt, contra quos inuehitur Galenus, sed quoniam bilis illa, quę in rigoribus extra venas fuit delata, vel per sudorem, vel per alui deiectionem aut vomitum euacuatur, propterea aphorismus ille de rigo-
H. 4. aph. 29 re debet intelligi quem euacuatio aliqua subsequatur, adiungite etiam si fiat in die decretorio: nam quibus in febribus sexta die rigores fiunt, difficile iudicantur, & quod de rigore ait de iudicatione intelligitur: solet enim rigor iudicationes antecedere, quippe ante euacuationem criticam sequitur perturbatio,
H. 4. aph. 13 vt ex aphorismo, *quibus crisis futura est, his nox quæ antecedit grauis*, grauitas ista & perturbatio rigorem, horroremve secum solet habere. Itaque rigor, vt sit bonus bonæ crisis conditiones habeat necesse est. Aliàs ex eiusdem
H. 4. aph. 46. sententia. *si rigor incidat febre non deficiente, ægro iam debili existente, lethale*. Nempe si incidat

cidat pluries, & nullam secum afferat euacuationem ægro debili, lethale est, inquam, hoc est prauum, sed prauum, & vt causa, & vt signum, vt causa, quia crebra concussione languentis ægri vires omnino prosternit, vt signũ, quia cum non sequatur euacuatio, quæ sequi solet, impotentiam arguit naturæ tentantis expellere, sed nequeuntis. Hinc intelligetis Auicennæ mentem, quem putant aliqui sibimet contradicere, cum tamen, si ea, quæ in duobus locis diuersis scripsit coniungatis non contradictionem, sed optimam doctrinam inuenietis, quippe in vno loco ait, *quandoque significant rigor & horripilatio sanitatem in febribus inseparabilibus: quoniam significant, quod materia expellitur è venis & egreditur.* In alio. *Paroxysmi febris inseparabilis, quæ tepescit, & non eradicatur, non incipiunt cum frigore, nisi propter debilitatem virtutis, aut propter profundationem caloris innati, quare refrigerantur extremitates, & illud est signum malum* si refrigeratio in continuarum paroxysmis est signum prauum, si rursus rigores afferunt secum refrigerationem, cur illic laudauit rigores, hic autem vituperat refrigerationem? Nempe aliud est paroxysmos incipere cum frigore; aliud incipere cum rigore, aut horrore. primum indicat naturam tentare euacuationem contra res noxias, non tamen perficere posse, sed victam remanere. Secundum significat, non

Auic. 4. tr. 2. c. 6.

Auic. 4. tr. 2. c. 1.

solum

ſolum naturam tentare, ſed efficere euacuationem ſenſibilem, ſi ſenſibilis adſit, vel ſi non adſit, ſaltem materiam proieciſſe extra vaſa. Quod quidem ſufficiet cum duabus conditionibus, vna vt vires ægri ſint validæ, altera vt febris remittat de ſua magnitudine alias ægro debili exiſtente, & febre non deficiente tam prauus eſt rigor ſine ſubſequente euacuatione, quam praua refrigeratio.

Sed quoniam dixi rigorem ex ſe non eſſe qui febrilem calorem refrigeret ſed id deberi euacuationibus ſubſequentibus, hoc etiam explicatione indiget. Porro in rigoribus bilioſus humor, qui calidus eſt, cum defertur per partes ſentientes deberet calorem excitare, verum, quia dum mouetur pungit, & mordet has partes ſpiritum cum ſanguine cogit ad interiora retrahi, propterea externa frigeſcunt, ſed vna etiam interna valdè calent (vt Galenus ait) poſtea acceſſionis progreſſo eædem partes incaleſcunt calore ad eas reuocato, & iterum accenſo tum bilis contactu, & putredine, tum partium ſingularum motu ac vehemente per rigorem facto, vt Galenus inquit; Prædicta tamen materia, ſi intus pellatur vomitu, aut deiectione finiet acceſſionem, ſi ad cutem madore aut ſudore, quod ſi non integre humor ille qui veluti cinis quidã eſt humoris putrefacti, expellatur, ſed in corpore relinquatur, in continuis recidiuam, in intermit-

G.2. cauſ. ſympt. c.5. in fine.

G. de rig. & palpit. & trem. c.6.

termittentibus accessionum repetitos facit; circuitus. Non euacuatur autem integre ob multam quantitatem, aut ob qualitatem crassam, & lentam, aut ob ægrotantis habitum corporis densum, & sensu obtuso præditum, aut ob ægri naturam delicatam & parum cuiuslibet molestiæ patientem, si stragulis calefacientibus tegi non toleret, si sudorem fluentem interrumpat si, & detersionem conuenientem non admittat, si se iactet in lecto & membra detegat.

Atque ita rigor febrem finit, hoc est ex rigore euacuatio, quæ potest aliquando triplex simul euenire dicente Galeno, *non raro simul intro, foraſque eadem die materiam delatam esse ita vt sudata sit, & vomita, & deiecta.* *Cum verò flatuosa tantum sine humore substantia* (inquit Galenus) *vel iusto calidior, vel frigidior per corpus permeat, vtique horrent tunc quoque aliquando etiam, & cum concussu rigent eadem ex causa. Nihil tamen sensibile his vel vomitur vel sudatur vel infra deijcitur: vtpotè cum aërea sint, quæ expultricem vini lacessunt.* G. 2. symp. caus. c. 5. ibidem.

Tandem, sine febre rigor ob antiquis non fuit visus, à Galeno autem multoties obseruatus non tamen (vt idem fatetur) ita validus ac ille qui legitimas tertianas, quartanasvè præcedit, aut qui ardentes febres terminat; Solet huiusmodi rigor vitiosam sequi victus rationem, cum homines in desidia se repleuerunt, G. 2. differ. febr. c. 5. 2. Caus. sym prom. c. 5. De inæqual. intē. p. c. 8. De rig. trem. palp. c. 7.

runt, aut sæpe à cibo se lauerunt. Cum vero istæ ciborum qualitates frigidioris sæpe, ac pituitosioris temperamenti sint; promptissimè, qni sic sunt affecti, rigoribus, quibus ægrè calescant apprehenduntur. Refert igitur idem Galenus mulieribus magis quam viris istiusmodi rigores accidere. Narrat tandem historiam adolescentis, qui in Alexandria ex palmularum glandibus in magna copia in victu assumptis, incidit in rigores, qui ordinatim, sine febre tamen repetebant, quem victu excalfaciente curauit.

Exercitatio de dolore capitis in febribus.

NEscio quid melius circa dolorem capitis, qui febribus adest, dici possit, quam quod Galenus ad Glauconem scripsit; quare vos ad ea, quę ibi dicta sunt, libens remitto. pauca tamen, quæ ex re esse arbitror adiungam. Illud primum in mentem reuocans quod Galenus ibidem admonet, dolores capitis, qui sanguinis fluxum, aut vomitum decretorium significant, non esse remedijs profligandos. Neque enim accidens quoddam, sed bonum signum potius sunt, sicut & multa alia, quæ ante crises contingunt, quæ plurimis quidem terrorem incutiunt, bonum tamen quoddam ostendunt. Sed quomodo cognoscemus quando ægrotus de dolore capitis conqueritur, an

G. 1. ad Glauc. c. 15.

sit

ſit prænuntius futuræ criſis, vt eũm nulla curationem adhibita relinquere poſſimus?

Porro ſi ſimul cum dolore capitis praua alia ſigna adſint, nihil boni ex eo ſperare licet, verùm multum de futura cerebri inflammatione timere: ſunt autem praua ſigna bilis praſinæ vomitus, deiectæ vires, vrina velut iumentorum, vel etiam nigra, delirium vehemens, difficilis reſpiratio, pulſus intercidens, & his ſimilia. Quod ſi ſine prauis ſignis dolor in febribus aduęniat, tunc quidem conſiderare oportet vtrum morbus ſit ex ijs, qui per criſim terminantur, vti ſunt febres ardentes, nam hæ per excretiones ſubitas terminari ſolent; quemadmodum febres lentæ, vel per ſimplicem ſolutionem, vel abſceſſum aliquem terminantur. Si morbus ſit in ſtatu, in quo perfectæ fiunt criſes, ſi ſit in die decretorio, cumque perſpectum vobis ſit morbum terminandum eſſe per criſſim, tunc quoniam, vt inquit Galenus, dolor capitis commune ſignum eſt tum ad vomitum ſignificandum, tum ad ſanguinis fluorem enaribus, quæ nam ex his, criſis futura ſit cognoſcetur ex ſpecie doloris: nam qui velut mordaces ſunt, vomitum, qui vero quodammodo graues, atque extendentes, pulſanteſque, & calidi, ſanguinis fluxum proprie ſignificant. ſunt quidem alia fluxis ſanguinis indicia, vt ſi ægri nolentes illachryment, ſunt & futuri vomitus, vt tremor G. 3. cri.ſ.c. 11.

mor

mor labri inferioris,ſed nunc ea ſolum quæ ad dolorem capitis ſpectant conſideramus; illud vnum aduertite, ſanguinis fluxum, vt plurimum, ſeptem dierum ſpatio euenire raro ad quadrageſimum accedere; nam frequenter poſt ſeptimum dolor capitis puris excretione terminatur: Sic Hipp. *Caput dolenti, aut vehementer laboranti pus, aut aqua, aut ſanguis fluens per nares, aut os, aut aures morbum ſoluit*. Hoc optime declarat. Auicenna, iudicatio per hæmorrhagiam frequentior, eſt 7. poſt 7. per puris exitum, poſt 20. raro per hæmorrhagiam frequenter per puris eruptionem, frequentius, per abſceſſum ad inferas ſedes.

H. 6. aphor. 10.

Auic. 2. 4. tr. 1. c. 29.

Relicta igitur prognoſi, vt cauſam cephalalgiæ aſſequamur, ad multa reſpicere oportet. Nam vt plurimum anterior pars dolet à calidis ſiue humoribus, ſiue vaporibus; vt poſterior à frigidis, & craſſioribus; cuius rei triplex ratio poteſt aſſignari. Prima, quia multi in tranſlatione ſanguinis vapores calidi ad caput feruntur, cumque hæ arteriæ ex colli appellata fornace vtrinque ad ſyncipiut aſcendant, temporalis muſculus, & partes vicinæ afficiuntur 2. quia omnes prope venæ in cerebro à poſteriore parte in anteriorem definũt, per quas agitatus ſanguis, cum vlterius progredi nequeat, ſiſtitur inſtar aquæ fluentis, quę fluctibus vehementioribus ripam alluit. Ob idque per ſanitatem etiam vaporoſa excrementa

menta cerebri per ſynciput tranſpirare maximè conſueuerunt, ad idq; confert futurarum raritas, & cranij conſtitutio ibidem ſubtilior ac magis fiſtuloſa: 3. propter exactiorem illius partis ſenſum: ſunt enim in illis ſuturis pelliculæ quædam, quæ duram menyngem cum pericranio coniungunt, & per quas tenuium vaſorum copia penetrat. Pericranium autem acrius dolet; quia maximè tenſum; nec niſi vi à cranio diuelli poteſt: quæcumque enim partes tenſioni cedunt, minus dolent, & è contra. Itaque cum cauſa doloris à vaſis quæ in occipitio ſunt ad vaſa ſyncipitis permeet; cumque vaſa in ſyncipite anguſtiora ſint, ampliora in occipite, materia craſſa & frigida in amplioribus occipitis permanet; calida vero & ſubtilis ad anguſtiora ſyncipitis permeat.

Poteſt quidem caput dolere per conſenſum à ventriculo cum quo maximum habet comertium propter communes & ſatis magnos neruos, à iecore propter venas, à corde ob arterias, ab vtero & liene; ac denique ab omnibus viſceribus; fitque conſenſus, vel aſcendente per continuitatem partium ſolo calore, vel ſpiritu vaporoſo, vel fumoſo, aut fuliginoſo, nonnunquam etiam per metaſtaſim, ſeu transfuſionem humorum excrementitiorum. Quod ſi à materia afficiatur eadem etiam inferiores partes coafficit, vt tamquam in circulo verſatis affectibus non nobis innoteſcat

quod

quod nam eſt membrum quod primario patitur. Cerebrum namque (vt in libro de glandulis habetur) ſi ægrotat magnam affert cladem, ſiquidem humoris acredine arroditur, vigilias, mentiſque perturbationem adducit, conulſiones adſunt, ſuffocatur æger & aphonicus fit.

Vt autem in febribus cognoſcatis an dolor fiat per conſenſum à ventriculo, repreſentabitur vobis ante cephalalgiam cardialgia; ac tunc non eſt valdè timoroſum ſymptoma. Si verò primaria affectione caput laboret, à plenitudine & oppreſſione pendet, vnde non ſolum dolor, ſed vertigo & ſcotomia oboritur, ſi aurium tinninus, olfactus & cuiuslibet alterius ſenſus amiſſio adſit ſuppreſſa in capite materia ſignificatur, quæ niſi euacuetur, exeunte ſanguine, aut pure, aut ſeroſo humore, vt ex aphoriſmo Hippocratis diximus, diffunditur in propinquas partes, ac debiles, & tunc offenſo neruorum principio conuulſio oritur, vel materia in neruos decumbente paraplegia; vel cerebrum occupante fit apoplexia.

Ex ſpecie autem doloris eiuſdem cauſam venabimur, flatus dolores inducunt tenſiuos, biliosa excrementa mordaces, plenitudo grauitatis ſenſum affert, cui ſi rubor & calor accedat calidorum humorum copiam, ſine his frigidorum multitudinem indicat. Etiam eiſdem dolorum differentijs pars affecta cognoſcitur:

ſcitur: nam ſi dolor pulſatorius ſit, membranoſi corporis inflammatio adeſt, ſi grauitas, multitudo intra membranas contenta ſignificatur. Quæ etiam pars dolet vobis ſignum afferet à quo nam membro conſenſus fiat, vti pars dextra, dolet ob conſenſum iecoris, ſiniſtra lienis, poſterior pars renum; anterior vẽtriculi, media vteri, atque hæc, dummodo ex alijs ſignis dolorem non eſſe per eſſentiam cognoſcatis, ſunt autem hęc interpollatio, doloris, membri mittentis manifeſta læſio, & ad eiuſdem curationem mitigatio doloris. Attamen neque ſit manifeſta eſt iſthæc cognitis, vt Galenus teſtatum. G.2. local. c.1.

Eſt autem dolor capitis, vti iam diximus, ob mala quæ afferre poteſt periculoſus, nempè ob conuulſionem, paraplegiam, apoplexiamve; nam quod attinet ad vehementiam doloris nunquam in capite tanta eſt, quæ per ſe, ſola poſſit interimere, dicente Galeno, ob capitis dolorem vehementem neminem vnquam; animi deliquio comprehenſum perijſſe, neque ſe ipſum occidiſſe, quemadmodum quidam ex colico dolore vexati fecerunt. Vtcumque autem doleat longe minor dolor eſt, quam qui coli, auris, aut oculi, aut dentis dolore vexatur. Plinius tamen aſperrimum ait dolorem calculorum eſſe à ſtillicidio veſicæ, proximum ſtomachi, tertium eum qui in capite continetur. Forſitan tamen Plinius ca- G.2. local. c.1. Plin. l.25. c.3.

pitis nomine aures, aut oculos, quippè in capite sunt, comprehendit.

Exercitatio de ruinarum rubore.

COlor rubeus in vrinis triplex ſpectatur præruber, ſeu valde ruber; ruber, & ſub ruber. Vrina prærubra interdum ab Hippocrate dicitur ἐξέρυθρα hoc eſt valde rubra, interdum αἱματώδες hoc eſt cruenta, & licet hęc duo vocabula indiſtinctè ab eo accipiantur, nihilominus ad confuſionem tollendam αἱματώδεν appellabo eam, quæ renum vitio mingitur, quando ſcilicet ſanguis, vel ſolus exit per viam vrinæ, vel ſimul cum vrina emittitur. Solet autem hoc contingere quia (vt Hippocrates ait) *ſi quis ſponte ſanguinem mingat, à renibus venula rupta ſignificatur*, renum autem nomine venulas renibus vicinas intelligite, præcipuè emulgentes, quæ ſatis pendulæ ſunt, & facile poſſunt rumpi. Rupturæ autem nomine nõ ſolum intelligatis ῥῆξιν hoc eſt ruptionem, quæ eſt vnus ex modis quibus ſanguis effluit, ſcilicet per vaſorum ruptionem, ſed intelligite omnes alios videlicet ἀνάςομώσιν anaſtomoſim, hoc eſt apertionem oſculorum venarum, ἀνάβρωσιν anauroſim, hoc eſt eroſionem quæ fit ob vlcus à materia corrodente & διαπήδεσιν diapedeſin, hoc eſt tranſcolationem.

H 4.aph.78

Itaque duo vaſa in renem dextrum, & totidem

tidem in ſiniſtrum in quinque ramos diuiſa ingrediuntur, hæc vniuerſam renis vtriuſque molem circumdant, & extremis oſculis mutuo coëunt. Per hæc vaſa ſerum pauciſſimo ſanguini mixtum diſtillat in renum carnem. Sed quomodo? non per ora nam hæc (vt dixi mutuo coëunt. Ergo per laterum poras. Quare ſi ſanguis plus ſolito deſtillat, vel fit per harum venarum vulnus, aut vlcus, & ſic eſt per ruptionem, aut eroſionem, vel rarefactis hiſce venis; & tunc erit per diapedeſin, vel oſcula illa quæ mutuo coëunt, diſgregantur, quod calculoſis contingit calculo ita ſe habente, vt coitum oſculorum impediat. Poteſt etiam cõtingere, vt renũm ſubſtantia rarefacta, vel debilitata, vt in ſenibus ſanguinem à ſero non ſecernat, atque ita fiet vrina cruenta ſimilis excrementis, quæ in hepatico fluxu ob iecoris imbecillitatem conſpiciuntur: nempè velut aqua in qua carnes recenter mactatæ fuerunt lotæ. His omnibus modis fit vrina αἱματώδες, ſeu cruenta aut ſanguinolenta, quæ magis aut minus periculoſa eſt iuxta affectum, à quo pendet. Fit etiam in mulieribus ita ſanguinea, propter menſtruas purgationes, & eſt per diapedeſin, ſeu per tranſcolationem: quoniam tenuior pars ſanguinis confluentis ad vterum reſudat in veſicam. Cæterum quot modis vitium renum exeat ex authoris libri de renũ affectibus ſententia manet explicatũ. C.3.

Vrina autem præ rubra, non quæ ex mixtione ſanguinis fit, ſed ex inflammatione ſanguinei bilioſique ichoris, cum ex valde magno intra arterias ac venas incendio talis gignatur, periculoſa eſt, iccirco breuitatem & periculum indicat, ſicut ſub rubra longitudinis ſecuritatiſque eſt index. Eſt, inquam, index
G.1. criſ.c. 12. longitudinis, quoniam, vt inquit Galenus, ſanguinis ſeroſa ſuper fluitas iſtas vrinas tingit: oportet autem, non modo hanc, ſed etiam aliquid rufæ bilis admiſceri. Si vero calor naturalis adeo eſt imbecillis, vt neque rufam generet bilem, neque ſanguinem exquiſite coctum, ſed adhuc ſeroſum, atque humidum, quod quidem ad ſui coctionem tẽpore egeat,
Au. 2.4. tr. 1.c.88. eſt manifeſtum. Temporis autem ſpatium Auicenna auſus fuit præſcribere, nempe ad diem quadrageſimum, interdumque ad ſexageſimum. Sed non debuit meminiſſe Cleanactem ad octogeſimum ægretudinem prorogaſſe.

Poterit tamen aliquis obijcere aphoriſmum
H.4. aph. 71. Hippocratis. *Quibus ſeptima die criſis futura eſt, his nubecula rubra quarta die in vrina apparet,* vbi Galenus ait nubeculam rubram bonam eſſe, & cito futuram iudicationem oſtendere. Neque vero intereſt quod dixerit rubram, nos autem de ſubrubra ſermonem habemus, nam ſi rubra bona eſt & breuitatem oſtendit, multo meliùs ſubrubra id efficiet: quip-

quippè Galenus vrinam rubram, ait, in medio prærubræ & subrubræ, medium tum laudis, tum vituperij obtinere, & rubra etiam hominem diu laboraturum, non tamen moriturum significat, vt sentit idem Galenus; quare si nubecula rubra cito futuram crisim pollicetur, subrubræ multo magis. Igitur si nubecula rubra, & sub rubra breuitatem morbi significat, nos diximus vrinam rubram significare longitudinem: nam & vrinæ, & contentorum eadem est coloris ratio. Actuarius fatetur contenta rubra, & subrubra cruditatem significare, ac propterea si Hippocrates dixisset sedimētum quarta die, non inde possemus, crisim septima sperare, quia sedimentum demonstrat materiam non solum crudam, sed multam dixit autem nubeculam, quæ materiæ paucitatem indicat, vnde si quia cruda, indiget tempore ad sui coctionem, quia pauca tempus erit breue. Sedimentum quidem melius est quàm nubecula in materia cocta: quoniam cocta; quo copiosior est eo melior. Sed quando significat imperfectam coctionem, vti significat si rubra, aut subrubra sit, tunc quanto paucior, tanto melior, quia quod exiguum est facilius vincitur à natura, quam quod multum.

G. 1. prorr. sect. 2. cō. 85.

Act. 2. de iud. vrin. c. 8.

Dixi insuper vrinam subrubram non esse periculosam, hoc ostendendum est ex qualitate humoris cuius indicat prædominium. In-

dicat autem prædominium, abundantiamve sanguinis, non exquisita ratione confecti, à quo ægritudines prouenientes, inquit Galenus, moderatiores habentur. Est enim sanguis ex eodem de temperamentis succorum optimus, & maxime proprius atque domesticus, quo, quemadmodum idemmet, de vsu part. scriptum reliquit, nihil est vtilius, aut benignius ad nutritionem. propterea affectiones ab eo ortæ salutares habentur. Præterea natura nihil cōcoquit, aut elaborat nisi commercio sanguinis, quod constat ex Auerrois sententia, & multo magis ex assiduo experimento. Quum quod vitam suscepturum est, antequam animal fiat rubescit; semen etiam ante fætus formationem rubrum accipit colorem, nulla nutritio sine sanguine fit, nulla etiam abscessus suppuratio, siue tumor ex flaua, siue ex atra sit bile, siue sanguine fit. Vt ex his intelligatis sanguinem naturæ esse familiarem & ab ea elaboratione facilè suscipere, nisi aut ille multitudine peccet, aut illa imbecilitate, nam tunc licet periculum absit, longitudo adest, abesse periculum dico, dummodo facultas alias languida tantum habeat virium, quantum ad portandum per plures dies onus sufficiat.

G.3.progn. 47.
G.2.de tēp. c.3.
Gal. de vsu part. ca.15.

Exer-

Exercitatio de Vrina nigra.

DE nigredine vrinarum dicturus, Galeni prius verba scripta in memoriam reuocabo, sunt autem hæc. *Pessima igitur est, tota vrina denigrata, adeo vt neminem vnquam seruatum viderim ex ijs, qui talem vrinam minxerunt, minus vero perniciosa, si solum id quod subsidet, nigrum fuerit, atque adhuc minus, si solum id quod in medio iacet, ac multo minus etiam si nebula.* Hactenus ille; ex quibus verbis colligetis id, quod in bonis vrinis est optimum, in malis esse pessimum. In bonis vrinis optimum est imo salutare totam vrinam esse bonam: in prauis perniciosum totam esse nigram; rursus in bonis vrinæ contentis id, quod subsidet, si bonum sit, primum bonitatis locum obtinet; in prauis id, quod subsidet, primum obtinet locum prauitatis; secundo loco in bonis æneorema ponitur, idem etiam in prauis; tandem nebula omnium minimum bonitatis gradum possidet, omnium minimum etiam in prauis. G.1. crif. c. 12.

Porro vrinarum nigrarum triplex est ratio: aut enim fiunt propter adurentem caliditatem; aut propter nigrum humorem, tum qui decretorie à toto expurgatur; tum qui ab aliqua parte v.g. à liene; aut tandem propter frigiditatem ab extinctione caloris natiui ortam. Quælibet autem differentia istarum, sic

internoſcitur. ſi ſitis adſit, anxietas, iactatio, & reliqua incendium ſignificantia, præcipue linguæ ariditas, aſperitas, nigredo (nam lingua lotium ſignificat) hæc nigredo à calore adeſt. Si autem nigras vrinas liuidæ præceſſerunt, & aliqua concurrant ſigna, quæ mortem in propinquo eſſe denucient, tunc frigiditas, extincti caloris ſoboles huic nigredini vrinarum cauſam præſtat. Tandem ſi nigra vrina, ſecum afferat ægri leuamen & ſymptomatum remiſſionem, ſit quæ ſuperueniens in die critico expulſio hæc decretoria eſt & bona, à toto quidem ſi vniuerſalis eſt affectus, ab aliqua vero parte ſi particulare viſcus v. g. lien laborauit. Itaque poſſunt vrinæ nigræ aliquando vtiles eſſe, vt in expulſione critica, aliquando inutiles, vt in icteritia in qua, nec bonũ aliquid, ſecum afferunt, nec malum præter ipſum morbum. Vt plurimum tamen ſunt pernicioſæ, vt quæ aduſtione fiunt; pernicioſiſſimæ, quæ extinctione.

6. Epid. ſect. 5. tex. 14.

Arbitrantur aliqui nigras craſſas, nigris tenuibus deteriores eſſe, ſeducti verbis Hippocratis, quem perperam interpretantur. Nam cum magnus Senex inter exitioſas vrinas reponat nigras, & craſſas, accipiunt has duas differentias coniunctiue, dicuntq; nigras dummodo craſſæ ſint, valde exitioſas eſſe. Afferunt in ſuæ opiniones confirmationem hiſtorias Herophontis, & Nicodemi qui vrinas nigras tenues

H. 2. progn. 32.

H. 3. epid. ſect. 3. ægr. 9. & æg. 10.

tenues minxerunt, & euaserunt sicut Herophon; de quo in præsente, cum vrinis nigris tenuibus euasit.

Verum si ad historias respiciendum est, etiã eodem lib. ægr. 2. mulier, quæ apud frigidam aquam in Thaso habitabat, octogesimo obijt, vrinæ huius nigræ erant, tenuesque, & aquosæ. Refertur etiam à Galeno quidam, qui vrinam substantia tenuem colore nigram excreuit, & visus est quarto die bene habere, adeo vt sequentibus diebus lauaret, septima febrire cæpit, & tabefactus obijt. Itaque euentus nihil probant, quandoquidem stant pro vtraque parte. G. 1. prorrh. sect. 2. com. 17.

Si vero ratio spectanda est, tenues & nigræ deteriores sunt: vtpote quæ duplice nomine sunt prauæ, tum quia nigræ, tum quia tenues, de nigredine; per se solam iam diximus, de tenuitate hoc solum possumus dicere, eam nunquam esse bonam, vt pote quæ cruditatis est soboles, crassities aliquando iuuat, vt in febribus quartanis, & in ijs quæ ab humore atro expurgantur. Videtur tamen contrarium sentire Galenus, qui obseruasse se ait, vrinas nigras, quo crassiores, eo esse deteriores. Cæterum debetis considerare crassitiem per se solam absque mutatione coloris (vt ibidem Galenus vult) duplicem habere euentum, interdum ad mortem, interdum ad sanitatem propinquam terminando. Si igitur crassities G. 2. progn. 32.

inter-

interdum bona est, poterit nigritiei adiuncta saltem non esse mala, tenuitas (vti diximus) semper est mala, si ergo semper mala censetur, tunc cum nigredinem secum habet, censebitur deterior. Porro cum Herophontis de quo præsens est sermo fuissent nigræ tenues, merito Galenus initio comentarij inquit, hūc preter spem seruatum fuisse, quem scilicet primis statim diebus merito quispiam moriturum suspicatus fuisset: etenim nigra minxit, hoc est (vt ex historia constat) nigra tenuia.

Ceterum dum vrinas nigras & simul tenues dico, chrymæram me loqui existimant aliqui, quibus Aetij sententia, & Auicennæ placet; quippe isti duo authores impossibile esse censent reperiri vrinam, quæ simul & tenuis sit, & nigra eandem sententiam sequitur author libri de vrinis, nullus enim ex modis, quibus vrinam nigrescere diximus, tenuitatem secum admittere posse videtur. Nam in remissione quartanæ febris, & solutione melancholiæ, vrinæ apparent nigræ. Redduntur autem nigræ propterea quod humor nigræ bilis per has expurgatur, qui sua substātia terreus est, & grossus, quare & vrinas efficit grossas. *Simili modo, & hæ vrinæ, quæ ex assatione, adustioneque sanguinis nigræ fiunt, grossæ sunt: si enim vstio nimia exsiccat humiditatem sanguinis, constat quod etiam grossam efficit eius substantiam: quare manifestum est, quod & vrinæ grossæ fient; à san-*

Aet. tetr. 2. serm. 1. ca. 44.
Au. 2. 4. tr. 3. c. 82.
C. 10. c. 11.

sanguine enim, & coloris mutationem accipiunt, & substantiæ vsti sanguinis grossitiem referunt. Frigiditas vero, quæ ingrossat materiam, etiam vrinæ substantiam facit humoris similem, ita igitur vrinæ fiunt grossæ, vt docui. hæc sunt verba illius authoris,quæ gratis dicta mihi videntur.

Nam in primis inflammatio non tanta est, quæ siccitatem actualem inducat, alias vrina absumeretur:quippe calor non aliter exsiccat, quam substantiam humidam absumẽdo.Dum igitur calor non absumit,potiùs dicendum est soluere, & liquefacere, si enim ipse vult sanguinem à frigiditate concrescere, eodem iure fateri tenetur eandem dissolui à calore, iuxta normam traditam ab Aristotele. Deinde bilis atræ permixtione, vrinas nigras crassitiem habere fatemur, addita tamen conditione si bilis atra multa sit (quod iam supra dicebamus dum egimus de liuore) nam pauca crassitiem non inducit. Arist.4.meteor.

Sed obicietis à nobis fuisse superius dictum ex pauco humore atro permixto non nigredinem, sed liuorem fieri, quod Galeno acceptum referendum est: siquidem deiectionem, inquit, si pauca atra bilis misceatur non nigram, sed liuidam fieri. Hoc quidem ego in deiectione admitto, in vrina nego: etenim vrina, cum fluxio quædam, & liquor sit, facile à substantia tingente penetratur, deiectio vero ob substantiæ crassamentum non facile G.2.progn. 22.

cile secundum se totam tingitur.

Sed adhuc nõ cessat difficultas; vrina enim rubra non nisi crassa reperitur, cur ergo idem de nigra non est dicendum?non ne ideo rubra crassa est, quia sanguinem habet admixtum?at nigra admixtum habet melancholicum succum sanguine crassiorem. Ita est. verumtamen animaduertite colorem, quo intensior est, eo efficacius tingere, quo remissior, remissius. Niger ergo color intensissimus, vtpote in extremo positus, efficaciter tingit, non sic tamen color rubeus, qui medius est, neque omnimodam intensionem habet, quapropter pauca atra bilis sufficiet ad saturandam vrinam colore nigro, non sufficiet paucus sanguis ad ruborem inducendum, si ergo rubra vrina est ex multo sanguine admixto, necessario simul erit & crassa.

Exercitatio de atrabile.

NIger succos in triplicè est differentia: in primis μέλαναίμα, ideſt sanguis niger, qui quoniam colore à sanguine degenerat, non tamen adhuc ab eo forma recedit, hoc peculiare habet, vt concrescere possit, & in grumum, seu trombum verti: quippè nec pinguedinem adhuc, nec fibras ammisit, non sicut aliæ differentiæ, quæ non concrescunt. & hæc sit prima humoris atri differentia, seu spe-

ſpecies. Cæterum quando Hippocrates inquit ὑποχωρήματα μέλενα ὁκοῖον αἷμα μέλαν deiectiones nigrę, qualis eſt ſanguis niger, alteram differentiam humoris nigri intelligit priori ſimilem, quod indicat particula, qualis, quaſi dicat deiectiones quæ ſunt ſimiles ſanguini nigro. Eſt autem hæc fæx ſanguinis, quæ à ſanguine differt: quoniam non concreſcit: ſic exponit Galenus infra aphoriſmum 23. inquit enim, hæ, ſanguini denigrato ſimiles videntur, differentes in eo quod fuſæ ſunt, & non concretæ, vt ille. Iſt hæc ſecunda ſpecies, quam ſanguinis veluti limum ſolet Galenus appellare, aſſumitur à Liene ad ſuos vſus, quæ etiam per hæmorrhoides excerni ſolet, per eas enim niger ſanguis egreditur, qui iam ſanguinis nomine non eſt dignus: ſi quidem nequit concreſcere. Appellatur, vt plurimum μελαγχολικὸς χυμὸς melancholicus ſuccus. Iſtæ ergo duæ partes τῶν μελάνων ideſt nigrorum nomine conueniunt. Tertia differentia, cum qua ſecunda ſplendore conuenit, non autem prima: quippe, vt diximus, non ſplendeſcit, tertiam inquam, ἡ μέλαν χολὴ ideſt atra bilis fit vel à ſanguine vel à ſucco melancholico, vel à flauabile quoties vruntur, aut malignam ſuſcipiunt qualitatem, differentiam inter hanc tertiam & ſecundam optime exprimit Galenus, interim nobis notum ſit hanc tertiam ſplendidiorem eſſe ſecunda, & magis dilutam, tametſi craſ-

H. 4. aph. 21

Libello de atrabile c. 3.

si crassitiei nō est omnino expers. Hæc in terram effusa fermentat eam, & musca quidem, nec aliud quoduis animal gustare eam vult, propter suum acore, sicut neque meram salsedinem: neque enim in ea degit animal, vt mare quod mortuū vocant argumēto esse potest.

Duo igitur hæc, terram fermentare, & animalia abigere, quomodo contingant accipite. quod ad primum attinet poteslis id addiscere à Galeno in hunc modum dicente. *Cum igitur in terram acetum acre effusum fuerit, protinus intumescens, sursum quasdam terræ partes simul tollit: fitque compositū quoddam ex terrestri substantia & aceti humiditate, & ex facto vaporoso spiritu. Simile rei huic contingit, cum atra bilis in terram effusa fuerit: nempe & in vtroque spirituosa quædam motio euidenter fieri videtur, ei similis quæ in feruente musto apparet*, & quæ sequuntur. Itaque quia flatum in se continet intumescit, flatus vero ob crassitiem exire nequit, quare in minimas partes frangitur, quæ bullas quasdam & efferuescentiæ specimen exhibent.

G. 1. prorrh. sect. 2. com. 40.

Quod autem ad secundum spectat, Galenus, *bilem atram*, inquit, *tum gustu ipsam vomentibus, tum olfactu, non illis solum, sed aliis quoque innotescere.* Hinc colligite acerbitatē, & acorem licet qualitates sint gustabiles, nihilominus olfactu quoq; posse percipi: ea enim est inter hos duos sensus communitas, vt se inuicē alter ab alterius obiecto lædatur, sic fætor efficit

G. de atrabile c. 3.

ficit dapes iniucundas, sic sapor insuauis olfactu deprehenditur. Sed quorsum ista? nempe vt sciatis vanum esse quod quidam putãt, mures, muscas, & alia animalia atram bilem naturali quodam nocua fugiendi instinctu effugere, cur enim ad instinctum effugiemus, cum videamus animalia quidem propè ad locũ in quo atrabilis effusa est accedere, deinde effugere; quasi olfactu iniucundum saporem agnoscentes quem propterea euitant. Has tres humoris nigri species paucis verbis comprehendit Galenus, inquiens, *ostendit autem & nos bene à nigris deiectionibus bilem nigram separasse. Hæ enim sanguinis denigrato similes videntur, differentes quod fusæ sunt, & non concretæ, vt illæ. Nigra autem bilis & quod fusa est absque concretione, & quia fulgentem habet nigredinem; & præterea mordax est, sicut acetum; & terram abradit, atque fermentat, quorum nihil nigris adest.* G.4.aph.23

Itaque atri humoris secunda species, quæ melancholia dici solet, & tertia quæ atrabilis nominatur, quoniam tertia fit ex secunda, quamquam etiam ex flaua bile fiat, vt postea dicemus: ac proinde secunda materia, tertiæ esse potest. Sed præter hanc distinctionem an distinguantur etiam ex parte agentis, in dubium potest reuocari. Atram bilem, hoc est tertiam differentiam nigri succi ab immodico calore fieri, nemo est, qui neget, secunda

spe-

ſpecies, quæ cõmuniter melancholia, ſeu melancholicus ſuccus appellatur, án à calore generationem ſuam habeat, non conſtat apud omnes. Peramatus, cui aſſentitur Mercatus tres gradus melancholici humoris intra limites ſanitatis conſtituunt. Primus eſt, qui fit à calore diminuto: dum enim iecur frigidius, & ſiccius eſt redditum, etiam ex mediocri alimento hunc ſuccum generat. Secundus fæx ſanguinis, quæ ſecundum naturam eſt, & iſte humor ab eodem fit calore à quo ſanguis: differt autem ſecundus iſte à priore: quia prior nullum præſtat corpori nutrimentum, iſte verò maximè. Tertius procedit ab intenſiore, & adurente calore, non tamen adeo vt atra bilis euadat. Differt tertius iſte ab alijs, quoniam alij humores fiunt ex alimentis à calore vel diminuto, vel moderato, iſte fit ex alio humore, & authorem habet calorem immodicum.

Hæc opinio, ſaltem in eo quod humorem melancholicũ ex diminuto calore factum nobis tradit, non eſt digna, quæ recipiatur: quippè nuſquam in doctrina Galeni ex frigore per ſe, aut ex deminuto calore, melancholicum, ſed pituitoſum humorem fieri conceditur. Deinde cum negare non poſſent, iſti authores, pituitam fieri ex frigore, & apud eoſdem melancholicus quoque ſuccus ex frigore gignatur, tenebantur ſaltem declarare, vnde nam

euenit,

euenit, vt pituitosus, & melancholicus fiunt humores diuersi.

Aliter sentit Christophorus à Vega, nempè humorem istum de quo agimus sola separatione absque adustionis nota fieri, non aliter ac fit mustum, quod à vino separatur. Verùm cum humor melancholicus propriam, & peculiarem habeat formam, suos etiam vsus, non potest dici fieri per solam resultantiam, sed per peculiarem actionem. De musto autem diuersa est ratio: quippè musti fæx est ad nullos vsus comparata. Præterea si ex sola separatione fieret melancholia, ex eadem fieret flaua bilis, proindè in iecore esset virtus duntaxat sequestratrix, nō humorum generatrix. Dicerentur etiam isti humores præexistere in alimento: siquidem denuò non generantur, hoc autem Galenus non admittit, imò vero ibidem contrarium non sine demonstratione tradit. Veg.2. pg. 27.& in sua arte medica c.2. G.2.de nat. facult.c.vlt.

Magis consentaneum est, quod Vallesius resoluit, videlicet ab vno & eodem calore diuersos humores fieri, pro diuersa dispositione materiæ, nihilominus quando plus nigri humoris generatur, quàm debita humorum inter se proportio exigat, tunc excessu fieri caloris, minore tamen quàm est ille, à quo producitur bilis atra. Si verò quæratis, quæ nam sit illa dispositio materiæ, respondebo esse crassitiem, vel meliùs terrestrem naturam, quæ apta Vall.6.contr.c.vlt.

eſt, vt ex illa melancholia, proportione reſpõdens elemento terræ gignatur. Quod autem melancholia à calore gignatur ſæpius à Galeno eſt inculcatum. Nam melancholica temperamenta ex ſanguinis aduſtione fieri ait, humorem melancholicum in ijs potiſſimum redundare, qui macri ſunt, & nigri, & hirſuti, & qui colorem habent prærubrum, & quibus latæ ſunt venæ, hæc autem ſigna omnia caloris exceſſum atteſtantur.

G 2. de tēp. c. vlt.

G. 3. loc. aff. c. 7.

Si quis autem obijciat in autumnô, quę pars anni frigida eſt, melancholicum humorem gigni, vt hinc conſtare poſſit huius humoris generationem ex frigore eſſe. Reſpondet Galenus, gigni quidem in autumno, non ob frigidam intemperiem, ſed ob eum, qui in æſtate præceſſit feruorem. Si vlterius quærat, cur in ſenibus magis, quàm in iuuenibus ſucccus iſte redundet? reſpondet idem Galenus, eos qui frigido, & ſicco temperamento ſunt præditi, non eſſe melancholicos, niſi ex habitus corporis mutatione tales euaſerint: in his namque humor abundat melancholicus, non ob frigidam intemperiem, ſed ob præcedentem in iuuentute ſanguinis feruorem. In illis vero, qui à primo exortu frigidi ſunt ac ſicci, potius pituita abundat: quippè ob caloris inopiam imperfectas coctiones moliuntur.

De na. hum. com. 35.

G 2. de tēp. c. vult.

Sed manet adhuc difficultas, ſi enim melancholia elemento terræ reſpondens frigida

est ac ſicca, ſi rurſus effectus ſuæ cauſæ debet reſpondere; quomodo cauſam habet caloris exceſſum? fateor ego melancholicum ſuccum aduſtione fieri, imo etiam ex putredine, vt colligere licet ex Galeno; cæterũ quod aduritur, G.4.aph.21 & putreſcit calidum eſſe non negamus, quod vero aduſtum, putrefactumve eſt calorem ammiſiſſe conſtanter aſſerimus: quippè calor nõ durat, niſi quandiù materiam habet quam depaſcitur, cum vero ad ſiccitatem deuentum eſt, ablato caloris nutrimento, auſertur calor, exemplo vobis ſint cineres, qui nullum habent calorem, quia nullam humiditatem. Melancholicus ergo ſuccus, poſt quam in eo vis caloris deferbuit manet ſuccus, ac proinde ſiccus.

Sed ex hac reſponſione poſſet aliquis colligere me Arabum Zinariam bilem admittere, quæ omninò ſicca, adeo vt cinereum colorem præſeferat, hanc autem Zinariam bilem Valleſius meritò damnat, & tacitè Chriſtophorum à Vega præceptorem ſuum eam admittentem ſuo more vellicat. Nam poteſt quidem ſubſtantia liquida, quæ adhuc humoris nomen meretur ad eam deuenire ſiccitatem, ad quam deueniunt cineres. Verùm tamen ego, dum omnem humiditatem humori melancholico denego, eam intelligo, quæ pinguis eſt, & ſubinde calori præſtat pabulum, hac ablata calor extinguitur, eſſe verò omnino à

Váll.1.cõt. c.19.

ſucco melancholico ablatam oſtendit huius ſucci ichoroſitas, propter quam ab Hippocrate aqua appellatur. Immò etiam ſanguinem ichoroidē in pauidis agnoſcit, pauidos autem melancholicos eſſe ipſemet fateri debet, qui metum, & mæſtitiam melancholicis comites adiungit.

H.li. de genit. & in li. de morbus. 6. Epid. ſec. 2. tex. 38. 6. Aph. 23.

Sed adhuc dicetis, cineres aptiſſimos eſſe ad conſeruandum calorem; vnde ea, quæ calida conſeruare volumus ſuper cineres calidos collocamus, erat & quidam medicus, qui, vt longiùs mali ſuſpicionem produceret, ſemper poſt extinctum feruorem per plures dies remanere aiebat cineres calidos. Reſpondeo cineres propter epireuſin minimas quaſdam habere partes igneas, in quibus ſcintillæ poſſunt aſſeruari, nec facile extingui, quippe latent, ac propterea nulla aëris motione extinguntur.

Ratum ergo ſit in doctrina Galeni, quæ omnino vera eſt, melācholicum ſanguinē, ſi quantitate excedat, excedētis caloris ſobolem eſſe. Si vero quiſpiam mihi obijciat eundem Galenum dicentem, *aliam eſſe nigram, quæ dum animal naturaliter ſe habet quotidie gignitur, aliam, quæ ex vſtione, ac velut aſſatione conflatur*. Quibus verbis velle videtur atram bilem eſſe, quæ aduſtione fit, nō vero melancholiam, reſpondebo diuerſam eſſe vſtionem, quæ atræ bili debetur, à calore, à quo conflatur humor me-

G. 14. meth. c. 9.

melãcholicus vnde Galen.*ſupra modum autem aſſatur*, inquit, *propter vehementem caliditatem*, ſic ille. at in melancholici ſucci generatione non ſupponimus vehementem caliditatem, neque ſuperaſſationem,& de his ſatis. G.1. pror. com.4.

Cæterum cum bilis atra non niſi aduſtione, & veluti aſſatione, ac etiam putrefactione fiat, ex aliquo humore fieri debet, hoc eſt vel à ſanguine, vel à pituita, vel à bile flaua; vel à melancholia. Ex melancholia quidem, & ex flaua bile ſuperaſſata atram bilem fieri non eſt negandum, & ſimul longe ferociorem eſſe illam, quæ fit ex bile flaua; quàm quæ ex melancholico fit ſucco quod Galenus tradit. G.3.progn. 27.

Sed videtur non fieri immediatè atrabilis ex flaua: nam Galenus ſic ait, *flaua autem bilis, cum ſupra modum aſſatur, primùm quidem in æruginoſum migrat ſuccum, deinde nigrum.* Quibus verbis velle videtur ex flaua bile per torrefactionem fieri æruginoſam, ex æruginoſa nigram. Verum flauabilis latè ſumpta omnes alios colores comprehendit, vnde & vitellina, & porracea, & æruginoſa, & aliæ ſimiles vnam duntaxat ſpeciẽ per ſuos gradus diſtinctam conficiunt. Vnde licet æruginoſa bilis ſit gradus quidã per quẽ flaua ad nigrã aſcendit, nihilominus rectè dicetur ex flaua fieri nigrã, maxime quod, niſi occurratur, paruo tẽporis momento ex æruginoſa in nigrã fit tranſitus. G.1. prorr. cc m.10.

De ſanguine non ita dicendum eſt: quippe

hic vnus ex quatuor humoribus eſt, nec in atram bilem poteſt tranſire, niſi prius fiat melancholicus ſuccus fæculentus, qui alter ex quatuor etiam eſt, ac proinde non dicetur, vnquam ex ſanguine immediatè fieri atrã bilem; ſiquidem fit mediante melancholico ſucco, in quem ſanguis tranſit ante quàm atra bilis euadat. Sed eſt locus apud Galenum ex quo contrarium elici poteſt; quippè atram bilem dupliciter fieri poſſe ait, ex craſſo ſanguine, & ex bile flaua combuſta. Verum huic difficultati occaſionem præbet ipſe Galenus, qui dum parum exquiſitè loquitur, doctrinam confuſam reddit. Reperietis apud eum multoties diſtinctionem factam inter ſuccum melancholicum, & atram bilem; ità vt nihil in eius libris frequentius ſit, & tamen aliquando v. g. loquitur de ſucco melancholico, eumque atram bilem appellat, hanc autem locutionem non exquiſitam eſſe idemmet fatetur, inquiens, *ea quæ eſt veluti fæx ſanguinis cum volumus exquiſitè loqui, non dum atram bilem nominamus, ſed humorem melancholicum*. Porrò duplicem atræ bilis generationis modum, vnum ex melancholico ſucco, quem ſanguinis veluti fæcem appellat, alterum ex flaua bile, tum ſecund. Criſ. & tert. loc. affect. tum multis alijs in locis ſcriptum reliquit.

G. 6. epid. ſec. 6. com. 3.

G. 2. de fa-cult. nat. c. 9.

G. 6. aph. 53

An vero ex pituita quoque poſſit fieri bilis atra dubitare aliquis poſſet. Author defini-

G. 2. criſ. c. 12.

3. loc. affec. c. 6.

tio-

tionum medicarum ex terrificata, putrefactaque pituita, atram bilem fieri admittit, non minus quàm ex fæculento sanguine. Subscribit Auicenna. Auicennæ subscribunt aliqui, sed quo fundamēto? nempe eo præcipue quòd ex quotidianis quartanæ fiunt febres, leue quidem & contemnendum. Nam ex multis febribus & morbis, abscessus fieri in quartanas obseruauit Hippocrates præcipue vero quartana eas febres, quæ errabundæ, auterraticæ sunt insequitur, ad quotidianas sequi non accepi à viris magnis, neque mihi contigit vidisse. Sed esto sequatur quartana ad quotidianas, num iccirco huius euentus ratio à mutatione pituitæ in nigrum succum petenda est? non ne potest diuturnus calor febrilis (diuturna est amphimerina febris) sanguinis portionem comburere, adeò vt in melancholicum transeat humorem, & simul pituitæ partem absumere; vt sic typus quartanam referat. Nec vero necesse est, omnem pituitam absumi: quippe quartanarij, vt plurimum cruditatibus, ob caloris innati imbecillitatem, solent abundare, sed satis est paululum pituitæ minui, paululum melancholiæ augeri, vt auctum humorem melancholicum redoleant paroxysmi quartanarij.

Auic. fen. 1. doct. 4. c. 1.

H. 1. epid. sect. 2. tex. 22.

Adducit rationem Auuicennæ Scholiastes, nempe ex sanguine fieri melancholicum succum, quoniam vero sanguis nusquam purus

est, sed pituitam multam habet admixtam profectò ex pituita etiam simultanea ratione fiet succus melancholicus. Cæterum si hæc valeret ratio, cum sanguis bilem etiam flauam comitem habeat, fiet melancholicus humor ex flaua bile adusta, quod falsum est, nam bilis flaua degenerans per adustionem, non melancholicum succum, sed atram efficit bilem, quæ sæuiora efficit symptomata, quàm ea, quæ quartanæ debentur, si quis vero ex atra bile quartanam fieri dixerit, tenebitur fateri, quartanam morbum esse perniciosissimum, & valde lethalem, quod tantum abest, vt sit verum, quin potiùs à magnis morbis liberat authore Hippocrate.

Aliam adiungit, nempe melancholicus humor frigidus & siccus est, à quo pituita humiditate duntaxat differt, quid ergo humiditatem diuturno calore absumi prohibet, quod si absumatur melancholia fit? Cæterum interrogo Scholiastem istum, quomodo fiat pituita illa, quam gypseam Galenus, & alij celebres authores nuncupant, nihil aliud respondebit, nisi fieri quia humiditas pituitæ naturalis absumitur. Iam ergo absumptione duntaxat, non fit melancholicus succus, sed humor gypseus. Porrò debuerat recordari melancholicum humorem (quod iam supra satis est demonstratum) non fieri solum propter humiditatis absumptionem, sed propter inductam adustio-

duſtionem, quam non facilè ſuſcipit pituita vtpotè quod aquea humiditate, qua abundat, aduſtioni obſtat.

Vrget adhuc inquiens, ſi non ex alio pituitæ genere melancholicus humor poteſt procreari, negari non poſſe ait, quin ſalſa altera pituita, quæ ad bilis naturam accedit, aſſari, atque caloris acrimonia vri & in atram bilem poſſet conuerti. Hoc tamen argumentum in authorem ſuum retorqueo. Cum pituita ſalſa adeo ſit acuta vt febres cauſodes, ideſt ardentes, non minus quàm flaua bilis accendat, & tamen ſemper pituita ſalſa permaneat, nec in alium degeneret humorem, profectò ſignũ eſt maximum, poſſe quidem pituitam accipere ſalſedinem, poſſe incendi, poſſe fieri acrem, mordacem, febrium ardentium materiam, non tamen poſſe in bilis ſpeciem aliquam mutari.

Argumenta vero quibus probatur impoſſibilitas conuerſionis pituitæ in atram bilem, fortia quidem ſunt, & quæ aduerſarij fruſtra infringere conantur. Primum Galenus ſic ait, *ſiquidem, vt rubrum flauum fiat, aut flauum rubrum, vnica ſimplice commutatione eſt opus: vt vero album nigrum, vel nigrum album omnibus, quæ in medio ſunt*. Ex hac Galeni doctrina elicitur, pituitam albam in humorem nigrum non niſi per medios colores mutari poſſe. Reſpondet ſcholiaſtes, Galenum dum diſtin- G.1.facult. nat.c.10. G.1.loc.affect.c.7.

distinguit pituitosos à melancholicis, dixisse pituitosos, simpliciter humores nominari, in quibus humiditas frigiditasque, melancholicos verò in quibus siccitas,& frigiditas dominantur: quamuis magnæ peculiaresque interim differentiæ,tum pituitosorum,tum melancholicorum humorum inueniantur: quibus verbis insinuat, hos duos humores non coloribus,sed primis qualitatibus differre. Cæterũ animaduertere debuerat iste author, colores non spectari à medico, nisi prout qualitatum primarum sunt indices, est ergo albedo index frigiditatis, ideo competit pituitæ, melancholiæ verò ex præterita vstione nigredo adest, quamuis iam extinctus in ea sit calor, vt in carbonibus & lignis ambustis videre licet.

Carrerius aliter respondet, non esse necessarium, vt à pituitæ albedine ad nigredinem atræ bilis per omnes medios colores fiat transitus: nam lana alba igni admota nigra fit, & transitus fit, aut per subnigrum, aut per flauum, aut rubrum. Ad Galenum verò respondet inter album & rubrum medios esse colores, non tamquàm media necessaria. Adiungit authoritatem Aristotelis, qui ab albo ad nigrum mutationem perfuscum fieri ait, non tamen per alium medium colorem. Tandem exemplum affert chyli,qui in ventriculo secũdum aliquas partes fit immediatè humor ni- (A.6. phys. c.3.)

ger,

ger, secundum alias flauus, quare secundum diuersitatem materiæ, ait ille, aut causæ agentis fit transmissio per hoc, aut per illud medium. His putat se effugisse difficultatem, quam neutiquam effugisse arbitror. Nam in primis exemplum sumptum à lana nihil valet, quippè violentia agentis efficit, vt ab vno extremo ad aliud per insensibilia media fiat transitus. Quod in ipsa lana agnoscetis, quippè quæ, si igni applicetur, parum tamen remota, paulatim colorem mutabit, neque ad nigrum accedet, nisi prius flauo imbuatur. Galenus verò medios colores tamquam media necessaria constituit, ea tamen conditione, vt gradatim transmutatio à nigro ad albũ fiat. Aristoteles ex albo ad nigrum per fuscum colorem transmutationem fieri dixit, non tamen verum est illũ alios colores negasse. Tandem ex chylo naturaliter se habente non fit transitus ad alium colorem, nisi in iecore vbi rubedinem induit, quod si pars quædam, flaua hoc est bilis, flaua, euadit pars nigra, vt sanguis niger seu fæx sanguinis, fiunt quidem hæc per sequestrationem diuersarum partium in quas diuersimode agens operatur, (quod Carrerus metfatetur) sed pituitam secundum se totam atræ bilis colore imbui, non videtur possibile. Quod si dicatis vt se habet pars ad partem, ita, totum ad totum, si ergo pars chyli albi in partem sanguinis nigram potest transmutari,

po-

poterit consequenter tota pituita alba, in totam atram bilem conuerti. Sufficit ergo quod argumentum probet, posse aliquam substantiam effici nigram, sine medio alio colore. Cæterum ego axioma illud falsum esse existimo, neq; enim verum est, ita se habere totum ad totum, vt se habet pars ad partem. nam datur aliquid tantæ efficaciæ, vt possit partem aliquam omnino transmutare absq; transitu per sensibile medium, non datur autem tanta vis quæ totum immutet. Exemplum habetis in elementis, quorum partes corrumpi quidē possunt, totum autem incorruptibile manet, quoniam non datur agens adeò efficax, vt totam v.g. spheram aëris possit corrumpere. Itàque accedit chylus ad calorem hepatis, qui magnus quidem est, comburet aliquas partes, quas iccirco nigras efficiet propter omnimodam combustionem, alias minùs comburet, & has relinquet flauas, alias adhuc minùs, & erunt rubræ, qui alias etiam immutatas relinquet, vnde pituita cum sanguine permixta remanet. At de nigro humore plura diximus, quàm initio dicere proposuimus.

Exercitatio de recidiua.

H.2.aph.12 REuertuntur morbi, non semper, sed ex præstita occasione, vnde Hippocrates ita ait, *quæ relinquuntur in morbis post iudicium, re-*
2.& 4.& 6. epid. *cidiuas facere consueuerunt*; quæ sententia alibi

repe-

repetita legitur. Notant meritò aliqui, eum non dixisse, recidiuas faciunt, sed facere consueuerunt, quasi insinuaret non semper morborum fieri reuersiones. Dixi accidere præstita occasione, occasionem autem prestant tum constitutio temporis, tum morbi malignitas, tum ægri incontinentia. Temporis constitutio præcipuè austrina, in qua erraticæ contingunt febres, quæ soluuntur citrà iudicationem, hoc ita describitur ab Hippocrate. Crassus namque humor in austrina tempestate regnãs naturæ maximè reluctatur, quare si quando in parte aliqua remota reponitur, nec tamen euacuatur febrem cessare facit, promptam tamen habet reuersionem. H. 1. epid. sect. 1. tex. 36.

Morbi malignitas iudicationem infidam facit, infidam dico, non imperfectam, cauendum hoc loco est à Brasauolo, qui infidam iudicationem cum imperfecta confundit: sunt tamen diuersæ: nam imperfectè iudicata ægritudo non omninò abscedit, sed tamen, licet facta minor ob euacuationem, quę quoniam imperfecta, hoc est, deminuta fuit, potuit quidem morbum minorem reddere, non potuit penitus extinguere; infida autem iudicatio liberũ quidem relinquit patientem, & sanitatis specimen quoddam præsefert, nec sanitatis solũ, sed etiam securitatis: quippè præcesserant coctionis signa, coctiones autẽ securitatem polliceri dixit Hippocrates; quod tamen in materia

teria maligna intelligi nequit: quippè hæc venenatam quandam habet conditionem, quæ non deponitur coctione; ac proindè, ex materia non maligna pars exigua relicta, superatur à natura, neque recidiuam efficere est potens; Verùm ex maligna, quantumuis minima portio, quasi scintilla ignis, potest vires acquirere eundo & incendium excitare. Hinc est, quòd in malignis febribus, & pestilentibus frequentiores sunt reuersiones quàm in alijs.

Ægroti incontinentia efficit, vt tametsi non maneat materia valdè multa, sed sola praua dispositio, huic dispositioni ex prauo, aut ex superfluo victu, materia detur in qua possit debachari. Argenterius hanc dispositionem malignitatem esse ait, eam enim quæ à solis qualitatibus pendet non existimat: posse recidiuas facere; propterea, ait vlcera maligna, in quibus nec calorem, nec frigus, nec humiditatem, nec siccitatem damnare possumus, postquam cicatrice sunt tecta sępius recrudescere, ob malignam dispositionem, quæ ex liuore, nigritieque relicta in parte apparet. In his omnibus meo quidem iudicio decipitur. In primis nō rectè malignitatem dispositionem appellat; quippè malignitas nō disponit ad malum, sed ipsa sola est quidpiam valdè malum, quod si per aliquod tēpus, vel ex defectu materiæ, vel ex mutatione loci, non producit suos effectus, non tamen proindè censeri debet nō

ma-

malum. deinde diſpoſitiones in qualitatibus primis aptiſſimæ ſunt ad inferendos morbos: quippè diſcraſia, quæ poſt febrem remanet, niſi moderetur & refrænetur, poterit materiã diſponere ad putredinem ſi calor eſt, ſin frigus ad craſſitiem obſtruentem, ſi humiditas ad laxatitatem infirmantem, ſi ſiccitas ad anguſtiã meatuum commeatum ſpirituum impedientem; hæ ſunt veræ diſpoſitiones. Liuor autem, aut nigrities relicta in vlcere poſt inductam cicatricem, fit à ſanguinis portiuncula, quæ extra vaſa remanſit, atque licet reſoluta fuerit (aliter non poterat cicatrix induci, & plaga ſanari,) manet tamen eiuſdem tinctura quædam non noua, quæ non eſt recidiuæ vlceris cauſa.

Offert ſe hic difficultas, quæ multos tenet irretitos, nùm ſcilicet recidiua ſit eadem cum ſua radice? ita tenent non pauci, in quorum numero eſt Valleſius, qui tamen contrariam ſententiam non omninò improbat: quippè recidiuam, & radicem, hoc eſt priorem morbum eiſdem vniuerſalibus totius morbi tẽporibus includi dicũt, quod monſtrant exemplo Anaxionis, morbo laterali laborantis, in cuius hiſtoria dies recidiuæ, & dies prioris morbi ſimul numerantur: ſiquidem vigeſimo ſudauit, liberatus eſt, vigeſimo ſeptimo redijt febris, trigeſimo quarto eſt iudicatus. trigeſimo quarto, inquam ab initio prioris morbi.

Vall. 10. cõtr. c. 5.

H. 3. epid. ſect. 3. ægr. 8.

Deinde

Deinde considerant febrem intermittentē, quæ inter vnam & alteram accessionē ad infebricitationem desinit, suntquè per aliquot horas ægri à febre omninò liberi: neq; tamen febrem intermittentem dicimus plures morbos, sed vnum duntaxat, cur ergo recidiuam & suam radicem plures morbos esse dicimus.

Tertio radix ad recidiuam terminatur; quippè prioris morbi terminus ad recidiuam protenditur, igitur recidiua est pars suæ radicis, conueniuntque ambo in vno tertio, hoc est vnam numero ægretudinem efficiunt.

Nihilominus magis rationi consonum est dicere, recidiuam & priorem morbum specie quidem conuenire, specie tamen non prorsus specialissima: nam potest prima radix esse intermittens, recidiua autem continua, vel è contra in reliquis autem conueniunt: quandoquidem quando ad vnum morbum alius genere differens successit, metastasis est, non vero recidiua. Sic Hippocrates *aliæ febres, inquit, in quartanas abscedebant*, quare hos morbos, qui ad alios di uersos consequuntur quasi abscessus quosdam imaginabatur, e. g. hydropes, quæ ex acuto morbo eueniunt, paralyses in quas apoplexiæ mutantur, & multa alia huiuscemodi.

H.1.epid.

Recidiuam autem à priore radice diferre numero probatur, quia morbus quilibet solutus nisi accedat recidiua per se solum integer

est,

eſt, res autem quæ rei integræ accedit; non eſt pars eius, ſed quidpiam ſuper additum, quod numerum auget. Deinde ſupponamus morbum priorem habuiſſe ſuam conſtitutionem optimè ordinatam vſque ad vigeſimum, tunc autem fuiſſe iudicatū: quis negabit morbum fuiſſe acutum, accedat poſtea recidiua, & producatur ad quadrageſimum? Profectò ſi eſt idem morbus iam habuit integram acuti morbi conſtitutionem, nunc habet conſtitutionem chronici, & ſic vnus & idem morbus erit chronicus & acutus, quod rationi contradicit. Si verò dicatis multoties morbum acutum produci vſq; ad terminum chronicorum. hoc quidem non obſtat: nam dum morbus non fuit ſolutus non habuit ſuam integram conſtitutionem, potuitque ex acuto in chronicum degenerare, at verò ægritudo ſemel ſoluta, & ſuam conſtitutionem ſortita, non poteſt manere eadem & ſimul in aliam tranſmutari.

Quicquid autem in contrarium fuit adductum facilè ſoluitur. Nam ad primum non admittimus eadem eſſe & radicis & recidiuæ vniuerſalia tempora: quippe ſi ita foret includerentur etiam dies, quibus durauit ſanitas interiecta, & ex duobus morbis & vna ſanitate fieret vnum, quod eſt riſu dignum. Ad Anaxionem reſpondet Braſauola, eum à principio vſq; ad diem trigeſimumquartum, mor-

bum lateralem habuisse: quamuis febris vigesimo die desierit, & vigesimoprimo iterum redierit. Cæterum hæc responsio non est recipienda; quippè febris, quæ cum inflammatione adest, (vt iam superius diximus) symptoma est illius inflammationis, ac proinde desinit cum morbo, deinde cum inter pathognomonica signa pleuritidis, comprehendatur febris acuta, iam si febris desijt, similiter desijt signum pathognomonicum, ac proinde desinente febre non erat pleuritis. Dicendum potius reor, Hippocratem vario modo dies numerare, nunc à principio prioris morbi, nunc à principio recidiuæ, vt constat ex historia Herophontis, quippè dum ait quinto redijt, attendit nō ad principium prioris morbi sed ad eius finem, deinde cum ait tertio die post recidiuam residebat lien, non respicit ad radicem, tandem cum dicit decimoseptimo fuisse iudicatum includit radicem. Hæc tamen in numerando varietas nihil nocet, dummodo consideremus recidiuam suos habere dies decretorios, cum ergo recidiua fuit quinta post nonam fuit decimaquarta à principio radicis, in hac morbus redijt: qui die tertia fuit iudicatus, hoc est die decimaseptima à prioris morbi initio. Sic Anaxion recidiuam habuit die vigesimaseptima, fuit verò iudicata die trigesima quarta, quæ fuit septima dies recidiuæ, & notatu dignum est, trigesimam

 quar-

quartam, si radix & recidiua nõ differrent numero, non potuisse morbum perfectè iudicare, quem tamen iudicauit perfectissimè. Iudicauit quidem perfectissimè quoniam erat dies septima omnium iudicantium princeps.

Ad secundum dicimus inter vnam & alteram accessionem ordinem seruari, & præstitutos habere reuertendi dies, imo etiam & horas: neque vna accessio dicitur per se morbus integer, licet enim habeat peculiaria tempora causæ coniunctæ, hoc est humori in minera putrescenti respondentia, non dum habet tempora vniuersalia, quæ causæ antecedenti, nimirum materiæ intra venas existenti, sunt debita. Iccirco post multas accessiones adhuc morbus esse in principio dicitur, quia vrina, quæ ostēdit, quomodo se habeat causa antecedens, non dum signa coctionis saltem obscura præsefert.

Ad tertium. Non terminatur quidem radix ad recidiuam: terminari enim vnum ad aliud tunc dicimus cum se tangunt, vt si prior morbus tangeret recidiuam, cæterum quoniam mediat salubritatis tempus, non est cur dicamus recidiuam esse terminum radicis, ac proinde, nec eius partem. Cæterum Vallesius abscessum diuersa habere tempora à febre admittit; & affert Hippocratis verba, nempe, *recidiuas autem non ita se habere, sed iudicationum tempus in eis computari ab initio suæ radi-* H. 2. progn. 58.

 cis.

cis. Verum in hoc secundo decipitur; siquidem Hippocrates aliquando expresse à recidiuæ initio calculationem orditur vt videre
H. 1.epid. sect. 2. tex. 83. est, vbi ait, *intermisit septimus à recidiua, iudicatus est die quinto, & rursus aliquibus intermisit septimo à recidiua, iudicatus est die tertio*, est quod mirer Vallesium, qui ait, Hippocratem, hic vnica in dierum computationem facere à principio totius morbi, dormitabat certè, dum hæc scribebat.

Sed adhuc poterit quispiam dubitare dicens: tanguntur quidem ratione materiæ, quæ relinquitur ex prima radice; cum enim hæc sit eadem, quæ recidiuæ causa est, videtur posse dici ratione causæ se inuicem tangere: Quod autem recidiuæ causam habeant ex priore morbo relictam manifestè constat ex præcitati aphorismi verbis, quæ relinquuntur in morbis post iudicium, recidiuas facere cõsueuerunt. Constat etiam, quia prior morbus non dum est omnino extinctus siquidem adhuc eius vestigia apparent; quæ Hippocrates
H. 6.epid. sect. 2. tex. 20. expressit, ea sunt sitis intus relicta, & oris exsiccatio, & insuauitas, & inappetentia eadem ratione.

Quid autem relinquatur si à Galeno quæratis, ille vobis incommento aphorismi respondet esse humores alienos à natura corporis in quo continentur, aptos ad eius nutritionem: qui necessariò ad putredinem conuertun-

uertuntur, cum vero locus calidus fuerit in quo sunt collecti, facillimè putrescent. Idemmet Galenus 6. epidem. citato, bifariam intus relinqui ait, vno quidem modo humorem morbi authorem, altero autem morbosum affectum, & addit quando prædicta recidiuæ futuræ signa, sitim videlicet, oris insuauitatem, & inappetentiam, narrat, intelligere intus relictum morbosum affectum. Possumus itaque ex hac Galeni distinctione colligere, tria ista signa non esse veræ recidiuæ, quæ ad morbum prorsus solutum consequitur, sed recidiuæ non veræ, quæ non excipit corpus in statu salubri constitutum, sed adhuc morboso affectu laborans. Atque ita videtur responderi posse præpositæ difficultati scilicet signa illa, quæ eueniunt morbo non planè soluto non efficere quominus perfectè soluatur & recidiua sit a priore morbo saltem numero diuersa.

Non tamen adhuc exhausta est difficultas: nam quamuis nec sitis adsit, nec reliqua quãuis etiam non relictus sit morbosus affectus, sufficit quod remanserit humor morbum faciens, vt recidiua cum sua radice perpetuitate causæ sit eadem. Respondent aliqui, esse quidem eandem perpetuitate causæ, non tamen perpetuitate affectus, atque hoc sufficere, vt duo affectus sint, non vnus. Ego tamen aliter sentio: nempe nec perpetuitate causæ

esse vnum morbum: quippè materia, quæ relinquitur vel putrida est, sed pauca, vtpoteque ab alia denuò superueniente aucta morbum accendere potest, vel cocta, sed quæ non potuit tota euacuari, vnde pars aliqua remansit, quæ licet non sit apta ad nutriendum, non est etiam apta ad morbum gignendum. Si est putrida nec tamen morbum efficit, nisi aucta à quantitate nouæ materiæ superuenientis, non potest dici causa eadem, vt e. g. si quis poculum vnum vini biberit, à quo inebriari nequit superbibat plura alia pocula & inebrietur, non dicetur ebrietatis causam esse primum illud poculum. Sed dicetis esse saltem causam partialem; fatebor partialem, sed quæ minima sit pars totius, ac proinde à minima parte, causa non accipiet totam denominationem. Si vero materia, quæ relicta fuit est cocta, nec apta ad gignendum morbum, nisi denuò putrescat, non debet dici causa eadem; si quidem in priore morbo coctionem obtinuit, in recidiua autem propter aliquem errorem in prauam lapsa est naturam.

Porrò cum Hippocrates dicat, quæ relinquuntur ex morbis post iudicium, videtur de solis morbis agere, qui per crisim terminantur: quid ergo de alijs dicendum, qui per simplicem solutionem euanescunt? Crises, saltem nostro hoc tempore infrequentiores

sunt,

ſunt, quippè raræ fiunt criſes, quod & ad veterum temperantiam reducendum eſt, propter quam natura erat magis compos ſui, & ad calidam intemperiem illius regionis, quæ humores gignebat valdè ſtimulãtes, & ad medicorum peritiam, qui locum dabãt naturę, noſtro hoc æuo qui medicinam faciunt, tum vt videantur aliquid agere, tum vt ægro obtemperent remedia ſemper expetenti, obruunt vires naturæ eiuſque operationes intercipiunt.

Præcipuum autem ſignum, ex quo ſumitur recidiuæ ſuſpicio, eſt defectus pręcedentis coctionis: ſi enim vel diminuta, vel nulla cocti humoris ſigna adſint quãtumuis perfecta fuerit morbi ſolutio, nec maneat ſitis, nec oris inſuauitas, nec inappetentia, ſemper ſolutio iſthac infida eſt, poſtulatque medici vigilantiam, vt ſcilicet poſt ſolutum morbum & coctioni humoris incumbat, & euacuationi.

De magnitudine autem periculi, quod ſecũ recidiua affert, etiam medicus ſolicitus ſit oportet. Verùm quidem eſt, recidiuam ſemper eo nomine eſſe prauam, quod ægrum ex priore morbo defeſſum accipit, quod Galenus in libro de affectibus, in omni morbo qui alteri ſuperuenit conſiderauit. Attamen ſi præcedens coctio fuit valde propinqua coctioni perfectæ, ſi euacuatio ſatis copioſa, ſperandũ eſt, vt materia, quæ recidiuam affert, non ſit

potens ad excitandũ magnum incendiũ, ſicut accidit Herophonti, cuius prima ægritudo ſudore fuit iudicata, qui ſudor debuit eſſe nõ omnino diminutus, quandoquidẽ adeo diminuit, vt parum fuerit quod remanſit, ideòque ſolum trium dierum laborem excitauit. Menſura ergo reliquiarum humoris ex menſura præteritæ tum coctionis, tum euacuationis ſumenda eſt. Vt ſi præceſſit coctio exigua, ſi exigua etiam euacuatio, recidiua expectetur valde timoroſa. Sin aliter, procuiuſque ratione.

Exercitatio de Conuulſione.

G. 1. met. c. 2. AFfectus, qui græcis ſpaſmos dicitur, latinis eſt conuulſio, vſus tamen obtinuit, vt græcum hoc nõmen apud latinos retineatur. A Galeno inter eos recenſetur, qui à proprio ſymptomate denominatur, hoc eſt à motu illo, qui in membris ſic affectis conſpicitur. G. c. 3. & li. 3. eiuſdem c. 1. 6. Eiuſdem operis, c. 1. Inter eſt tamen aliquando, num ſpaſmos, an ſpaſma dicatis: quippè ſpaſma, licet pro ſpaſmo etiam accipiatur, nihilominus ſpaſma dicitur vnitatis ſolutio in neruoſis fibris, ſicut in oſſe catagma in muſculis vlcus, & ruptio, in arterijs & venis nullam propriam habet appellationem, ſed interdum vlcus, interdum vulnus, interdum etiam ruptio nuncupatur. Vt autem conuulſionis naturam, ſeu definitionem poſſitis comprehendere, neceſſe eſt ſup-

ponere

ponere id, quod in Galeni doctrina frequentissimum est, videlicet musculos non aliter operari, quàm retrahendo se ad suum principium, & hanc esse propriam eorum naturaliter se habentium actionem. Supponite rursus ex eodem Galeno, conuulsionem ab actione propria musculorum in nullo alio differre nisi, quia actio musculi propria, hoc est, quæ per sanitatem fit, voluntatis imperio fieri, actio verò eiusdem præternaturam, nempè conuulsio, inuoluntaria est, quod diffusè Galenus tra- G.3.loc.af-
ctat, simile quid reperietis apud eundem. fect.c.6.&
li detr.rig.
Iam ergo facile manet colligere conuulsio- palp.c.6.
nis definitionem: est namque conuulsio, vt 2.Symp.
plerique placet, contractio musculi ad suum caus.c.2.&
principium præter voluntatem. Sic quidem lib.3. de tract.com.
manet conuulsionis naturæ optimè explicata: 42.& 6.ap.
si enim conuulsio à musculorum sanorum 3.3.epid.
motu solùm differt in eo, quod præter volun- sec.1.com.4.
tatem fit, rectè hoc addito tota huius affectus natura manet explicata. Cæterum insinuat Galenus, conuulsionem esse motum, circa quod plurimæ emergunt difficultates, quas enodare, propter opinantium varietatem, non leuis, sed tamen non inanis erit labor.

Offert se quæsitum valde frequens nũ conuulsio morbus sit, an symptoma. Galenus ab hac disquisitione abhorrere videtur, ita in- G.3.epid.
quiens. *Hac sanè in re primum videtur Sabinus* s.&.com.4
falsus, quòd paruam dixerit conuulsionem tremo-

rem

rem esse. Nam toto genere inter se differunt hi affectus. Nihil verò nunc intersit, affectus voces, an symptomata, functionum noxas. His verbis actionē læsam & affectum, hoc est morbum, & symptoma posse dici insinuat. Nihilominus cum definitio ex Caleno desumpta conuulsionem motum esse statuat, cumq; motus vitium, symptoma sit læsæ actionis, non posset ille negare, in sua met doctrina conuulsionem esse symptoma; Auicenna tamen aliter sentit videlicet esse ægritudinem hoc est morbum, nam definit dicens, *spasmus est ægritudo neruosa, qua mouentur lacerti ad principia sua, & inobedientes sunt in dilatatione.* Cæterum conuulsio diuerso modo considerata potest & morbus dici & symptoma: morbus dicitur (& sic explicant Auicennam interpretes) vel quia sensibiliter lædit operationes (tunc autem abusiuè, magis pro causa conuulsionis, quàm pro conuulsione ipsa accipitur) vel quia est morbus in compositione, hoc est, vel in figura, vel in situ. Itàque cum conuulsionem morbum esse dicimus, eum à conuulsiuis motibus separamus, quod multi faciunt appellantes hos conuulsiuos motus conuulsionem in fieri, vel conuulsionem spuriam, eam vero iam factam, atq; legitimam, in qua membrum omnino contractum est. Conuulsiuos motus Auicenna, & sectatores eius spasmum nō proportionatum ad materiam appellant, fierique

Auic. 2. 3. tract. 1. c. 5.

aiunt

aiunt à causa molestante, & irritante naturam. Isti igitur motus conuulsiui interdum in conuulsionem legitimam terminantur; quemadmodum torpor, aut stupor in paralysim.

Diuersam suscepit viam Ioubertus, & tum Galeno, tum Vniuersæ medicorum scholæ opponitur dicens, conuulsionem non esse postquam membrum est contractum; nam tunc rigiditas appellatur, quæ viuentibus & vita functis communis est; conuulsionem solum esse dicit cum membrum motibus agitatur.

Verùm facile est & Galenum, & vniuersam medicā scholam à Ioubertis technis liberare. In primis Galenus, qui sæpè conuulsionem per motum definit, non sibi contradicit, quando eam fieri ait à solo morbo: nam tum quoque conuulsionem inter motus illegitimos recenset, qui fiunt à solo morbo; si ergo inter motus illegitimos, non negat motum esse, ac proinde non sibimet contraria loquitur. Insurgit Ioubertus, & quasi ad magnum absurdum deducens exclamat, si conuulsio à solo morbo est, motus epileptici, qui fiunt à natura irritata, non erunt conuulsio. Sed quid mirum, non erunt quidem conuulsio, erunt tamen motus conuulsiui quos à vera conuulsione differre diximus, & à multis conuulsionem spuriam, ab Arabum vero familia conuulsionem non proportionatam ad materiam appella-

pellari, quocumque autem appellentur modo non esse veram conuulsionem iam satis est demonstratum.

At motus, inquit ille, influxu est, nec conuenit rei stabili, quomodo ergo membrum retractum fixumque & immotum in motu esse dicemus? Multiplex huic obiectioni, est respondendi modus. Possumus namque conuulsionem esse motum dicere in sensu causali; quemadmodum enim ira dicitur feruor sanguinis circa cor, quoniam ex hoc feruore pullulat, sic dicere possumus conuulsionem esse motum, quia ex antecedente fit motu: etenim membrum per motum contrahitur, & contractio, tam dicitur de motu contractionis, quam de termino eius, sicut perfectio, & coctio; sic etiam quando febris dicitur conuersio natiuæ caliditatis in igneam naturam conuersionem pro conuersionis termino accipimus, vt suo loco declarabimus. Sed quid plura postquam contractionis motu pars aliqua ad cōtractionem, in qua formatur, peruenit motus est in suo termino, motum autem à suo termino non differre realiter schola philosophorum apud Aristotelem fatentur. Non ergo peccabit qui terminum motus cum motu confundet.

Arist. 3. ph. tex. 4.

Cum verò negare non posset tetanum, & alios affectus, in quibus ex vtraque parte contentio fit, esse conuulsiones, licet membra sic affe-

affecta, non mutent locum; dicit esse motum tonicum (est motus tonicus, quo mobile ad contraria impulsum in eodem permanet loco, vt auis, quæ in aëre immota manet, & tamen non est ociosa, quippè vbi moritur statim concidit; duo luctatores parem vim habentes, & ille, qui aduerso flumine tanta vi sursum natat quãta fluuius deorsum tendit) probat autem esse motum tonicum quia actio est: nam fortius solito ibi musculi cernuntur agere, actio vero musculorum non alia est quàm motus. Respondet Carrerus (& quidem non extra mentem Galeni) non recte dici tonicum motum, sed tonicam actionem, timet enim motum appellare vbi locus nõ mutatur, actionem vero sine motu esse probat tum exemplo conseruationis, tum etiam resistentiæ, vtraque est actio neutra autem motus. Mihi tamen magis placet motum ab actione non separare: quippe actio, & passio eandẽ subeunt sortem, imo apud Galenum vna pro alia accipitur; quamuis enim sentire sit quoddam pati, nihilominus sensationem actionem appellat, & vitiatam sensationem ad læsas actiones reuocat, cum igitur actio, & passio ita se habeant, cum rursus passio à motu non separetur, (quod latè probat Aristoteles, dicendum est actionem non distingui à motu. Ad exempla vero à Carrero allata respondere possumus conseruationem, & resistentiam (de vtra-

G. 1. de mot. musculi c. 8. & 2. eiusdem c. 4. & de trem. rig. palp. c. 4.

Arist. 4. ph. tex. . . .

que

que enim idem ſentire oportet cum ambo cõtrarijs parem vim habentib. remitantur) motu quidem fieri, cæterùm mutationes & motus, qui in breuiſſimis ſpatijs feruntur in eodem loco manere videntur hoc Galenus an ita ſit ſub dubio reliquit, & aliud tempus diſcutiendum tranſmittit.

G. I. de. mot. muſc. c. 4.

Porrò Iouberto admitto muſculorum motum in tetano & alijs, quæ ab vtraque parte contentionem habent, motum eſſe tonicum, aut ſaltem tonico ſimilem: quippè verus tonicus à facultate fit, non autem à morbo. Dicat tamen ille, cur tetano motum tonicum concedit, non verò in emproſthotono, aut opiſthotono? Nihil aliud reſpondebit niſi in tetano, collum manere rectum, ac proinde ex vtraque parte, tam antica, quàm poſtica muſculos agere, in empoſthotono moueri ad anteriora, in opiſthotono ad poſteriora. quare in tetano datur vtrinque motus, in alijs ex vna parte rigiditas. At inepta quidem eſt iſthæc ratio, nam quoniam in tetano contrahuntur tam anteriores, quàm exteriores muſculi actio muſculorum eſt; in alijs quia contrahuntur vel anteriores vel poſteriores duntaxat, non eſt muſculorum actio. Imo verò ſi ad Galeni exemplum recurreret, inueniret quò inæqualior eſt contentio, eò magis motus rationem habere. Tres gradus conſtituit in tractione lapidis (hoc enim eſt eius exemplum) primus

mus quãdo lapis, aut lignum, aut aliquod corpus inanimatum trahitur, nemine in contrarium deducente. Secundus quando trahitur in vnam partem, altero in contrariam trahente, vincere tamen robore priorem, & propter hoc sequi ipsum corpus, sed multo minus quã si ab alio non traheretur. Tertius cum idem æquis viribus ad contraria trahitur. In primo gradu tractum fuit corpus in tantam distantiã in quantam illud trahens voluit trahere. In secundo tantò minus trahit, quantò ab alio in contrarium fuit tractum. In tertio, quia par vtrinque fuit tractio, tractum in eodem loco permãsit, nõ tamen manet immobile, perinde ac si à nemine traheretur. Iam igitur ex hoc exemplo constat, quid Iouberto respondere oporteat, in tetano contrahuntur æqualiter musculi anteriores, & posteriores, quare ad neutram partẽ corpus inclinat, in emposthotono mouentur anteriores tãtum, in opisthotono posteriores duntaxat, sunt igitur similes priori gradui, in quo diximus lapidem trahi nemine in contrarium trahente. Igitur motus tonicus, tam vni conuenit conuulsionis speciei, quàm reliquis, nec est cur differentiam statuat Ioubertus.

Sed quoniam ait, membrum, quod erat rigidum in corpore viuente cum eadem rigiditate post mortem permanere; vnde infert, si post mortem, non est conuulsio, nec motus,

dum

dum vixit similiter rigiditas erat, non conuulsio, neque motus. Quæram ego ab eo an ille, qui tetanum patiebatur maneat post mortem cum eadem colli rigiditate? assentire tenetur, neque enim poterit experientię contradicere. At ille fatetur hanc rigiditatem hoc est, tetanum, motum esse, ac subinde cõuulsionem, cur ergo in tetano hoc admittit in alijs negat? Sciat ergo rigiditatem in conuulsis ratione termini; viuenti & non viuenti, eandem esse, imò etiam & rigiditatem inanimatorum v.g. fidium musicalium, at ratione principij esse res diuersas. hoc probatur ex Galeno, quem ille suæ opinioni fauere existimat: Galenus aduersus Herophilum, & Praxagoram, qui affectum virtutis mouentis neruis, & musculis tribuebant argumentum ducit ex corpore defuncto: inquit enim est in mortuis nullos neq; nerui neq; musculi affectus experti sunt, quos pati ipsos, & Herophilus, & Praxagoras arbitrantur: deseruit autem eos omnes motus protinus vnà cum anima, cuius instrumenta musculi sunt, & nerui. prosequitur deinde rem declarãs exemplo cytharæ & tibicæ, quarum sonus non ipsis, sed sonatori, & tibicini debetur. Ioubertus hinc colligere contendit, si vbi primum anima recessit iam non amplius in corpore illo est motus; si rursus rigiditas manet post mortem eadem, quæ erat prius; si post mortem nec est motus nec cõuulsio, ita etiam

G. de trem. rig. palpit. c. 5.

neque

neque dum vita aderat. non tamen oportebat ita colligere, sed in hunc modum. Cum affectus sit animæ siue facultatis, protinus cum anima recessit affectus, quare rigiditas, quæ in viuente affectus erat, in mortuo, quia nō adest anima, non est amplius affectus. Atque ita manet manifestum, quod iam antea dixi, nempè rigiditatem in corpore viuente, & in corpore mortuo eandem esse ratione termini, non ratione principij: quippè in viuente facultas aderat, cuius affectus erat cōtractio, in defuncto, absque facultate, contractio non magis erit affectus, quàm sit in rebus inanimatis, vt in fidibus musicalium instrumentorum. Quod autem rigiditas in corpore defuncto remanens potius cum rigiditate rerum inanimatarum, quàm cum rigiditate viuentis corporis conueniat, facilè percipietis. nam res inanimatæ, & similiter nerui cadaueris, si scindantur non tenduntur versus suum principium, sed partim in hanc partem in illam partem ratrahuntur; at in conuulsione retractio est musculi, ac nerui versus suum principium, ratio huius rei est, quia vbi deest anima & facultas, nullum est principium versus quod musculi suam actionem peragant, & sic absente anima deest musculorum actio.

Accedo ad torturam oris, & strabismum illam à paralysi fieri ait, hanc non à conuulsione, vt putauit Galenus, sed à relaxatione & mollitie G. 2. sympt. caus. c. 2.

mollitie musculorum oculi fieri. Verum neque in tortura oris rectè se gessit, neq; in Galeni reprehensione prudenter. Et quod attinet ad torturam oris, fit quidem aliquando quia musculis eius partis relaxatis, qui sunt alterius non possunt non esse in officio, & tunc verùm est, quod ille dixit, nempè partem contractam esse sanam, quod intelligatis velim medicè loquendo, quia scilicet parti contractæ, vt potè sanæ, non applicantur remedia, sed si philosophice loquamur pars illa quoniã in suo debito situ non permanet non est omninò sana appellanda. Itaque concedamus, fieri aliquando id, quod Ioubertus vult, videlicet distorqueri maxillam propter paralysim partis laxatæ non propter conuulsionem contractæ, aliquando diximus, non semper imò hoc difficiliùs est, faciliùs verò fieri oris torturam trahente parte affecta præternaturam, altera verò in otio permanente. Quemadmodum si in manu nerui claudentes contrahuntur clausa remanet ob eorum culpam externis nihil agentibus. Atque hoc quidem commune est omnibus membris, qui oppositos habent musculos, vt scilicet vno contracto eius oppositus otietur. De strabysmo est eadem ratio, nec video cur ille magis ad musculi vnius resolutionem, quàm ad eius contrarij contractionem affectum hunc referendum esse sentiat. Verùm de his plura diximus quàm forsitan

ſitan ratio poſtulabat.

Quæret aliquis in quo genere ſymptomatum conuulſio ponatur. Et in primis in hoc conuenire oportet, quod ſit læſa actio, ſed cuius nam facultatis actio? nempe animalis mouentis: quippè ad motum pertinet. Galenus autem de different. Symptomat. motiuarum actionum prima ſymptomata eſſe ait immobilitatem, & vitioſam mobilitatem, huius autem alium diminutum infirmumq; motum, alium prauum, prauorum autem alium tremulum, alium conuulſiuum, alium palpitãtem, alium vibrantem. Ex his colligetis, conuulſiuum motum pertinere ad deprauatam actionem. Sed dicetis, eum conuulſiuos motus dixiſſe, quos nemo negat eſſe deprauatos, non autem conuulſionem: quippè hæc magis videtur ablata actio, quàm deprauata, ſiquidem neruus conuulſus in termino ſui motus eſt, in termino autem ceſſatio, atque quies. Cæterum Galenus de conuulſione legitima, non de ſpuria, hoc eſt de motibus conuulſiuis ſe intelligere declarat, dum addit. Horum ſymptomatum aliqua vbi in toto corpore conſtiterint, diuerſam appellationem ſunt ſortita, veluti emproſthotonos, opiſthotonos, & tetanos; conſtat autem hos affectus eſſe legitimas conuulſiones. Deindè Galeni mentem eſſe, conuulſionem referri ad deprauatam actionem: conſtat iam toties citato vbi con-

G. de diff. ſymp. c. 3.

G. 2. cauſ. ſymp. c. 1.

uulsionem inter motus illegitimos collocat, illegitimi deprauati censeri debent, sed multo
G.c.2. manifestius de tremor. rigor. & palpit. vbi postquam inter alios affectus conuulsiones recensuit, ait: omnes etenim huiusmodi affectus vitiati motus sunt, instrumentorum eorundem, quibus arbitrarij sanorum motus obeuntur.

Probari etiam potest conuulsionem esse motum deprauatum: quoniam est motus, ergo non ablatus, neque etiam est deminutus, vt patet, est ergo deprauatus. Quod sit motus ex Hippocrate colligi potest, in libro de vlceribus, quem Galenus citat libro de tremore, rigore, & palpit. inquit enim magnus senex. Stare vlceribus minimè conducit præsertim si crura infestent, neque sedere, neque ambulare, sed quiescere & otio vacare. Si igitur stare & sedere quieti & otio opponitur, stare & sedere est motus & actio. Sed adhuc instabit aliquis, à nobis superius est dictum, musculum conuulsum esse in termino motus, cæterum si motus suum terminum acquisiuit, non dicetur vitiatus. Imò maxime, quippè terminum acquisiuit, quem acquirere non oportebat; sed adhuc dicet, terminum esse eundem cum termino motus à voluntate facti, quippè vt supra ex Galeno ostendimus, conuulsio à motu sanorum differt, duntaxat in eo quod sanorum motus à volun-

voluntate fit,conuulſio à morbo. At ego,aio, terminum acquiſitum à morbo, licet ſit idem cum termino motus ſanorum ratione loci, differt tamen ratione modi. ſiquidem motus ſanorum eſt liber, nempe ita eſt in termino vt pro arbitrio poſſit ibi eſſe & non eſſe, conuulſio vero muſculus in termino quidem eſt coactus,hoc eſt, ita eſt ibi vt inde non poſſit diſtrahi.

Quæritis inſuper,num ſit vitiata facultas an ſola actio;nam ex vna parte videtur actio duntaxat læſa,quippe vitium eſt in inſtrumentum, quod ex morbo ineptum eſt ad motionem, quantumuis facultas non ſit læſa; ex altera cum muſculus à facultate habeat, quod operari poſſit, ſi nequit, ſemper dicitur facultas laborare. Cæterum in hoc dubio dicendum eſt, dupliciter poſſe conſiderari membrum conuulſum, vel provt eſt contractum & ſic actio eſt læſæ,nempe deprauata,quod ſatis iam manet probatum, vel provt libere nequit dilatari, & tunc impedita dicitur actio, imò ex hac parte omnino ablata. Rudius dicit impeditam actionem, vt indicet vitium eſſe inſtrumenti, nam ſi labefactatam dicamus, ad facultatem pertinebit. Hæc tamen grammaticalis eſt conſideratio, dicemus igitur cogi quidem inſtrumentum ad deprauatum motum, nempe contractionis, facultatem vero impediri propter iſtum affectum atque ita re-

ſpectu facultatis impeditæ erit liberæ dilatationis ablata actio.

Sed cum motus iſte vitiatus ſymptoma ſit, cum rurſus omne ſymptoma morbum habeat à quo procedit, hic morbus curioſè ab aliquibus inquiritur. Sunt qui putent ex Galeno deduci poſſe morbum eſſe continui ſolutionem: ſiquidem continui ſolutionem in membris, conuulſionem appellari ait; ſed decipiuntur; nam vbi ſpaſmum legunt, oportuiſſe legere ſpaſma, quàm verò differant ſpaſmus, & ſpaſma initio diximus. Melius ergo eſt dicere morbum eſſe in compoſitione, videlicet in vitio pororum, quippè, ſiue humiditas, ſiue ſiccitas (vt mox videbimus) conuulſionem faciat, ſemper eam efficit meatibus præter naturam diſpoſitis, in humiditate namque dilatantur in latitudinem, eorum verò longitudo decurtatur: in ſiccitate item propter defectũ ſubſtantiæ humidæ minores redduntur. Sunt qui dicant morbum eſſe in quantitate nempè, ſi conuulſio fiat ab humido, erit in quantitate aucta; ſi à ſicco in eadem diminuta, non eſt inconueniens vnum ſymptoma, quod non eſt pathognomonicum, eſſe commune pluribus morbis, conueniet namque omni, ſed non ſoli, poteſt etiam conuulſio ab humiditate, morbus eſſe in compoſitione, à ſiccitate verò morbus in temperamento; vno, aut alio modo ſentire cuilibet ſine erroris periculo datur.

G. 5. meth. c. 1. & alibi ſæpè.

De

De cauſa maior eſt decertatio. Hippocrates duplicem duntaxat commemorat, inquit enim, conuulſio fit vel ex repletione, vel ex inanitione ita verò & ſingultus. Cæterum, Argenterius, ne cum magno Hippocrate ſimultates habere videatur, quas cum Galeno libenter ſuſcipit, excuſari quidem Hippocratem poſſe ait, imò potiùs defendi, Galenum vero nequaquam: nam Hippocrates non dixit conuulſionem fieri ab inanitione neruorum, ſed quod inanitio conuulſionem pariat, id quod verum eſt. Siquidem per inanitionem corporis acres redduntur humores, maligni flatus, generantur, & alia mala oriuntur, ex quibus conuulſiones, præſertim, quæ fiunt per conſenſum excitari poſſunt. H.6.aph.39

Conatur deinde probare à ſiccitate non fieri conuulſionem: quoniam antequam tanta ſiccitas accedat, quanta gignendæ conuulſioni eſt neceſſaria, mors præueniet: quippè ad conuulſionem requiritur humorem illum abſumi, quo neruus conſtat, ante quàm hic abſumatur, humores in vaſorum cauitatibus contenti exhauriuntur. Deindè ſi ſiccitas conuulſionem facit, tabidi, qui ad ſummum ſiccitatis peruenerunt conuulſiones patiuntur, contrarium autem experimento conſtat. Præterea ſimilitudinem quam affert Galenus ſæpè ductam à fidibus inſtrumentorum muſicalium, quæ ſiccitate dirumpuntur, & acorijs,

quæ igne contrahuntur, non admittit, nam cythararum fides iam priùs exſiccatæ, poſtea in loco ſicco repoſitæ, non habent partes circumuicinas, à quibus humiditatem poſſint ſugere, vt nerui habent, coria ita contrahuntur vt non poſſint amplius reduci, at ſiquis neruum hominis, qui conuulſus perijt manibus tractet eum ſequacem reperiet.

Hæc tamen omnia fruſtra ab Argenterio ſunt excogitata, & in mediũ producta, ſiquidem facilem, & expeditam habent reſponſionem. In primis ſiccitas, quæ potens eſt conuulſionem facere, non eſt neceſſe vt tanta ſit quantam ille ſupponit: ſi enim humiditas, quæ partes terreas glutinat, abſumatur non conuulſio, ſed incineratio conſequetur, ad contrahendos duntaxat meatus minor ſiccitas ſufficit, ſed ſimul eſt humiditas, quæ ex carnibus circumuicinis calore liquatis ad neruos confluit, eoſque humectat, quod ſi non fiat, conuulſio febri ſuperueniet, quam prauam eſſe dicit Hippocrates. (H.2. aph. 26.)

Tabidi non cõuelluntur: quoniam (vt Herculanus ait) (Hercul. 9. ad Almanſ. c.12.) ſiccitas in hectica eſt vniformis & ferè æqualis per totam nerui ſubſtantiam, ex eo quod inducta eſt paulatim; in conuulſione autem ab agente violento, paruo tempore inducta, nec vniformis, nec toto neruo æqualis, vnde vna pars magis quàm altera contrahitur, è contra qui in ſole aut in loco cali-

calido permanent paulatim exsiccantur absque contractione. Sic lateres etiam in fornace si ignis sit mitis coquuntur, si fortis contorquentur. Siquis verò obijciat, colligi posse contractionem in conuulsione factam esse dũ fit, aut vt loquuntur scholastici, in fieri; siquidem considerat contractionem prout sensim inducitur. Respondeo in conuulsione non nisi inductam contractionem considerari, cæterum alio modo inductam, quàm in hectica: quippè in hectica eò deuentum est, vt omnes particulæ parem obtineant siccitatis gradum, in conuulsione siccitas celeriter introducta, licet omnes partes occupauit, quasdam tamen minùs quàm alias. Fuit igitur initio tanta ab humiditate resistentia, vt propterea conuulsiui fierent motus, deinde resistentia hac fere cessante motus cessauit, & pars in eo situ mansit, quem morbosa causa postulat, nempè contracta. Esse autem conuulsionis siccitatem inæqualem ex eo vel maximè constat, quod Galenus non semel dixit conuulsionem esse affectum doloris plenum, dolor autem ab inæquali intemperie fit, ideo hectica febre laborantes non sentiunt à calore febrili dolorem, quia siccitatem habent omnino æqualem.

Alia etiam potest dari ratio, cur in hectica febre non fiant conuulsiones, quæ etiam ratio à paulatino siccitatis ingressu accipitur. Nam dum paulatim partis humiditas exhauritur,

par-

partes, quæ remanent inanitæ, aëre replentur, quare non adest necessitas, quæ ad meatuum angustiam cogat. At verò si velociter, inæqualiter, & dispersè exsiccatur humidum, eo concursu, & dispersione loca partium concutiuntur. Ex concursu autem partium propter fugam vacui cõcussio fit, ad quam sequitur conuulsio. Etenim si siccitas fuisset moderata, neque ad concursum partium cogeret, vt vacuum impedirent, profectò vtilis foret, & agilitatem præstaret: cum autem eo peruenerit, vt partes ad implendum vacuum succurrentes concutiantur, iam vitiosa erit, & cõuulsionem
G.3.sympt. caus.c.3. inducet. Hoc Galenus agnoscit, vt addiscere poterimus, vbi sic ait. Instrumentum, quò aridius est, eò magis aptum ad arbitrarium motum, nisi eo magnitudinis siccitas accedat, vt flecti membrum vix queat præ duritie, quo tempore cõuulsione sicca capi promptum est. Sic ille, qui duritiem à siccitate meritò supponit: siquidem ex siccatæ partes non ob aliud fortiter vniuntur, nisi ob impetum, quo ad vacuum impediendum concurrunt.

Itaque hactenus infeliciter se Argenterium in suis obiectionibus gessisse vidistis, non autem magis feliciter se gessit in reprehendendis exemplis, quibus Galenus ad cõuulsionem explicandam est vsus. Nam quod ait fides cythararum non habere partes circumuicinas, à quibus humiditatem hauriant, neruos autem habe-

habere, si verum esset, vtique nullus esset morbus à siccitate, siquidem semper vicinæ partes humectatione exsiccationem impedirēt. Non tamen existimo illum morbos à siccitate negaturum, quod si negasset exsibilandus esset. Sciat autem oportet siccitate meatus conniuere & membrum decurtari, subinde cōtrahi: at si conniuent meatus, potius humiditatem à se expellunt, quàm illam attrahant. Exemplo vobis sint madidæ vestes aquilonari aëri expositæ, quippè præ siccitate omne humidum, quod imbibitum habebant exprimunt, & ex se eijciunt. Præterea, quando neruus exsiccatus attraheret, ex vicinis partibus, vicinæ etiam partes propriæ conseruationi consulētes humiditatem sibi suam retinerent. Nec supponendum est superflua humiditate semper carnes laborare; quod si non nisi eam quam habere oportet habeant, valenter retinebunt; sed dicetis valentiùs agere siccitatem humiditate; sit ità, sed hac vos ratione conuincam: nam tunc carnes exsiccatæ trahunt rursus à neruis, nec est maior ratio in vna parte quàm in alia, sed ad sophismata labi videbimur.

Conuincam præterea Argenterium suo ipsius dogmate: inquit enim eam humiditatem, qua terrenæ partes conglutinantur, non nisi putredine posse separari. At choria & cythararum chordæ contrahuntur ex ipsius dogma-

te ob ſiccitatem, hoc eſt ob defectum humiditatis, quà terrenæ partes glutinantur (hanc ille ſiccitatem eſſe contendit, quæ ad contractionem requiritur) nunquid igitur choria, & cythararum chordæ, quando retrahuntur, putreſcunt? Choria, inquit, contracta, ſi manibus tractentur non cedunt, nerui autem cadauerum cedunt. Sed conſiderare debuerat, dari in rebus non animatis maximam contractionem, nihil enim eſt quod impediat, in viuente autem non tam vehemens contractio eſſe poteſt, quam mors præoccupet, ex minore igitur contractione prouenit, quod nerui cadauerum ſequaces ſint.

Demum, nequid deſit, quod ad conuulſionem ex ſiccitate ſpectat, meritò à Galeno ſæpè repetitum eſt, eam vix curari quidem poſſe, imò incurabilem omninò eſſe; ſi rationem ab eo quæritis, vobis ſatisfaciet inquit enim, maximum eſſe malũ, & penè inſanabile: quoniam longum tempus exigitur ad ſiccitatem neruorum remouendam: vehementia autem morbi tempus non expectat, ſed citò vires diſſoluit, & ſubitò exitium affert. Sic ille. Ego vniuerſaliore argumento vtor ſumpto ex conceſſis apud omnes. Morbus ſiccus difficilior eſt humido, (hoc quidem omnes admittunt, & nos alibi fuſius tractabimus) conuulſio ex humiditate valdè periculoſa eſt, (hoc quoque norunt omnes medicinam facientes) quid indè

G. 13. meth. c. vlt.

2. Aph. 26.

ſequa-

ſequatur vnicuique licet inferre.

Arbitratur itaq; Argenterius conuulſionē, quam à ſiccitate fieri dixit Galenus, non quidem à ſiccitate, ſed ab humorum acrimonia gigni, comitem ille habet Herculem ſaxoniā, qui, quoniam Hippocrates in fine aphoriſmi citati poſtquàm dixerat conuulſionem à repletione & inanitione fieri, adiungit ita vero & ſingultus: diſcurrit per cauſas ſingultus, eaſque conuulſioni accommodat, neque aliàs in hoc quàm in illo affectu eſſe contendit, quoniam autem ſingultus à cauſa irritante fit, exiſtimat conuulſionem etiam, ſiuè à repletione, ſiuè ab inanitione accidat, non aliter excitari quàm per naturæ irritationem. Cæterum non colligitur ex his verbis id, quod ille exiſtimauit, nempè ſingultum eſſe veram conuulſionem, & preter cauſas conuulſionis nullas aliàs habere. Eſt ſingultus motus conuulſiuo motui ſimilis, à vomitu magnitudine duntaxat differens: quippè vomitu expelluntur ea quæ in vētriculi capacitate continentur, hoc autem facilius fit, quàm expulſio eorum quæ in tunicæ ventriculi ſubſtantia imbibita ſunt: hæc autem expulſio ſingultu peragitur, quod Galenus in commento prædicti aphoriſmi declarat.

Itaque eſſe motum conuulſioni ſimilem admittit Auicenna, qui definiens ſingultum dixit, eſſe motum ſicut ſpaſmum, quod accepiſſe videtur ex Galeno, vbi ait ventriculi motus, qui Au. lib.3. fen. 13. tr.5 c.20. G.3. ſympt. cauſ. c.2.

qui velut conuulſiuus eſt, qui in ſingultiendo accidit, conuulſio quidem in totum non eſt (vt potè, quæ in ſolis accidit muſculis, ventriculus autem nec ipſe muſculus eſt, neque eius, ſed
C. 4. veluti conuulſio quædam) & de differ. ſympt. dicit cum igitur circum cibos venter ſe conſtringit. cæterum cum palpitatione quadam, vel tamquam conuulſione, & tremore, & vibratu eiuſmodi conſtrictionis opus vitioſum fuerit. Sic ille, quid autem tamquam conuulſionem appellet, ſtatim declarat inquiens. Ac palpitationem ventris clare ſentimus, itemq; conuulſionem, ſingultum enim hoc ſymptoma nominant. hæc ſunt eius verba, quib. dum ſingultum tamquam conuulſionem eſſe fatetur, conuulſionem eſſe negat: quod autem eius
G. 2. ſympt. cauſ. c. mens fuerit hoc negare patet, vbi non ex propria, ſed ex aliorum mente, ſingultum quoque
5. Aph. 4. conuulſionis ſpeciem eſſe arbitratur. Quamuis autem dicat, quod autem & ſingultus cōuulſio ſit ſtomachi ſecundum Hippocratem, nos vtique nouimus, intelligere oportet pro conuulſione, conuulſioni ſimilē affectum. Sic
7. Aph. 3. qualis paſſio eſt conuulſio muſculis, talis conuulſio ſtomacho. talem dixit, hoc eſt ſimilem.
6. Aph. 39. Tandem cur aliquando conuulſionis nomine ſingultum dignetur (nempè concedendum eſt ſingultui conuulſionis nomē attribui) manifeſtabo quando aliud fuerit ſermonis propoſitum, non verò, quando ſingultus ſubſtan-

tiam

tiam volumus cognoſcere :

Porrò cum ſingultus paſſio ſit conuulſioni ſimilis, ſimiles habebit cauſas; præter has autem nihil prohibet habere alias, nempe præter repletionem & inanitionem, etiam materiam mordentem, niſi velitis hanc materiam, ſiquidem euacuatione curatur, ad repletionem reuocare, quod quidẽ abuſiuè erit dictum : nam ſemper humor euacuatur, quia ſua quantitate nocet, ſed aliquando etiam (vt in hoc caſu) quia ſua qualitate moleſtat, & tunc valdè impropriè repletionem adeſſe quiſpiam dixerit. Ceterum de ſingultu alibi ex profeſſo agemus, nunc ſufficiat dicere hanc paſſionem & à cauſis fieri, ex quibus fit conuulſio, & ab alijs præterea nempè irritantibus, quod ſibi contigiſſe narrat, ſi piperis aliquando immodicam quantitatem ingeſſiſſet. G. 3. de loc. affect. c. 7. in fine.

Sed iam proximè ad hos accedamus, qui dum ex ſiccitate conuulſionem fieri poſſe negant, cum videant corpora exſiccata conuelli, id fieri aiunt, quia humores ſiccitate acrimoniam acquirũt; ob hanc autem membra morderi & effugientia hanc noxam in conuulſionem incidere; iſti præter quàm quod non agnoſcunt conuulſionẽ, ſed pro ea conuulſiuos motus accipiunt ſolamque eam admittunt, quàm diximus eſſe non proportionatam ad materiam, ac proinde ſpuriam. Dicant mihi num à ſimultaneis euacuationibus corpus exſicca-

ſiccari agnoſcant, non credo negaturos; dicant rurſus, an corpus ab huiuſmodi euacuationibus exſiccatum conuelli viderint? profectò, ſi medicam artem exercent, negare non poſſunt; quod ſi negauerint Hippocratem aduerſantem habebunt: quippè nihil frequentiùs eſt apud eum, quam lethale ſignum ex conuulſione ad ſuperfluas euacuationes ſuperueniente accipere. Sed nunquid hanc ſiccitatem ab euacuatione factam exiſtimant humoribus in corpore relictis acrimoniam tribuiſſe? tam ſubito nè iſthæc acrimonia eſt facta? profectò monſtrum loquuntur, qui hoc proferunt. Quare eos relinquo & ad alias conuulſionis cauſas me confero. Timeo tamen ne Galenum in contradictione reperiam à qua excuſari nequeat.

H.6.aph. 39. Propoſuit, vt vidiſtis Hippocrates duas tantum cauſas, alteram repletionem, alteram inanitionem; repletionem humiditatem appellāt medici, quia humectatio (vt Ariſtoteles ait) nunquam fit ſine corpore, inanitionem verò ſiccitatem: quippè id quod inanitum eſt exſiccatum manet. Sed dantur ne præter has duas

Gal. 8. de cōp. med. per loc. c. 3. cauſas aliæ? certè Galenus ſic ait, *Hippocrates quidem igitur conuulſionem fieri dixit ex repletione, & euacuatione, & additum eſt ad aphoriſmum ferme in omnibus exemplaribus, ſic autem & ſingultus, ego verò in conuulſione tertium aliquā cauſam ſupra repletionem, & euacuationem, nō dum reperij;*

reperij; consideratione in primis dignum est, dictum abesse in exemplari ferè omni vt insinuaret aliqua esse exemplaria, quæ hac vltima aphorismi parte carerent. Sed de singulta iam dictum est; quod autem conuulsionem dicat se nunquam ab alia causa nisi à repletione & euacuatione factam reperijsse, immemorem illum sui ipsius esse arguit: quippè alias alibi causas affert. nempè repletionem, mordicationem, frigiditatem, & vltimo loco inanitionem, ex qua neminem sanatum vidit, aut alium narrantem audiuit. Iam ergo præter duas causas repletionem scilicet, & inanitionem duas alias nobis affert, nempè mordicationem, & frigiditatem. Cæterum mordicationem possumus dicere potiùs esse causam conuulsiui motus, hoc est conuulsionis spuriæ quàm veræ, Galenumque ibi cum de curandi methodo ageret, vtramq; conuulsionem tam legitimam, quàm spuriam attulisse, ne quid quod ad curationem pertinet omisisse videretur, quod animadnertit Vallesius; & hæc mihi videtur melior responsio quàm aliorum, qui dicunt ex irritatione concurrere ad partem materiam, ex cuius concursu repletio fit, ex repletione autem conuulsionem & ita ex irritatione conuulsionem ad eam quæ ex repletione referendam esse censet. Sed frustra, tum quia irritatio, ac proindè conuulsiuus motus prior est quàm repletio, vnde non potest re-

Vall. 5. cōt. c. 16.

pletio esse causa illius motus; tum etiam conuulsio, quæ fit ab irritante causa est motus factus à natura irritata, conuulsio autem vera à solo morbo; quod iam satis declaratum superiùs est; tum denique quoniam (vt annotauit Marcellus Donatus) tam potest irritatione materia deduci ad neruos, vt fiat repletio, quã etiam abduci à neruis vt fiat inanitio, ac proinde irritatio, seù ab irritatione agitatio, non magis ad repletionem quàm ad inanitionem referri debet. Tandem conuulsio ex repletione fit; quia pars in tumorem eleuatur, vt distensio fiat secundum latitudinem, contractio verò secundum longitudinem; vt accidit fidibus cythararum positis in loco humido.

Marcell. Donat. histor. medic.

Tantum ergo abest vt inanitio generando humores acres, & mordaces conuulsionem pariat, quin potiùs contrarium à Galeno meritò sit dictum, videlicet humores acres siccitatem efficere, à qua conuulsio: sic enim inquit: & videtur ista conuulsio (loquitur de ea quæ mordicatione fit) ijs qui ab elleboro purgantur, non dicta ab Hippocrate, aliquando fieri. Nisi per Iouem, illam dixerit quispiam fieri ex inanitione, cum humores mordaces vim habeant exsiccandi. Ex his verbis colligite humores mordaces exsiccãdo conuulsionem efficere, ac proinde, conuulsionem ex inanitione non esse dicendum fieri ob mordacitatem, sed eam, quæ ab humoribus mordacibus

cibus

cibus fit, fieri ob exſiccationem. Hanc Galeni doctrinam non attuli quia veram eſſe exiſtimem, imo nec ipſe conſtanter eam tenet, vt oſtendunt verba, (niſi quiſpiam dixerit,) ſed volui ſolum ſignificare, ſiccitatem non gignere conuulſionem media mordicatione, ſed mordicationem media ſiccitate. Et profectò fides muſicalium inſtrumentorum & coria cōtracta à ſiccitate diſtenſionem contractionemque habent, vt hinc vel maximè liceat inferre, ſiccitatem eſſe oportunam ad generandas, citra omnem mordicationem, conuulſiones.

Itaque non eſt dicendum mordacitatem reduci ad repletionem, quod ſatis manet demonſtratum, nec etiam ad inanitionem: nam Galenus diuerſas cauſas ſtatuit dum loco ſupra citato numerans quatuor cauſas, priùs poſuit tres repletionem, mordacitatem, & frigiditatem; deinde addidit quartam, nempè inanitionem, quam dixit eſſe inſanabilem. Deinde etiam frequentiſſimum eſt in Galeni doctrina quam ab Hippocrate didicit, conuulſionem ab inanitione, aut inſanabilem eſſe, aut ſaltem vix ſanabilem, ea verò quæ ab irritatione fit facilè ſanatur.

Sed quid de frigiditate dicendum eſt? profectò Galenus in illo 12. meth. citato cauſam per ſe præter reliquas ſeparatam hanc recenſent inquiens, vel ex frigore ingente, quod ta-

le quale gelu efficit. Ex his verbis vult Carrerus inferre, frigiditatem non conuellere irritando sed congelando; mihi tamen non ita videtur, sed efficere frigidam causam id, quod exterius frigiditas & gelu efficiunt: non nè
H.5.aph.17 Hippocrates dixit, frigidum conuulsiones distentiones, liuores, rigores febriles efficere, sed quomodo conuulsiones efficiet? nempè mordicando, mordicationem in frigore quis non agnoscit? quis negabit frigidum neruis esse inimicum? Igitur qui mordacitatem à vehemente frigore auferre velit, contra id quod manifestum est loquetur. Quapropter videtur mihi Auicen. rectè inter causas spasmi nō proportionati ad materiam, infrigidationem recensere. Propterea nos sicut priùs irritationem diximus motuum cōuulsiuorum esse causam, sic etiam eorundem causam frigiditatem statuimus. Quādo autem Hippocra-
H.4.de arti cul.tex.21. tes conuulsionibus per remedia calida mederi, docet, cur de motibus conuulsiuis eum loqui non admittimus, Carrerus nō admittit cęterum legislatorum more. Manifestum est autem (quod Carrerus non negat) motus conuulsiuos à frigore fieri sic Galenus ait, si
G.6.aph. 54. frigus vel musculos thoracis apprehenderit vel neruos, durities quædam instrumentis adueniet, & motus conuulsioni similis.

Frigiditas tamen, quæ conuulsiuos motus efficit, si augeatur poterit neruos musculosq;

indu-

indurando conuulsionem gignere; vnde Hippocrates ait, *In febribus spiritus offendens, malum: conuulsionem enim significat*, nempè spiritus offendens, hoc est respiratio interrupta, qualis in pueris plorantibus conspicitur, significat futuram conuulsionem: quippè motus ille conuulsiuus, si causa augeatur in veram deueniet conuulsionem. Porrò ex frigiditate conuulsionem cum auditis, intelligere oportet ex frigiditate mordicante conuulsionem spuriam, & validiore densante legitimam. Cumque præter duas illas causas repletionem, & inanitionem detur frigiditas, Hippocratem escusabimus, qui duas illas expressit, tertiam non negauit. Hac excusatione Galenus non est dignus, qui præter duas tertiam se nunquam reperijsse fatetur. H.4.aph.69

Sunt qui frigiditatem ad repletionem reijciant, quoniam frigiditas difficilem difflationem facit, difficilis autem difflatio occasionem præstat vt nerui repleantur. Hoc ex Galeni doctrina accipiunt: siquidem hæc sunt eius verba, algor autem, & frigiditas omnis, eò quod omnia neruosa corpora efficiunt ad difflandum difficilia, sunt causa vt hæc repleantur, & hoc intelligunt a Galeno esse dictum, vt modum ostendat, quo ex frigiditate fit conuulsio & alibi non semel frigidum conuulsiones, & distentiones facere natura esse aptum, nempè difflationem impediendo, & G.6.aph.13 G.5.aph.22

ſubindè augmento humorum occaſionem præſtando. Verùm licet concedamus poſſe à frigiditate aliquando repletionem fieri, à repletione autem conuulſionem, tunc erit cauſa valdè remota, nec tamen icirco negandum eſt frigiditatem ſæpè, prout eſt cauſa proxima, conuulſionem efficere.

Alij dicunt frigore exprimi humiditatem in neruos; hoc tamen iam ſuperiùs refutauimus, Auicenna videtur velle congelatione factā à frigore reddi humiditatem minorem, videlicet (vt Gentilis explicat) minorem ſecundum extenſionem, ac proindè efficiet conuulſionem ex ſiccitate. Verùm congelatio magis propriè, magiſque per ſe, indurando inſtrumentum conuulſionem faciet, quàm materiam condenſatione in minore ſpatio recludendo.

Præter has cauſas, fieri etiam poteſt conuulſio ex flatu, quod Galenum non latuit: ſiquidem ſic ait, *ſiue igitur ad principium tenſis, ſiue flatus influxu impletis muſculis voluntarij motus erant obiti*; hæc eadem in conuulſione accidunt, tum ſpiritu flatuoſo in muſculis gigni potente. Galenum ſequitur Auicenna dicens, & non eſt quidem longinquum, quin ſit ſpaſmus eueniens à ventoſitate inflatiua ſparſa: ipſe enim eſt ex eis, quæ plurimum accidunt. Poſt hos Fernelius idem ſentit, fieri enim ait conuulſionem à flatu craſſo, qui occupat,

G.2.d̄ cau. ſympt. c.2.

pat, & replet neruos, distenditque secundum latitudinem sicut humor, & contrahit secundum longitudinem.

Cæterum vt hoc aliquando ità posse accidere certum est, ita falsum quod Andreas Cæsalpinus existimauit, videlicet nõ ab alia causa, quàm à flatuosa spirituosave substantia omnem conuulsionem fieri. Id sibi persuadet quoniam cadauera eorum, qui conuulsione perierunt manent laxata, non contensa. Sed hoc fundamentum est contra experientiam, manent namque conuulsorum cadauera contracta quemadmodum ante interitum fuerant. Adiungit rationem, quam superiùs iam soluimus, nempè si à siccitate euenisset conuulsio tabidos omnes debere conuulsiones pati, tandem ait Hippocratem & Galenum, qui dixerunt fieri conuulsionem ex repletione, & inanitione, non tradidisse causas immediatas, sed remotiores: ex repletione enim fit non humore extendente, sed quia occludit meatus spiritus; inanitione verò non neruorum, sed totius corporis, vt patet in superflua euacuatione, atque ne detur vacuum spiritus commouentur & replent, quod indicat horror, qui fit in vrinæ excretione ex Aristotele. Arist. sect. 8. prob. 9.

Modus autem quo fieri conuulsiones arbitratur, est huiusmodi. Spiritus propter causas molestantes agitantur, faciunt autem

conuulſionem, quoniam intercipiuntur propter cauſam, quæ valet meatus occludere: ſic enim ſpiritus exitum non habentes diſtendunt quouſque clauſio ceſſat. Pulſus autem indicat flatum eſſe immediatam tenſionis cauſam: nam in hoc affectu pulſus eſt durus, arteria ad ſimilitudinem chordæ tenſa, & ſurſum deorſumque agitatur inſtar vibrantis.

Hæc omnia fruſtra ab hoc authore dicta cenſeri debent: oportuerat namque ante omnia declarare, cur flatus meliùs diſtendat, quã humor, quod certè facere non poteſt, quippè humores craſſiorem habent ſubſtantiam, & maiorem quantitatem; quàm flatus; quare ſi humoribus exitus non pateat, multò fortius & pertinacius diſtendent, quàm flatus, quorum eſt facilis diſſolutio. Deinde ſi inanitio eſt totius corporis, non eſt cur ſpiritus ad neruorũ cauitates ferantur ne detur vacuum. Tandem multi ſunt tympanitici, multi hypocondriacis affectibus vexati, qui plurimos flatus gignunt, nec conuulſionibus tentantur. Abeat igitur cum ſuo hoc paradoxico & valdè erroneo inuentu. Sed ſatis iam ſuperque cauſas in examen videmur reuocaſſe.

Inquirere autem oportet quæ nam ſit pars affecta in conuulſione? Poterit aliquis exiſtimare eam eſſe neruum, & ad hoc perſuadendum non deerunt in Galeni doctrina varij ſatiſque euidentes loci. In primis ſic ait, quemadmo-

G. 1. cauſ. ſymp. c. vlt.

admodum vbi vel brachium, vel crus, vel muſculus vnus tenditur, ac violenter conuellitur, vnius ſemper nerui, qui particulam mouet vitium eſt. Conuulſionem ad ſolos neruos primario pertinere affirmat. G.7.aph. 13

Alij non neruis ſolum & muſculis ſimul hunc affectum tribuunt, qui Galenum quoque fautorem habent, vt videre eſt apud eum, vbi ſic habet, *verum qui muſculis & neruis perficitur* (nempè motus) *per quem & manus & crura mouemus in tremoribus, conuulſionibus, rigoribus morbidis.* G.de trem. rig. palp.c. 2.

Alij muſculis ſolum, idque ex Galeno accipiunt ſingultus in totum conuulſio eſt, vt quæ ſolis accidit muſculis. Alij ad omnes neruoſas partes ex eodem ſic. Ipſe docuit Hippocrates conuulſionem ex inanitione & repletione fieri corporum neruoſorum, à quibus ſecundum electionem motus perficiuntur; ſunt autem nerui, muſculi, ligamenta, tendines. In hanc ſententiam etiam trahi idem poteſt, quando ſingultum conuulſionem ventriculi appellat, & quando in laborantibus hyſterica affectione vaſa vteri conuelli dixit. G.3.cauſ. ſymp.c.2. H.5.aph.1. G.lib.diff. ſymp.c.4. 6.Loc.aff. c.vlt.

Cæterum tametſi Galenus ſi diſtinctè loqueretur omne dubium poſſet auferre, nihilominus ex confuſa eius locutione hoc vnum poterimus aſſerere vt eum à contradictionis nota vendicemus. Nempè cum motus voluntarius, & conuulſio ratione principij dunta-

xat

xat differant, quippè voluntarius à facultate fit, conuulſio à ſolo morbo, ratione inſtrumẽti non differunt, ſed vnum & idem eſt inſtrumentum voluntarij motus & eius qui conuulſio appellatur. Cum rurſus voluntarij motus inſtrumentum proximum ſit muſculus, quotieſcumque Galenus muſculo conuulſionem attribuit de conuulſione legitima ac propria loquitur, quando vero alia membra conuelli dicit, impropriam quandam conuulſionem & non niſi per ſimilitudinem talem intelligit. Poſtularet hic locus, vt muſculum arbitrarij motus inſtrumentum proprium eſſe demonſtrarem, verum quoniam res eſt valdè manifeſta, & à Galeno ſæpiùs repetita, ab alijſque vſque ad nauſeam pertractata, ab hoc labore in præſens ſuper ſedebo, quem tamen commodiorem occaſionem aliquando nactus accipiam.

Multa de conuulſione diximus & de tribus eius ſpeciebus, vt de tetano, emproſthotono, epiſthotono, de prognoſticis, quæ ab hoc affectu accipi poſſunt, & de affectibus à quibus in hunc periculum eſt labi & alijs huiuſmodi, quoniam tamen horum omnium ſparſim in hiſtorijs Hippocratis fit mentio, ſparſim ſuis locis, ne confuſus fiat aceruus à nobis, qua poterimus diligentia tractabuntur.

Exer-

Exercitatio cur ægrotantes interdum propè mortem meliùs habere videantur.

CONtingit aliquando, vt ægrotantes re ad triarios deducta, sanitatis specimen præ se ferant, quo & ægrum, & assistentes illudunt, & aliquando medicos nisi ratione & experimento sint præstantes: nam qui Hippocraticis præceptis sunt imbuti cum ante oculos habere debeant magni viri sententiam admonẽtis ne fides ijs habeatur, quæ præter rationem eueniunt, decipi haud quaquam possunt. Huius euentus rationem reddunt aliqui, inter quos est Mercurialis; quoniam natura quasi fatigata paululum desistit à pugna, ad quam rursus rediens occumbit. Cæterum (vt iam dixisse memini;) displicet mihi valdè à rebus liberè operantibus, seu ab actionibus animalibus, ad naturales, quæ necessariò agunt, argumentum deducere. Quiescit homo defatigatus, in cuius libertate est refectioni virium incumbere, non sic autem quiescit natiuus calor quamtumuis laboret: siquidem semper ad vltimum potentiæ agit.

Quærẽda igitur est aliundè ratio, nec vnam duntaxat, sed plures reperio. In primis referri hoc potest ad extremum conatum, qui si non prorsus expellet malum, facit tamen abscedere à quibusdam partibus, & sic salutis spes se se incipit insinuare, donec nouo impetu excre-

menta irruunt, & præ virium impotentia iterum abſcedere nequeunt, vnde vltima pernicies ſuperuenit.

Poteſt etiam referri ad quandam veluti gangrænam,& extinctionem naturalis caloris ob ſpirituum defectum: nam appropinquante morte partium ſenſus minuitur, facultatumque ceſſat actio, quare ſymptomata etiam quodammodo ceſſant, hæc autem ceſſatio mors eſt.

Ad facultatis prætereà debilitatem hoc ipſum referendum eſt: quippè debilis facultas deſinit excrementa mouere,excrementa verò quieta quàm mota minùs moleſtant, magis tamen nocent, tacito tamen nocumento, quod ſuo fine prodit.

Non diſplicet mihi Cardani reſponſio: videlicet in lethalibus morbis dari etiam aliquã quietem,tum ob horas diei: ſemper enim matutina hora ægrotantibus eſt fauorabilis; tum ob motum materiæ, quæ aliquando accipit viam, in qua minus moleſtat, licet in ea non perſeueret; tum ob aſtrorum diſpoſitionem: certiſſimum namque eſt corpora noſtra ſupernis lationibus eſſe ob noxia; tum ob comparationes cauſarum, vt ſi comparetur exacerbatio huius horæ cum exacerbatione heſternæ diei in eadem hora.

Exer-

Exercitatio de die Vigesimo.

NVmerantur dies decretorij à primo insultu ad vigesimum vsq; diem per quaternarios; à vigesimo ad quadragesimum per septimanas; à quadragesimo ad septesimum per numeros vicenarios, à centesimo verò per centenarios. Hinc colligo maximam vigesimi præstantiam: tres enim prærogatiuas habet, prima est, quod adhuc participat primam numerandi rationem, sub qua & septimus, & decimus quartus comprehenduntur, ad quos omnes per quaternarios scādit; secunda quod principium & fundamentum est numerandi per septimanas, quas ad omnem mutationem magni momenti esse omnes norunt; tertia quod potentiam suam vsque ad centesimum diem ostendit; siquidem ad centesimam, si rectè computatio facienda est, per multiplicationem vigesimi debet fieri.

Possumus tribus his prerogationis quartam adscribere experientiam, quam nobis Hippocraticæ historiæ præstant, cum in his frequentes iudicationes vigesima die factæ narrentur. Nam preter Philini vxorem, de qua in presens, Cherion etiam, & Eurianactis filia vigesima die crisino habuerunt, vt iam hinc possimus colligere aduersus Dioclem, & Archigenem, qui vigesimumprimum, non autem vigesimum decretorium esse dicebant. Quin etiam Cornelius Lib.3.c 4.

nelius

nelius Celſus eiuſdem fuit opinionis, & forſitan exiſtimauit hanc eſſe Hippocratis doctrinam, cum enim Hippocratem ſemper ſequatur ſi agnoſceret magnum ſenem vigeſimam diem decretoriam agnouiſſe, non auſus fuiſſet ab eo recedere. Itaque Celſus in Hippocratis libris quoties de diebus, qui iudicandi vim habent ſermo incidit, ſemper vigeſimæ primæ mentionem factam reperijt in epidem: quidē

H.1.epid. in hiſtoria vxoris Dealcis, quæ in horto decumbebat, iterum verò his verbis circuituum, qui iudicantur diebus imparibus, primus eſt tertius, quintus, ſeptimus, nonus, vndecimus, ſeptimus decimus, vigeſimusprimus. Præterea

4. Aph.64. ſudores febricitantibus boni, qui inceperint die tertio, quinto, ſeptimo, nonō, vndecimo, decimo quarto, decimo ſeptimo, vigeſimoprimo, libro etiam 1. de morbis vigeſimi primi mentionem facit. Hæc quidem ita ſunt; verum debuerat Celſus hiſtorias ſuperius dictas conſiderare in quibus criſes vigeſima die factæ commemorantur, vt hanc vigeſimam non o-

G.lib 3. de dieb. dec. c.9. mitteret, quam Galenus iure optimo vigeſimę primæ prætulit, vtpotèq; frequentiores quam vigeſima prima criſes afferat.

Eſt etiam alia ratio, quæ perſuadet, vigeſimam diem amplexatum fuiſſe Hippocratem, tamquam præcipuam iudicatricem, nempè quia decretorios poſt tertiam ſeptimanā omnes à vigeſimo non à vigeſimo primo numerat.

rat. nempè 24. 27. 34. 37. 40. quod si à vigesimo primo calcularet essent critici 25. 28. 32. 35. 42. quorum non meminit vnquam. Quid plura; non ne idem Hippocrates, vigesimum decretorium esse sanciuit? Imò maximè: inquit enim primus impetus in hunc modum finitur (nempè die quarto) secundus verò ad septimum producitur: tertius ad vndecimũ: quartus ad quartum decimum: quintus ad decimũ septimum: sextus ad vigesimum: Vocat autem impetus, quoniam in vigesimum vsque diem morbi impetu ferũtur, deinceps verò multum de vehementia perdunt dicente Galeno, vsque ad vigesimum quartum quidem diem magis fieri in morbis mutationes, proximo loco succedere quæ vsq; ad vigesimum habentur. Quæ verò post hunc, ad quadragesimum vsque succedunt, paulatim vehementiam, efficaciamq; amittere, sicut à quadragesimo omnes prorsùs languent, coctione potius, & abscessibus, quàm crisibus morbos finientibus. Accedunt nihilominus interdum post quadragesimum crises per excretiones, sed admodum raro citra magnam vehementiam, & quæ pluribus diebus complentur.

H. 3. prog. 3

G. 1. dier. decret. c. 10

Porrò præstantia vigesimi diei ex eo prouenit, quod septimanas tres constituit. Hoc autem erit vobis facile intellectu; si ad computandum Hippocratica doctrina incedatis instructi, iuxtà quam innotescit non esse numeran-

meran-

merandos ad septimanas constituendas dies integros sed mutilatos, non quod vnusquisque dies seorsim mutiletur: nam integri 24. horarum assumendi sunt, sed quoniam ille dies, qui quaternarium, aut septimanam conficit mutilus debet esse: quippè nec annus, nec mensis integro die vltimo complentur. Annus trecentos sexaginta quinque dies habet & particulam insuper vnius diei maiorem, quàm est pars quarta: videlicet si quadranti vnius diei centesimam vnius partis partem adijciamus. Mensis absolui tur non triginta diebus integris sed viginti nouem cum dimidio. Sic septimana sexta diei parte indiget vt septem integros dies habeat, estq; dierum sex & horarum quatuor. Mutilandos esse dies ad comprehendendum inter decretorios vigesimum addiscimus à magno magistro, qui postquam 3. progn. citato impetus morborum (vt diximus) recensuit, inter quos vigesimum reposuit, textu sequente addit. Fieri vero non potest, vt horum vllus integris diebus ex actè numeretur: non enim annus, ac menses integris numerari diebus natura apti sunt. Hæc sunt eius verba, ex quibus colligere possumus eum vigesimum diem inter decretorios numerari voluisse, alioquin si vigesimumprimum prætulisset non erat cur dierum mutilationem inculcaret.

Calculare igitur in hunc modum possumus. Cur-

Curſus lunarius (iuxta quem criticorum vim debemus inquirere) ſeu menſis peragrationis lunæ ſub Zodiaco diebus viginti & ſeptem & triente, hoc eſt horis octo completur. Hoc tempus ſi in quatuor ſeptimanas diuidatur, vnaquæque earum habebit dies ſex & horas viginti. Accipite ergo tres ſeptimanas & efficient dies viginti cum demidio, ac proindè erit in confinio inter vigeſimum, & vigeſimum primum. Cæterum quoniam in criticorum vi indaganda, nec ab aſtrologis omnino recedendum eſt, neque adeo illis adhærendum, vt omnino phyſicam rationem relinquamus, conſiderare oportet (id, quod iam ſuperiùs cæpimus dicere) decretorios, vſque ad vigeſimum impetus ab Hippocrate nuncupari, & morbos eò vſque accedentes, acutiſſimos cenſere. Iſte igitur impetus, iſta acuties velocitatem aliquam morbo præſtare debent, ſit igitur velocitas talis, quæ per vnius horæ demidium duntaxat anticipare faciat, iam ergo ex viginti cum demidio remanebit ſolus vigeſimus & nil vltra.

Galenus aliter à vigeſimo die cum dimidio illum diem ſuffurari conatur, ſed miſerè labitur: quippè eius ratio ſtare nullo modo poteſt: exiſtimat namque acceſſiones vigeſima die iam inueteraſcere, ac proindè paribus diebus accidere, quæ verò in imparibus fiunt ad vigeſimam primam delabuntur. Videtur ta-

men mihi faſciculum errorum confeciſſe: quippè in his pauciſſimis verbis tres ſaltem lapſus comprehendo. Primus eſt quod morbum vigeſima die inueteraſcere ait, parum oblitus verborum Hippocratis ſic dicentis. Hi ergo ex morbis acutiſſimis per quatuor ad viginti additionem terminantur. Sic Hippocrates; ſi ergo vigeſimo die morbi ſunt acutiſſimi, profectò non dum hac die veteraſcere dicuntur. Et quis dubitat adhuc vigeſimum eſſe terminum acutorum, qui ſi exactè acuti non ſunt, at ſaltem non adhuc ſunt acuti ex decidentia; quod Galenus met non negabit: ſiquidem ſcriptum reliquit, morbum exactè peracutum quatuor diebus terminari peracutum ſeptem, acutum exactè quatuordecim, acutum ſimpliciter viginti, & hinc ad quadrageſimum ex delapſu acutum nuncupari.

2. Dieb. decret. c. 12.

Alter verò error eſt, quod ait acceſſiones propterea quod iam inueteraſcunt paribus diebus accidere, ac proindè vigeſimo, qui par eſt. Non eſt quidem negandum vigeſimum diem eſſe parem ſiquidem ex duobus numeris integris ſine mutilatione vnus componitur nempè ex duobus denaris, quare acceſſiones, quæ diebus paribus accidunt, vigeſimo accidere poſſunt. Cæterum iam ſuperiùs (cum de acceſſionibus, quæ paribus diebus accidunt ageremus) dixiſſe memini, decimum quartum eſſe ſimul parem & imparem, videlicet parem

arithmeticè, imparem medicè, ac proindè posse iudicare tum accessiones, quæ fiunt diebus paribus, tum eas, quæ imparibus; nam non est omnino necessarium, vt dies accessionis & dies criseos simul coincidant: quamuis id magna ex parte ita fiat. Idem nunc de vigesimo die repetendum est: arithmetica computatio vigesimum parem facit; medica verò imparem: sic quidem norma medica computandi iubet, vt secunda septimana separata incipiat, hoc est die octauo, tertia verò coniuncta, hoc est die quartodecimo, vt secunda septimana nullum diem prioris occupet, tertia verò secundæ vltimum. Iccirco Hippocrates *septenorum, inquit, quartus est index, alterius septimanæ octauus initium, est autem & vndecimus contemplabilis: ipse enim quartus est secundæ septimanæ. Rursus verò, & septimus decimus contemplabilis: ipse siquidem quartus est à decimoquarto, septimus verò ab vndecimo.* Hæc est medica computatio: si ergo decimus septimus, est quartus à decimo quarto, manifestum est tertiam septimanam accipere in se diem decimum quartum à quo incipit. Itaque vigesimum diem morbos etiam, qui diebus imparibus exacerbantur, iudicare posse opportunum est. H.2.aph.24

Tertius tandem error, dum ait morbos qui iudicantur imparibus ad vigesimum primum delabi. Deus bone idemmet Galenus mor- G.4.aph.36

bos, qui diebus imparibus accessionem habent, citiùs iudicari vult, si citiùs, cur non in vigesimo iudicantur, sed transmittuntur ad vigesimum primum? Dicet fortasse non iudicari vigesimo, quia vigesimus nequit iudicare eos, qui diebus imparibus exacerbantur. At ego inquiam, hos posse die decimo nono iudicari, vt citiùs quàm vigesimo iudicentur. Scio quid respondebit. nempè decimam nonam non esse iudicatoriam, quoniam in ea neminem iudicatum vidit Hippocrates, raró etiam vigesimi diei iudicium ad se rapere; nam cum morbus ad eum terminum accedit, iam lentè mouetur: si enim velociùs moueretur decimo septimo iudicatus esset. Sed esto contingat ita. non nè supponimus morbum, qui diebus imparibus exacerbatur citiùs iudicari, iudicetur ergo (quoniam non vult Galenus vigesimo, nec decimó nono) saltem decimo septimo: nam cur morbus, qui velox est, & velocem postulat iudicationis diem, ad vigesimam primam, quæ tam acutorum simpliciter numerum præter greditur, transmittemus. Profectò ex hac Galeni positione diceremus citiùs terminari morbos acutos ex delapsu, quàm simpliciter acutos; siquidem simpliciter acuti vigesimo terminatur, acuti ex delapsu iam indè numerantur. Non est ergo recipienda hæc Galeni doctrina, sicut nec recipi solet in sua mensium diuisione, cum medici-

dicinalem quendam menſem chymericum confingit, de quo alibi diſputandi occaſio dabitur.

Exercitatio de partu laborioſo.

PArtum ne vitioſum, an difficilem, ſeu laborioſum dicatis nihil refert:neque enim Mercurialem, & Rodericum de Caſtro recipio, qui vnum ab altero ſeiungunt: quod ſi dicatis omnem partum vitioſum eſſe difficilem, non tamen è contra, difficilem eſſe vitioſum, quippè vitioſum dicimus, quando fætus non exit in ſua figura, laborioſum verò, quando tametſi in ſua figura exeat,cum labore tamen eſt, ego reſpondebo non ſolum vitioſum partum appellari ob vitium figuræ infantis, ſed etiam ob vitia reliquarum rerum concurrentium ad partum, & ſic deueniemus ad quæſtionem de nomine. Cæterum cum partum dicimus maturum, ideſt ſuo tempore factum, inſinuamus, aliter abortum diceremus. Cum difficilem laborioſumve addimus, naturali difficultati, laborivè aliquid apponimus.Naturalem difficultatem appello eam, quæ ex natura rei omnibus parturientibus eſt communis. Occulta iudicia tua Domine, qui homini Mundi iſtius incolæ ingreſſum in domum hanc ſuam magnam adeo anguſtum paraſti, vt quoties fætus in lucem exit mira-

Ps.138. culi instar sit & matrem superstitem remanere, & prolem iccirco Dauid Deo acceptam refert, quòd ex vtero matris se incolumen eduxerit : quippè ait suscepisti me de vtero matris meæ. Cæterùm quæret aliquis, si naturalis est mulieribus hic labor, quomodo eum prima parens supplicij loco habuit? foret quidem mulier in statu innocentiæ à partus labore, & dolore super naturali quadam ratione immunis. Ita videtur sentire Diuus Augustinus, quippè cum fætus in vtero iam ad partum fuisset maturus tunc ait, vt materna viscera sponte in tantum laxarentur, vt cōmodum fætui transitum præberent: sic ad pariendum non doloris gemitus, sed maturitatis impulsus fæminea viscera relaxaret. Sed hæc theologis relinquamus; nobis satis est ex naturali fæminei sexus constitutione necessarium esse, vt parturiat cum dolore.

14. De ciu. Dei c. 26.

Non est tamen vna duntaxat laboriosi partus causa, sed precipuè triplex, vt notat author definitionum medicarum, inquiens, ægri partus tribus modis fiunt, pro gerente in vtero, pro eo quod geritur, pro exterioribus; singula perstringere erit operæpretium, ac in primis ea quæ se tenent ex parte parentis: nempè si animo non sit valdè composita, sed passionibus obnoxia, propter quas non tota incumbit actioni parturiendi. Aut si sit valdè debilis, tùm natura, tùm morbo v.g. si ab aliqua ægri-

tudi-

tudine adhuc conualeſcat, ſi delicata & timida ſit, adeo vt labores partus ſuſtinere nequeat, & à doloribus vincatur, ſi ſit annoſa videlicet, quadrageſimum attingens annum: nam hæc membra habet dura & difficulter cedentia, vel quæ tunc primum partus dolores eſt experta, hæc enim etiam non aſſuetas habet vias, vel ſit admodum obeſa, quippè omenti, & vicinarum partium obeſitas (vt optimè notauit Mercatus) quemadmodum conceptum impedit os vteri comprimendo, ità ſi forte accidat, vt mulier iſta concipiat impediet fætui exitum. Si etiam ſit extenuata, quippè hæc muſculoſa eſt, & ligamenta habet admodum dura. Sic etiam ſi vuluam habeat anguſtam, anguſtumve vuluæ collum, aut admodum oblongum, aut ſi hæmorrhoidas habeat inflatas ſi valdè ſicca ſit: quippè partum ſiccum obſtetrices damnare ſolent, deeſt enim humiditas quæ vias oblinat. Si tandem mulier ſit anheloſa, & diſpneæ obnoxia cum namque partus retento parturietis ſpiritu expellatur, ſi mulier ſit difficulter reſpirans, ſpiritum cohibens ſuffocabitur.

Sed ante quam ad alias cauſas, quæ ſe tenēt ex parte fætus, & externarum rerum accedam libet prius declarare, quomodo ſe gerat mulier in emittendo partu. Sunt enim, qui putant parturientium oſſa pubis dearticulari, vt fætui exitum præbeant, poſt partum verò rur-

ſum coniungi, authoremque videntur habere Hippocratem libro de natura pueri, vbi ait, in ipſo partu vniuerſum dolet corpus, maximè verò lumbi, & coxendices: nam diſtrahuntur & diuelluntur ipſarum coxendices. Ab Hippocrate accepiſſe videtur Auicenna cuius hæc ſunt verba, quando ſeparatur fætus aperitur vterus apertione tali, cuius ſimilem efficere nō valet in alia hora, & neceſſarium eſt, vt ſeparentur quædam vulnere, & ſuſtenteutur adiutorio Dei excelſi præparante, vel diſponente ad illud deinde reuertente eas ad conſtitutionem naturalem, & eſt operatio illa validiſſima ex naturæ operibus. Multa alia in hanc rem ex Seuerino Pinęo adducit Laurentius.

Laur. lib. 8. ſuæ anato. q. 33.

Cæterum licet in partu partes omnes vtero circumuicinæ vim maximam patiantur & vnaquæque, vt exitum fætui præbeat, quoad fieri poteſt conuellatur, vnde ilium & oſſa pubis aliquantulum dehiſcunt, quod Hippocrati libenter admittendum eſt, non tamen propterea cum Auicenna ſentiendum, pubis oſſa de articulationem ſeparationemvè pati, in ſuam deindè articulationē ſymphyſimq; poſt partum reuerti, quippè non fieret hæc ſeparatio abſq; membranæ qua per ſychondroſin coniuncta ſunt ruptione, nec ruptio ſi fieret poſſet poſtea per ſe ipſam ſanari. Quinimo ſi mulieres, quæ pepererunt conſulatis magis de oſſis ſacri quam de pubis oſſium doloribus

bus conquerunt? Quapropter os sacrum secundum extremam partem coccygem vocãt aliqui, alij caudam valdè distendi, vt amplius relinquatur spatium existimo, atq; hanc partem plusquam aliàs lacerari absq; tamen ruptione, nam ruptio non posset absque medica manu sanari.

Ex parte fætus difficultas pariendi oritur si ingens sit infantis corpus, aut saltem caput habeat magnum extra proportionem aliorũ membrorum, sic enim ægre potest per vteri collum transmitti, fætus etiam debilis non se ipsum ad exitum adiuuans. Vnde eleganter Galenus inquit. Ad bonum partum duorum corporum vigore opus esse, & grauidæ mulieris & infantis. Multa insuper possunt fætui accidere, vt difficulter educatur. Admiranda res contigit Aloysio meo nepoti ex filio, dum in luminis auras exiret, venam vmbilicalem collo circumuolutam habebat, & cum egredi tentabat, laqueus astringebat, eumque suffocabat, quare & ab exeundi impetu se retrahebat, & obstetrix etiam eum introrsum, ne suffocaretur, impellebat. Hoc pluries est actum, sic parturitio per plures horas non sine matris, & infantis periculo durauit, donec tandem diuino Numine annuente, se se impulit, adeo vt potuerit obstetrix manu laqueum aliquantulum relaxare: natus est omnino liuidus & penè suffocatus, sed qui postea

G.5.ap.55.

Historia admiranda.

postea halitum recepit & in meliorem colorem fuit reductus, viuitq; hodie annum agens fere octauum, decora nimis & elegante facie præditus.

Duo tamen hoc loco vobis aduertenda duxi. vnum quæ sit figura infantis in vtero contenti, alterum quid eum impellat ad procurandum exitum. Fœtum in vtero multipliciter figurari tradunt docti Viri, & expertæ obstetrices. Attamen magis omnium naturalis figura est, cum infans ita conglobatur, vt genua retracta habeat, caput vero genubus propinquum, quod in libro de natura pueri Hippocrates describit: nempe vt manus habeat ad genas, caput pedibus propinquum, ita tamen vt iudicari nequeat, an caput suprasit, an verò infra, etiam si intra vterum inspiciatur fœtus. Hinc accepisse videtur Aristoteles, qui hominem, ait, in se ipso conglobatum, gestari, ita vt nasum intra genu, oculos supra genua aures extra genua habeat.

A.7. hist. animal. c.8.

Est autem in vtero triplice veste indutus, secundinas appellant medici vel secundas, quia secundæ post fœtum eijciuntur. Sunt autem duæ in humano fœtu chorion, & amnios in brutis tertia allantoides chorion innumeris venis & arterijs inter texta. Amnios siue agnina ob mollitiem sic dicta fœtum immediate ambit, continetque sudorem & vrinam in quibus infans quodammodo innatat & tā-

quam in balneo sedens, magna fruitur commoditate, hæc si ante partum rumpatur & humiditas contenta euacuetur, tempore partus, siccitas adest, quæ difficultatem infert sin rumpatur (vt par est) dum infans exitum quærit, humiditate vias lubricat. Cæterum hæ duæ membranæ valdè inter se coniunguntur, vnde resistunt cuilibet violentiæ, licet enim fœmina saltet, aut quomodocumque moueatur integræ permanent, magnum autem naturæ arcanum est, quod calcitratione pueri facilè rumpuntur, vt videatur naturæ prouidentia ad omnia circunspiciens nihil eorum omisisse, quæ conferunt ad partum, de tertia tunica allantoide non est cur dicamus, siquidem in solis brutis reperitur.

Aliud quod remanet explicandum est, quo naturæ consilio fœtus sibi egressum solicitat. Galenus id refert, tū ad molis magnitudinem, G.3.nat.facult.c.12. tum ad effusi humoris mordacitatem: vbi enim infantis moles ad eam magnitudinem peruenerit, vt vterus adeo distendatur, vt distendi amplius nequeat, aut etiam, cum vterus qualitate humoris in se effusi mordetur, si id non naturæ sponte, sed violenter fiat abortus est, si ex naturæ commodo partus nominatur. In hac sententia duo mihi displicent, primum quod abortum referat ad magnitudinem molis: nam cum abortiue, sit ante tempus destinatum parere, non poterit adhuc eo

tem-

tempore moles corporis adeo vteri capacitatem distendere, vt amplius non possit, testum continere alterum quod mordacitati humoris in vterum effusi tribuat partum, profectò humor effundi in vterum nequit, nisi ruptis membranis fætum inuoluentibus; at tunc iam ad partum infans cæperat prius excitari. Itaque solum relinquitur partum fieri ob magnitudinem fætus quàm in vltimo mense tantam adeptus est, quantam iam non potest vterus sustinere.

Sed hic etiam dubitabitis, nam si ad magnitudinem fætus referenda est partus facilitas, paruo corpore præditus infans difficiliùs egredietur, quod videtur esse contra experientiam. Aliqui sunt, qui paruum infantem non posse satis ab obstetricis manibus comprehendi, ac proinde difficulter exire. Ego tamen aliter respondeo. Nempè si sola causa excitans partum foret magnitudo molis rectè inferretur, ergo vbi deest ista moles difficilis est partus. Cæterum, cum duæ concurrant causæ, vna est moles corporis magna, altera alimenti defectus, non sufficit, vna duntaxat: Hippocrates in libro de natura pueri vtrasque comprehendens alimentum, & augmentum, ait, quod à matre descendit non amplius sufficiens est puero vbi decem menses præterierunt, & fætus auctus fuerit. Et cætera quæ sequuntur, duo igitur sunt, propter

pter quæ fætus exitum quærit, nempè angustia loci, quia iam corpus adeo increuit, vt vterus distendi ampliùs nequeat, & alimenti defectus, quoniam infans iam auctus plure quam antea indiget alimento. Alimentum intelligit, tam membrorum, quàm spirituum. Sic infans & vt alimentum quærat & simul etiam aërem attrahat sufficientem; quippè iam factus maiore vtitur respiratione calcitrat impatiens, & membranas quibus inuoluitur rumpit. Ad membranarum ruptionem suspensus remanet per vmbilicaret venam, & quoniam ex vmbilico ad caput maius est pondus quàm ex vmbilico ad pedes, caput deorsum vertitur, ac proinde in partu non à pedibus sed à capite egressio fit.

Causæ externæ partũ impedientes sunt vel exsiccates vt venti aquilonares, quippè siccitas & vias reddit duriores, & meatus magis angustios, vnde in regione aquilonare difficile parturiunt fæminæ. constitutio nimis calida propter virium resolutionem pariendi difficultatem affert. Atque hæ sunt difficilis & laboriosi partus causæ ad quas quàm plurimæ aliæ ab authoribus, & præcipuè ab Auicenna allatæ facile reduci possunt.

Exer-

Exercitatio An computatio in puerperis febre laborantibus debeat fieri à die partus, an à Die febris.

VVlgaris admodum quæstio est,& à multis pertractata vtrum quando mulier inter puerperij tempus morbo corripitur, sint dies decretorij computandi à die inuasionis morbi an à die partus. Postulat autem præsens occasio vt de ea aliquid dicamus. Offerunt se in primis duo fulmina artis nostræ Hippocrates & Galenus qui statuisse videntur, à partu debere fieri calculationem: quippè Hippocrates sic ait, *Parimodo indicationes* H.3.prog. tex.10. *fiunt à partu.* Galenus ibidem sic. *Principium numerationis tibi fiat non quo die cæperint febricitare, sed quo peperint,* & consequenter subdit: *quibusdam igitur circa secundum, aut tertium incipiunt diem à partu ex quo multi numerant futuram iudicationem, sed res non ita se habet, sed ex quo pepererint numeratio fieri oportet dierum.*

Quamuis autem ita ab illis sit lex sancita, nihilominus, in enarrandis historijs Hippocrates interdum aliter se gerit: quippè vti in Philini vxore explicauimus, supputationem à febre facit, reperietis autem eum ibi manifestè esse loquutum; siquidem febris corripuit decima quarta à partu die, deinde in progressu historiæ ait author sexta die ad noctẽ multum

tum dilirauit, deinde prosequitur quid septima, quid octaua acciderit. Non igitur est dubium cum decima quarta dies post partum fuerit inuasio febris, sextam postea esse à decima quarta. Respondent aliqui, inter quos est Stephanus Atheniensis, Hippocratem quando in prognosticis numerationem fieri iubet à die partus, ità esse intelligendum, vt solum hoc fiat si febris secunda, aut tertia die post partum superuenerit, non autem si acciderit sexta, aut septima, aut aliqua ex sequentibus. Huius tamen responsionis vanitas ex Epicratis historia comprehenditur: quippè Epicratis vxor secundo à partu die febre fuit correpta, & tamen à febre, non à partu, numeratio in ea fit, namque Hippocrates se ipsum declarat, inquiens, sexta die à qua febris ipsam corripuit. Similiter Dromeadis vxor, quæ filiam pepererat, postridie rigore, & febre acuta fuit apprehensa, quinto die non à partu, sed à febri obijt: quippè, ait author eam die, quo rigore & febre correpta est, ex præcordijs laborare cæpisse, postridie eius diei quo riguerat, aluum commodè reddidisse, tertio riguisse, quarta dolore præcordiorum correptam fastidiosamque subito obijsse.

Auicenna magis ad narrationem historiarum, quàm ad id, quod Hippocrates in prognosticis præcipit, respiciens, in omni euentu nulla adhibita distinctione à febre exordiendam

dam

Auic.2.4. dam esse computationem existimat. Eius hæc
II.3.c.I. sunt verba. *Et si pepererit mulier, deinde accidat ei febris, tunc fiat computatio ex febre, non ex partu, ex illo enim est error. Adiungit postea, & plurima quod accidit est febris post secundum aut tertium diem à partu.*

Soluunt communiter neoterici hanc difficultatem diuidentes partum, in partum naturalem, & non naturalem. Vocant non naturalem illum, qui cum difficultate fit, & cum grauibus symptomatibus, & purgatione deminuta. naturalem vocant, in quo leuia symptomata accidunt, & purgatio intra terminũ à natura præscriptum ritè, & rectè procedit. Profectò si quæstio de nomine habenda esse, ista partus non naturalis acceptio neutiquam foret recipienda: neque enim partus naturalis, & non naturalis differunt penes symptomatum grauitatem, & purgationum quantitatem, sed tempus pariendi, & modum figuramq; exeuntis fætus. Itaq; si præcocius fiat quàm conueniat, aut exeat in figura præpostera, nempè si pedes, aut brachia prius emittat, aut oblique sese constituat non naturalis est partus, si verò absoluto gestationis tempore, hoc est transacto octauo mense, & figura consueta, atque commoda eueniat naturalis censetur Penes symptomata autem partus difficilis, aut facilis appellatur, debita verò lochiorum quantitas si in partu non accidat causa

dif-

difficilis partus esse potest : quandoquidem (vt diximus) siccitas difficultatem ingerit pariendi, si post partum iam ab hoc symptomate non denominatur difficilis partus, aut non naturalis, sed est causa per se aliorum symptomatum.

Porrò prædicti authores cõsiderant, febrem in partu laborioso intra dies puerperij, & sic à partu computare incipiunt. Rursus considerant febrem in partu, qui feliciter successit, & tunc à febre computationem ordiuntur. Probant istam sententiam: quia partus laboriosus, quem non naturalem appellari diximus, est præter naturam, qui cum satis multas operationes lædat, non est cur non dicatur morbus, partim in intemperamento, & affluente succo, partim in praua compositione consistens. Quæ igitur febris intra purgationis tempus, in quo non rectè mulier purgatur, euenerit, ab ipso partu procedere censetur, & rationem symptomatis habet. Quemadmodum enim febris, quæ pendet ex inflammatione, aut graui vlcere, aut aliquo alio morbo, ab ipsius morbi die computari debet, non à febre, sic dicendum est si ad partum non naturalem superueniat febris. Huius rationis author mihi videtur fuisse Petrus Aponensis in suo Conciliatore. Conc. diff. 100.

Redarguitur tamen ex historia mulieris, quæ apud frigidam aquam in Thaso habita- 3. Epid. sec. 3.

M bat.

bat. Hæc postquam filium peperit, neq; fuit purgata, tertio à partu die, febre acuta correpta est, cum horrore vehemente, & tamen (vt colligere licet ex historiæ contextu) Hippocrates à die febris computationem est exorsus, quamquàm partus fuerat non naturalis: quippè mulier non fuit purgata. Amatus Lusitanus historiam huius mulieris, quæ apud frigidam aquam habitabat, & aliam vxoris Dromeadis; & alias huius census, existimat scriptas esse ab Hippocrate tamquàm obseruatore, seu historico, non verò vt præceptore: etenim in epidemijs historias tantum referebat, & experimenta captabat, vt sententias postea in aphorismis, & prognosticis reponeret.

Cent.1.cur 34. i schol. Vall.lib.10 côtrou.c.4

Absit tamen, vt dicamus virum medicum, etiam in historijs narrandis parum medicè se gessisse. Profectò magnus vir, siue historias narret, siue artis præcepta semper vt artis est loquitur. Demus igitur quod in epidemijs historicum agat (neque hoc penitus concedendum est, siquidem ex eo libro multa addiscimus non tamquam ex historico, sed tamquàm ex medico) historicus ne à sermonis proprietate abhorrere debet? minimè, quanto igitur magis artifex in arte sua, qui ex lege loqui tenetur.

Porrò eius sum opinionis, vt existimem Hippocratem in prognosticis voluisse vt ex

partu computatio fiat, præceptum tradens quasi in re dubia, hoc est in re, de qua dubitare aliquis posset. A febre autem computationem fieri non dixit: quia hoc erat manifestum, non tamen negauit. Itaque existimo in omni puerpera febriente, si febris accidat intra præscriptos purgationis dies, semper vno oculo attendendum esse ad horam in qua mulier cæpit febrire, de quo non loquutus est Hippocrates in prognosticis, quoniam videbat neminem fore qui hoc negaret. Altero oculo ad diem partus, hoc est non ex quo partus in lucem fuit editus, sed ex quo graues parturienti dolores, & manifesta signa acciderunt: Tunc autem considerandum an fortasse dies à partu & dies à febre ita inter se coeant, vt in vna & eadem die decretorius à partu & decretorius à febre coincidant, in quo casu maiore cum ratione crisis expectanda est siue bona, siue mala, prout præcedentia signa pollicebantur: quippè ea dies duplicem habebit iudicandi vim, vnam à partu acceptam, alteram à febre. Si verò dies sit decretoria computando à febre, non verò à partu, aut è contrario si decretoria sit computando à partu, non autem à febre, considerare oportet, an partus fuerit facilis, an difficilis, vtrum purgationes rectè successerint an fuerint deminutæ. Iuxta hanc considerationem ratio elicienda est, vt sciamus cuinam diei maior sit ha-

benda fides, num computationi, quæ fit à partu, an alteri quæ à febre fit.

Quod si aliquando accidat, vt dies in quo febris corripit sit decretorius (vt accidit Philini vxori, quę decimo quarto à partu die febricitare incæpit) nulla tunc temporis est difficultas, simul enim dies partus & dies febris vnica numeratione computantur. Atque hæc mihi videtur vera doctrina, & Hippocratis menti consona: siquis enim eius historias peruolutauerit, reperiet eum modo à febre cępisse numerare, prout sese illi offerebat occasio loquēdi, tamquā in re in qua nihil interérat si sic vt sic loqueretur. Cōstat ergo diuinum Senem in prognosticis numerationem à partu exordiendam esse, rectè dixisse, rectè etiam ab eodem numerationem à febre fuisse factam. A partu quidem tamquàm peculiari numerandi ratione, quæ parturientibus debetur, à febre autem ratione communi, in qua omnes febricitantibus conueniunt.

Exercitatio de tempore lochijs expurgandis destinato.

Discrimen est inter καταμήνια idest menstrua & λοχεῖα idest puerperia seu purgationes, quæ fiunt à partu, quòd illa singulis contingunt mensibus, & si retineantur morbos quidem gignunt, vt plurimum longos, hæc

autem

autem si diminutè exierint morborum acutorum, & lethalium sunt causa. Huius rei non aliundè ratio est petenda quàm ex alimonia fætus, quæ ex potiore sanguinis parte fit: nam (vt Galenus ait) meliorem sanguinem ad se fætus nutrimenti causa alliciens, relinquesq; deteriorem, causa est, vt prægnantes prauis humoribus repleantur. Igitur post partum euacuationem celebrem molitur natura, cui magna vis infertur si talis purgatio retineatur. G. 3. epid. sect. 3. t. 32. ægr. 2.

Tempus euacuationi à partu destinatum Hippocrates, si sana sit mulier & masculum peperit, triginta dierum esse ait, si fæminam duorum & quadraginta. Nihilominus admittit ex partu fæminæ vigesimo quinto die, & partu masculi vigesimo extra periculum esse. Idem in libello de natura pueri ex hoc præscripto purgationis spatio argumentum accipit ad probandum præscriptum dearticulationis tempus: siquidem ait. Hæc propterea produxi (videlicet periculum ex suppressa lochiorum purgatione) vt ostenderem quod in pueris membrorum discretio longissima contingit, in fæmella in quadraginta duobus diebus, in masculo in triginta. Argumẽto est purgatio à partu, quæ in femella fit in quadraginta duobus diebus, in masculo in triginta, aut tardissimè contingat. 1. Morb. mul.

Sed dicetis Hippocratem sic voluisse taliο-

nem rependi, necessitatem verò huius talionis non nobis demonstrasse. Verum quidem est, quod ipse ait, primis diebus vbi genitura in vteros illapsa est, paucissimum sanguinem à muliere in vteros venire, deinde copiosiorem; si enim aceruatim, & multus semel veniret genitura spirationē habere non posset, sed sanguine multo accedente suffocaretur. Verum etiam esse viceuersa fieri in purgationibus; nā sicut in de articulationibus priùs paucus concurrit sanguis, postea copiosior, sic è cōtrario in purgationibus, priùs copiosior effluit, postea verò parcior. Cæterum non video quomodo vnus euentus alterius necessitatem afferre potest.

Existimo tamen Hippocratem aliundè articulationem fæminæ longiore tempore fieri masculi breuiore didicisse. Vt autem aliquam præfixi termini dierū probabilitatem inueniret, ad conuenientiam confugisse, qua inter affluxum sanguinis ad vterum, & effluxum eiusdem ab eodem esse debet. Cum verò effluxus ab vtero sit manifestior, quàm affluxus in vterum ab eo, quod magis manifestum est argumentum (conie&uram potiùs) accipere voluit.

Sed difficultatem nobis ingerit Galen. qui de formatione fætus sic ait. *Non enim fœtibus, neq; expressæ formationis, neq; motionis, neq; absolutionis, neq; egressus in lucem præfinitus terminus est.* Quod ab Aristotele potuit accipere : cum

Cap. 2.

cum enim conceptio, conformatio, perfecta articulatio partus, secundum portionem suam successiuè fiant, multiplex pariendi tempus multiplex etiam conformationis, & articulationis tempus nobis ostendit. Esse autem homini datum multiplex istud pariendi tempus constat, quem sequitur Albertus Magnus. Porrò cum incertus sit numerus dierũ quibus formatur fætus, vel dicendum est incertum quoque esse lochiorum purgandorum spatium, vel non admittenda Hippocratis argumentatio sumpta ex similitudine, aut proportione inter tempus conformationis, & tempus expurgationis. Ar.7.hist. animal.ca. 4. Alb. M. lib. 18. de animal. tr. 2. c. 1.

Cæterum nulla nos ratio cogit recedere ab Hippocratis ratione, qui summum puerperij tẽpus voluit insinuare, ita tamen, vt terminus non sit omnino præfixus, sed cum aliqua latitudine. Igitur in tempore post partum considerare libet triplicem statum, vnũ necessariæ purgationis, & iste ad summum primis septem diebus, in ijs, quæ masculum pepererunt, vbi autem fæminã peperit, quatuordicim diebus, quod Sacra pagina nos docet, nam mulierem quæ masculum peperit immundam esse ait septem diebus iuxta dies separationis mẽstruæ, sin autem pepererit fæminam immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluentis menstrui. Hic ne præfixus est terminus, vt aliter fieri nequeat? profectò non poterat omnibus Leuit. c. 12.

vnus terminus infallibilis assignari: quippè aliæ alijs magis sanguineæ sunt, copiosiùs nutritę, verno tempore, ac vt semel dicam multæ concurrere possunt circunstantiæ, quæ purgationem augent, aut minuunt. Cum autem lex vna Vniuersis promulgāda foret, acceptus est ille numerus dierum, qui frequentior est & rationi magis accomodatus. Meritò ergo Rodericus de Castro à Mercuriali & Cordæo discedens Hippocratis sententiam vniuersalem nō esse aitinam Belgæ, & Germanæ, & quæcumque in illis viuunt regionibus, vbi fæminæ validiùs exercētur breuiore quidem tempore, & maiore quantitate salubriùs expurgantur, sæpè ad octiduum duntaxat; vt plurimum ad quindecim dies, quem apello purgationis vnius septimanæ in partu masculi, duarum in partu fæminæ; cur fæmina plures postulet dies mox dicetur.

Secundus terminus est periculi, quem Hippocrates ait in partu masculi esse viginti dierum, in fæmina autem dierum vigintiquinque intra hūc terminum puerpera in periculo versatur, vt si aliquos committat errores, non id fiat sine magna noxa; ac proindè intra hoc tempus sibi mulier summopere debet cauere, quippè adhuc vterus ex labore partus, prauā habet dispositionem. Si autem quæratis cur in hoc termino exiguam constituit distantiam à partu fæminæ ad partum masculi. Responde-

bo periculum iam esse expurgationũ mensura: quippè die vigesimo,& vigesimo primo satis expurgatam mulierem esse constat, sed ex præcedente labore, qui licet aliquantulum maior fuit in exclusione fæminæ, quam maris (quippè mas fortius se ipsum adiuuat) nihilominus paucorum dierum Differentiam isthic labor afferre potest. Itaque intra hunc secundum terminum,non adhuc licet sanguinẽ mittere ex brachio,nisi in maxime vrgente necessitate, hoc est in pleuritide, aut peripneumonia, aut simili aliquo morbo acuto, in quo tamen præmittenda est venæ sectio ex talo, & si necessitas augeatur,sitq; omnino necessarium, ad axillarem brachij accedere, non contemnendus est status puerperij, sed dum sanguinis missio fit ligaturis, aut cucurbitulis cruribus applicitis curandum est, vt fiat retractio, medicamentum autem purgans in hoc statu valdè periculosum esse solet: quippè adhuc agitationis metus viget.

Tertius terminus,quem diuturnissimæ purgationis appellat Hippocrates, est in ijs, quæ filium pepererunt dierum triginta, in ijs, quæ fæminam dierum quadraginta duorum. Sacra pagina securiorem terminum nacta masculo triginta tres dies assignauit, fæminæ duplum, hoc est sexaginta sex. In hoc vltimo termino, quamuis iam lochia non sint velut à victima mactata,qualia in principio esse dixit Hippocrates;

crates; nihilominus adhuc vterus se se ex purgat, & circa omnimodam munditiem natura satagit. Vltra hunc vltimum terminum mulier iam extra domum exire, & solita munera obire potest, quod si acuto morbo corripiatur, nulla præcedentis partus ratio habetur. Imò in hoc termino medicatio, si necessitas postulet, conceditur, sin minus his diebus peractis poterit, & purgante medicamento vti, atque etiam balneis & omni prorsùs curationi incumbere.

Sed adhuc remanet explicandum cur Hippocrates inter tempus formationis, & tempus purgationis proportionem dare voluit? Ad quod quæsitum, altiùs repetito exordio, respondendum est, & in memoriam reuocandũ id quod Hippocrates in libello de carnibus, seù de principijs scriptum reliquit, vitam scilicet hominis septem dierum esse, vbi multos euentus narrat, qui septimo dierum hebdomarumve numero apparent, plures alios addunt aliqui, adeo vt sint, qui dicant, Deum optimum maximum hunc numerum in delitijs habere. Cęterum numerus iste aliquando vicinis suis virtutem solet præstare, vnde non solum in septimo, sed etiam circa septimum res magnæ euenire dicantur. Iam ergo his intelligetis, formationis, quæ actio præstantissima est, tempus debere per septennarium numerum inquiri, & eodem modo per septenarium

etiam

etiam purgationem, criticis euacuationibus in morbo factis, respondere debere.

Habetis ergo tàm formationem fętus quàm lochiorũ expurgationem per septimanas fieri. Pergite ergo considerando fæmineum fætum tardiùs efformari, quoniã à minore calore fit, si à minore calore fæminæ conformatio est, sanè ex hac conformatione plura relinquentur excrementa, si relinquentur plura excrementa ex fęmina, quàm ex masculo, plures expostulat dies expurgatio lochiorum ex fęmina quàm ex masculo. Tunc concludite in hunc modum ad formationẽ fætus fæminei tempus mensuratur per septimanas, est diuturnius, quàm tempus masculi, similiter etiam ad expurgationem lochiorum ex partu fæminei fætus per septimanas inquiritur tempus, estque diuturnius, quàm expurgatio partus masculini; igitur vtrobiq; est eadem ratio ac propterea Hippocrates (vt supradiximus) ex manifesto purgationis tempore, argumentum sumpsit, ad id quod est occultum nempè tempus formationis.

Sed adhuc poterit aliquis dicere hoc in genere quidẽ verùm esse, nempè tàm formationis, quàm purgationis tempus mulieri, quæ fęminam peperit longius esse, & per septimanas numerari. Hinc tamen nõ colligi eundem dierum formationi, & expurgationi deberi. Cui respondere oportet, eligẽdos esse tàm formationi

tioni quàm purgationi dies magis celebres,ac proindè cum vtrobique debeant esse circa numerum septenarium, vtrobiq; fæmineo fœtui plures quàm masculo, non est cur dubitemus rectè factam esse comparationem inter dies formationis & dies purgationis.

Accipitur ergo primus terminus ex primo septenario, si masculus est fætus,sin fæmina ex secũdo; sunt autem dies celeberrimi septimus & decimus quartus. Accipitur secundus si masculus est fætus ex die vigesimo celeberrimo quidē & qui,vt inferiùs dicemus ex tribus constat septimanis; si fætus est fæmineus transcurrit ad vigesimum quintum, qui numerando ex vigesimo inclusiuè sextus est,ac proindè affinis septimo, efficietq; quatuor ferè septimanas. Accipitur tertius terminus anticipatè quidem in fetu masculo,nempè die trigesimo,qui inter iudicatorios numerandus est,ex Galeni sentē-
4. aph 36. tiā. Si enim includamus numeros ex quibus septimanæ computari incipiunt,perfectæ septimanæ accedit,si verò fætus sit fæmineus accedit ad diem quadragesimum secundum, quo nullus celebrior est: quippè in eo computatio. Quæ per septimanas fit terminatur. Itaq; quoniam vigesimus primus easdem habet vires, quadragesimus secundus easdem etiam habere debet, de quadragesimo autem, quid dicā, nisi cum Galeno in hac die morborum acutorum criticos terminari,& principium longorũ esse?

esse? atq; ideo, vt Galenus ait, post quadragesimum omnes languent coctione potius, & abscessibus, quàm per excretiones morbos finiẽtes; & Hippocrates (teste eodem Galeno) hos dies, qui post quadragesimum sunt, omnes cõtemnere videtur. Denique post quadragesimum iudicia solui dixit, idem Galenus eodem libro. G.1. diebus decret.c.12. C.12.

Exercitatio de curatione coacta.

Solent barbari curationem diuidere, quandam appellantes regularem, aliam vero coactam; regularem vocant eam, quæ iuxtà artis regulas fit; coactam verò quando imminenti periculo medicus totus incumbens non ad causam morbi, sed aduiolentiã symptomatis, respicit. Poterit tamen aliquis hanc diuisionem, distinctionemve parui facere. Nam in curatione illa, quam coactam vocant, occurritur ei quod magis vrget, at hoc non est extra artis regulas operari: quippè ab vrgentibus indicationem summi consentaneum est, & à Galeno nobis traditum. Nam affectus vnde primum, maximèque imminet homini periculum, hic primus curari debet. Hanc doctrinam multis illustrat exemplis. Gal.3. met. c.9.& 1. ad Glauc.c.14. in medio.

Deinde cum ad diuersa, & penè contraria in curatione diuellimur, vera methodus à Galeno tradita nos docet, vt eas indicationes eli- G.11 meth. c.3.

gamus, quas ſcopi digniores, maioreſq; præſcribunt. Si verò quæratis, vnde nam ſcopis dignitas, & magnitudo proueniat? reſpondet ille dignitatem eorum, vel vitæ, vel ſanitatis reſpectu eſſe iudicandam; magnitudinem verò duplicem eſſe, vel propriæ ſubſtantiæ ratione, vel declinationis à naturali habitu. Sic ille, quando igitur imminenti periculo, poſt poſitis alijs indicationibus, occurrimus, ſcopum habemus digniorem ratione vitæ, quando etiam viribus ſummoperè lapſis iuuamen afferre volumus ſcopum maiorem ante oculos habemus, maioritate ſcilicet, quæ ratione declinationis à naturali ſtatu conſideratur. In his omnibus coacta eſt curatio, & ſimul regularis. Coacta, quia cogimur dignitate & magnitudine ſcopi ad hanc curationem, relicto priore morbo, accedere, regularis verò, quoniam, qui in hoc caſu aliter operetur, contra prædictam regulam agere diceretur.

Cæterùm non hæc obſtant, quominus dicamus coactam curationem à regulari diuerſam eſſe, quod ſi in hac coacta regulas aliquas ſequimur, nihilominus regulæ iſtæ magis neceſſitatem, quam rectam agendi normam reſpiciunt, ideoq; vt magis propriè loquamur, curationem illam quam barbari regularem vocant, nos legitimam appellabimus, aliam verò quę ab illis dicitur coacta, dicetur à nobis illegitima ſiue ſpuria, vt potè quæ parentem qui-

dem

dem habet nempè indicationem: neque enim tunc medicus citra indicationem, Empiricorũ more, operatur; Verùm indicatio nõ legitimo partu hanc curationẽ edidit, sed quasi furtim, & cum periculo e.g. considerata morbi idea in accessionibus nihil dare oportet, sic sanciente optimo legislatore; si verò in accessione vires langueant, & syncopas vel adsit, vel immineat, tunc indicatio à viribus furtim ingressa, aliam indicationem à morbo sumptam fraudabit, & sic æger intempestiuè nutrietur. Medicus quidem optima curatione id faciet, sed intempestiua nutritio, illegitima quidem est. Itẽ siquis phrenitide oppressus vigilias patiatur immodicas; quæ conuulsionem minantur, & desipientiam augent; cogimur ægrum soporiferis exhibitis in lethargum deducere nũquid lethargus non est periculosus valdè affectus? maximè, sed qui aliquantulum minùs velociter ad mortem currit, & sic aliquod remedijs peragendis dabitur tempus. prudẽter hoc Galenus cõsiderauit, qui de narcoticorum remediorum vsu loquutus adiungit. *Interim verò, & cum æger ex tenui destillatione, vigilijs, & vehemente tussi vrgetur pauxillum eiusmodi medicamenti offero, facilè noxam eius, siquis est vsus, spatio emendatum irritatus.* Sic ille de huiusmodi autem stupefacientibus aliquãdo nobis peculiaris erit sermo. Nunc satis est, ea non sine noxa fieri, siue intus sumantur siue exteriùs appli-

H. 7. aph. 18.

G. 12. meth. c. 12.

applicentur. & hac curatione præceptum, quo caloris innati vel totius, vel partis consulere tenemur, contemnimus. Hoc quidem meritò est factum sic postulante mali vrgentia; nihilominus illegitima est curatio, si quidē caloris naturalis conseruationi aliquid suffuramur, & planè cum periculo. Tandem menstrua purgatio ex omnibus sanguinis euacuationibus sola secundū naturam est, poterit tamen quantitate præternaturam fieri, esset igitur si superfluit non omnino sistenda, sed aliquid ex eo relinquēdum, cum tam aliquo magno impetu fluat, adeo vt ad animi deliquium deducat patientem, tunc celeriter est cohibēda, & cucurbitula quàm maxima ad mammas, hoc est, sub mammis apponenda. Nūquid ex hac nimia retentione non timetur damnū? maxime, nempè hydropos ex sententia Galeni, & alia multa damna de quibus ex professo agit Galenus, cur ergo omnimodam retentionem molimur, cogimur certè sic impellente necessitate, neque enim mensuram habemus remediorum: quippè ex Galeno remediorum quantitas maximè coniecturalem artem medicam facit, cum igitur illegitimè operantes mulierem in retētionem menstruorum deducimus, saltem tunc eam à pręcipite virium lapsu, cōuulsionibus, & refrigeratione liberamus, tempus autem ad occurrendum malis ex retentione ortis nō deerit. Similiter hæmorrhoides,

G. 3. symp. caus. c. 2. in medic.

5. Aph. 50.

G. 5. loc. aff. c. 4.
4. De præs. expuls. c. 5.
2. De nat. fac. c. 8.
6. Loc. aff. c. 5.
De rat. curand. per sang. miss. c. 12.

des, quæ licet sint toto genere præternaturam, (quippè Galen. solas mēstruas purgationes ex omnibus sanguinis euacuationib. excipit) nihilominus, teste eodē, præternaturam adhuc non sunt, si modo tempestiuè fiant, fiunt autem tempestiuè, cum id quod contristat expellunt, cūq; melancholicū expellant sanguinem ab insania & à multis alijs morbis liberāt, & vt plurimum vtiles sunt nisi superfluant. Si autē super fluerint in magna pericula deducere ęgrū possunt. Itaq; in angusto res est: nam ex vna parte retentę hęmorrhoides aquam inter cutē afferre possunt, quandoq; etiam phthisin; ex altera si superflua per has venas fit euacuatio, omnia accidūt mala, quę redundantes hæmorrhagias ex quacumque parte corporis sequi solent, sic & ex retentis, & ex fluentibus admodum noxa timetur, vt constat ex Galen. Quare si vera methodo procedendū est ad Hippocratis oraculum recurrere oportet: is .n. à diuturnis sanato hæmorrhoidibus, si vna non seruetur, periculū est aquā intercutē vel tabem aduenire. Hac sententia modū curationis debitū hęmorrhoidibus insinuat, nempè, vt non omninò supprimantur. Verū nulla industria fieri posse arbitror vt medicus posset aliquas hæmorrhoides sanare, aliquas apertas relinquere: quorsum ergo istud præceptum, si de impossibili tractat? vt curatione nō admodum legitima omnes hæmorrhoidas sanantes, statim post aliquam aperiamus, quæ ab ijs nos malis liberet, quibus omnimoda retentio obnoxios

De differ. symp. c. vlt.

6. aph. 12.

G. 2. nat. fac. c. 8. & 4 de præs. ex puls. c. 9.
6. aph. 12.

xios fecerat. Atq; hæc erunt veluti exẽpla quædam, quæ facilem reddunt illegitimam curationem, quicquid autem remanet enucleandum responsione ad ea, quæ superiùs in oppositum dicta sunt, declarabitur.

Ad primum dicimus cum duo vrgeant ad id quod magis vrget ea cõditione occurrẽdũ esse, vt alterũ quod vrget minus, nõ contemnamus, atq; hanc esse verã methodũ, & curationẽ legitimã, seu regularem. Cæterum aliquando ita ei quod magis vrget occurrere impellimur, vt alterum prorsus cõtemnamus, ita cogente necessitate, & tunc, quamuis (vti diximus) ratio ita faciendum suadeat, nihilominus, quoniã non suaderet nisi preceps, periculũ adesset, nã & ex hac curatione periculum quoq; timetur, hanc curationẽ illegitimam, seu coactam appellamus e.g. si mulieri pleuritide grauiter vexatæ menses fluãt deminutè, occurremus ei quod magis vrget altero non neglecto, hoc est venam brachij axillarẽ secabimus & simul cucurbitulas cruribus applicabimus sic enim pleuritidi, quæ magis vrget occurrimus, menses diminutos nõ negligimus. Atque hæc legitima regularisq; curatio censenda est neq;.n. aliquod ex ea periculũ oritur, neq; illud præceptũ transgreditur, sed id eligimus, quod magis ex vsu est. Si verò cum redũdantia valdè magna menstruorũ, quæ vires resoluat, & animi deliquium inuehat simul febris adsit, occurrendum est redundantiæ menstruorum neglecta omninò febre, atq; ita & vinum præbe-

prębemus & aſtringētibus euacuationem cohibere conabimur,& intempeſtiuè,ac etiā copioſiùs quàm pro ratione febris,nutriemus.hæc cura coacta ſiue illegitima appellabitur: quippè tunc præceptū in curatione febris obſeruandū tranſgredimur & in periculum augendi febrile malum incurrimus;nihilominus ratio hanc trāgreſſionem permittit, vt ſcilicet cum aliquo periculo præceps periculum euitare nitamur.

Ad alterū fateor, quando diuerſi concurrūt affectus eligendum eſſe ſcopum digniorem & maiorem, nego tamen in hoc caſu curationem coatam eſſe, eſt namque regularis & legitima, quòd vt intelligatis aduertere debetis, aliud eſt concurrere affectus diuerſos, aliud contrarios: quādo igitur inter duos diuerſos, in quibus curatio vnius non contrariatur curationi alterius, potiorem,maioremq; ſcopum electione ſequimur,ex methodo operamur. At verò inter affectus contrarios non accedimus ad vnum,niſi cū præiudicio alterius, hoc autem ſic neceſſitate cōpulſi facimus ac proinde coacta illegitimaq; curatio cenſetur,exemplis hoc vobis fiet manifeſtū.Si quis hydrope, & catarrho ſimul teneatur, catarrhus ſua habet medicamēta caput ab humoribus craſſis purgantia,arteriacis,quæ tamen dulcia ſunt, & ſitim excitant, tuſſim mitigantia; hydrops ſua etiam poſtulat remedia, nempè hydragoga;quæ aquam è corpore educunt ſitim ſedantia, quare dulcibus abſtinere oportet, quid faciédum? profectòs ſcopus,tum

ad vitam, tum ad recessum à naturali statu præstantior maiorq; est, vt hydropẽ curemus, hunc eligimus, curatioque ita instituta legitima est. Rursus accipite duos morbos cõtrarios nempè hypropem, & febrem putridam, hi duo affectus contrarias habent indicationes, hoc est cõtraria expostulãt remedia: tunc temporis ad febrẽ putridam curandam accedimus cum maximo hydropis præiudicio, & refrigerantia remedia, & cibum humidum offerimus, hæc autem curatio dicitur coacta, in qua periculum quidem euitare contendimus, alio scilicet periculo, sed quod non ita celeriter mortem minetur.

Exercitatio de potu frigidæ in febribus.

CVm cõstet apud omnes, tam Græcæ, quam Arabicæ sectæ authores, frigidam in ardentibus esse exhibendam, duo in examen sunt trahenda. Vnum, quid cõferat in febribus, alterum quo tempore conferat. Nam quod de vino dixit Poeta, Data tempore prosunt, & data nõ apto tẽpore vina nocent, multo magis de aqua est dicendũ: quippè ex copioso frigidæ potu ægroto ardẽte febre æstuanti concesso subita salus fuit non semel sequuta. Fuit ex eodem subita mors accersita, vt de quodã narrat Galenus, quæ effectuum contrarietas medicum ad huius auxilij occasionem perscrutãdam adhortatur. Quod autem sit optimum remediũ, & à medico magni faciendũ, verba Galeni nos suadent; *maxima vero continentium febrium remedia hæc duo sunt;*

G.1. sympt. caus. c.7.

G.9. meth. c.5.

ſunt, detractio ſanguinis, & potio frigidæ, Imo eodem capite potum frigidæ vicarium facit venæ ſectionis, vt ſiquis propter timiditatem ſanguinem ſibi mitti non patiatur, is ad frigidę potionem recreat, & alibi nullum mortuum fuiſſe ait ex ijs, quibus frigidam propinauit. 4.acut.12.

Quod ad primũ attinet videtur aquæ potus ſola rifrigeratione, & humectatione conferre: nam præterquã quod Hippocrates id inſinuat inquiens, *aquæ, quæ in acutis bibitur morbis, nullũ ſanè aliud habeo quod illi concedam officium; neque enim in peripneumoniacis tuſſim ſedat, neq; ſputum educit*; quibus verbis videtur velle id, quod Galenus ſæpè repetitũ reliquit, aquæ potũ febrem qua febris eſt iuuare, ea ſcilicet lege, qua cõtraria contrarijs curantur. adeo vt dicat frigidam perpetuò febris eſſe remedium, non tamen putreſcentium humorum per aluum, vrinas, vel ſudorem vacuandorum. G.3.acut. 40.

Ex altera parte videtur iſti duo medicinæ parentes ex aquæ potu euacuationem aliquã expectare. Hippocrates enim in Metonis hiſtoria narrat fluxum vẽtris ad aquæ potionem ſequutum: Et in epidemijs etiam vomitum laudat his verbis. *In febribus acutis ſiticuloſi, à medicis potu interdicto, aut etiam à ſe ipſis abſtinẽtes, multũ ſibi bibere poſſe videntur: his aqua frigida data vt reuomant prodeſt: biliosâ enim aderunt*. Galenus etiam ad euacuationem aquæ potu vtendũ cenſet. Dũ enim damna quæ ex aqua frigida intempeſtiuè exhibita eueniunt, ennarrat adiũgit, ergo quo- H.in epid. in fine. G.9. meth. c.5.

ties ex his (nempè tumoribus præternaturam) febris accenditur,atq; ad eos euacuandos frigida data non conducit, ad præsens quidem non paruum affert leuamẽ,propterea quod iam accensam febrẽ extinguit:verum cũ causa eius adhuc perstet, aliam denuò accẽdi est necesse, atque ea quæ præcessit, nonnunquam difficiliorem, propterea quod densatum ex frigida corpus est. Ecce aquæ potũ ni euacuet damnosum esse existimat, alibi etiam narrat quendam & G.10.meth. c.5. vomitu & secessu ex aquæ potu liberali fuisse euacuatum. Longè manifestiùs Auicenna,qui de Au.1.4.tr. 2.c.7. aquæ frigidæ potu loquens, ait, *& fortasse conuertitur febris ad phlegmaticã,& fortasse confortatur natura, & expellit materiam cum sudore, & vrina,& fluxu ventris, & est sanitas.*

Mihi sanè videtur aquæ potum vtrumq; præstare nempè refrigerationem,qua febrilis calor extinguitur,& vacuationẽ per vomitũ,per aluũ, per sudorem, dummodo in exhibenda códitiones obseruemus,quas post modo ex Galen.afferemus.Itaq; in ephemera,& synocha ex sanguine non putrescẽte,quæ ad ephemeras reducitur sola refrigeratione, & humectatione iuuat, in putridis, etiã euacuatione. Ceterum interrogabitis,si refrigerat & humectat copiosè exhibita, debet ne offerri febricitantib.febre hectica?Respondeo inter conditiones à Galeno assignatas G.9. meth. c.5. vnam esse vt ille cui aquã copiosam offerimus, pro munimento habeat maximã caloris copiã. namq; calor cum in vasorum sinubus plurimus conti-

contineatur, vt potè tum aërea in his ſubſtātia, tum etiam ſuccis omnibus inflammatis, quantū à frigido patitur refrigeratus, tantū rurſus calefaciēdo in ipſum agit. Ideoq; minus tuta ijs, quę exiguum ſanguinem, carnemq; obtinēt, frigidæ potio eſt: celeriter nāq; ad ſolidas animalis peruenit partes, nulli quod eius vim frangat occurrens: eo etiam fit, vt hecticæ febres, nec perindè eam, quæ prorſus ſit gelida, nec multam deſiderent: ceù quæ extenuatis omninò, exiguiq; ſanguinis corporibus incidant, iuxta hanc doctrinam Auicenna negat frigidam, vbi ſit complexio pauci ſanguinis, aut caliditas innata debilis. Atque hæc de primo quæſito.

De altero contentio eſt inter Græcos, & Arabes: licet ex Arabum familia Auicenna Græcis (vt dicemus) adhęreat. Exiſtimat Galen. non cōuenire frigidę potionem, niſi cum coctionis euidentes apparent notę, & alibi cū ſucci coquuntur, & craſſitudo eorum fuerit extenuata frigidam exhibendam eſſe ait. Ex quib. cōſtant illū expectaſſe quidem coctionē, non tamen omnino perfectam. Ætius vlteriùs progreſſus nō niſi ſtatu, cum iam perfecta eſt coctio frigidā exhibet; quemadmodum etiam in particularib. acceſſionibus particularis ſtatus ad frigidā potionem exhibendam expectatur. Auicenna videtur expectare, donec humor ſit cōcoctus: ſiquidem dum proponit dandæ frigidæ cōditiones, prima eſt, vbi materia calida, aut groſſa iā digeſta eſt. G.9. met.c. 5. Æt. tetr.2. ſerm.1.c.72

Rhaſis non ſemel reprehēdit eos, qui in febre

Rhaſ.1.diuiſion.c.148. & c.149. & c.150. & 3. aph.

cauſone,& ſynocha remorãtur frigidę potionis exhibitionem, & poſt multa narrat hiſtoriã cuiuſdam hominis, qui æſtate iter agens incidit in febrem acutam, cui exhibuit (quod mirũ & ferè incredibile videtur) libras decẽ aquæ frigidæ, & calor eſt temperatus, & vrinã fecit in quãtitate nimia, & febris eius minui cępit, quæ tamen per dies quadraginta durauit. Huius hominis ſeruus, quoniam omnes in Domini curatione occupati, ei aquam non exhibuerunt, mortuus fuit veſpere, cum caſus hic mane accidiſſet. Auerroes hanc hiſtoriam citat & Rhaſis ſententiam magni facit, ac ſequitur.

Auerr.7.col lect.c.8.

Si vero quęratis vtriuſq; opinionis rationem, ſcire oportet, eos qui coctionem expectãt, ideo id facere, tum quia ante coctionẽ exhibita, coctionem tardiorem reddit exemplo carniũ, quæ elixantur: ſi enim ollæ frigidam in media elixatione inijcias, tardius coquẽtur: tum quia ſi poſt aquę potũ euacuatio ſequetur, tũc commodius id fiet, quando materia eſt à natura ferè ſuperata. Alij verò, qui principio ſtatim exhibent, perſuadẽtur ex eo, quod ſi tardetur, vel vehemẽtia caloris præter naturã, calor naturalis extinguetur, & mors aderit, vel febricitans ad hecticam deducetur. Quibus vtrinq; rectè penſitatis prudens medicus debet animaduertere, quando ex habitu, & temperamento ægrotantis ex ętate, & caloris vehementia periculum imminet, ne ad alterum duorum perducatur, aut extinctionem caloris, aut febrem hecticam, & tunc non eſt cũ-

ctan-

ſtandum, ſicut nec Galenus ipſe, qui coctionem expectat, cunctaretur, & hanc eius mentẽ fuiſſe ex eodem colligetis: quippè narrat cuiuſdã iuuenis, qui in feruorib. ſub canicula ex ira febricitauit (erat autẽ ſiccus & calidus) vbi in prima acceſſione duas hæminas bibiſſet, ſtatim quidẽ vomit flauiſſimam bilem, nõ multò autem poſt etiam deorſum excreuit. Deinde cũ rurſus poſt cibum aquę circiter heminã ſimiliter ſumpſiſſet iam febricitare deſijt, & in capite ſequente fatetur, tutius eſſe phlegmonas in præſens augere, quàm ſinere hominem hecticam febrem incurrere. Hoc conſiliũ ſuſcepit, & poſteris inculcauit Auicenna, inquiens, & quando iterum ſunt quædam prohibentia, deindè timetur nocumẽtum caliditatis, & ſitis; & exiſtimas, quod peruenitur per eam ad ariditatem, vel extenuationem, non prohibeas aquam frigidam, nam additio apoſtematis, & cruditatis eius melior eſt, quàm extenuatio. G.10.meth. c.5.& c.6.

Sed quæ nam ſunt iſta prohibentia? iam dixi vnum eſſe, vt æger naturali calore, hoc eſt ſanguine & ſpiritu ſatis abũdet, ſit etiam bene carnoſus. Addite in ſolis febrib. ex ſanguine aut bile, eſſe exhibẽdam, minimè in pituitoſis, aut melancholicis, in quibus & cruditas, & obſtructio augeri ex aquę potu facilè poſſunt. preterea vbi nulla adſit alicuius interni viſceris imbicillitas, aut internus aliquis abſceſſus, aut dolor. his accedit cõſuetudo, quippè ij per ſanitatẽ aquę potui ſunt aſſueti tutius in morbo eodẽ poſsũt vti.

Quantitas, quando habitis omnibus his considerationib, aqua exhibetur, non sit mõstruosa illa à Rhasi tradita hæminarũ decem: est hæmina mensura cõtinens vncias decem. Auicenna ex medicorum sententia ait dari quantitatem plurimam, adeo donec color ægrotãtis fiat viridis, & tremat, tunc assignans quantitatẽ adiungit, quæ sit saltem perueniens vsq; ad hæminam vnã, & demidiam. erunt igitur vnciæ quindicim. Galenus verò nulla adhibita mensura aquam porrigit, sed ad satietatem vsque & terminum statuit, inquiens, potio autem frigidæ huiusmodi tanta sit, quantum frigidæ aquæ inspirando haurire possit.

G. 1. acut. 43.

Mihi sanè videtur aliud esse loqui de exhibẽda aqua frigida per plures vices in toto morbi decursu, aliud de exhibẽda semel aut bis copiosa nimis. Quod attinet ad primũ ægrotantes febre ardente non sunt valdè ab aquæ potu arcẽdi, sed satis siti, siccitati, ardori est indulgẽdum. Quod ad secundum in febribus à nuda intemperie, vt est ephemera & synocha sine putredine, in quibus sola alteratio in cõtrarias qualitates peragenda est, non oportet coctionẽ expectare; quis enim in morbis, in quibus materia non peccat materiæ coctionem spectabit. In putridis si sine periculo extinctionis caloris, aut inducendæ hecticę possumus vsq; quo appareãt coctionis notæ expectare, id quidem faciendũ, sin minùs non cunctandum: nam damna quæ ex aqua intempestiuè epota eueniunt, longè mino-

minora sunt quàm ea, quæ ex febrili ardore aucto possunt superuenire.

Sunt autem damna ex Galeni sententia, (G.9. me h. c.5.) quod lentos, crassosque humores, siue hi obstructiones, siue putredinem, siue phlegmonē, siuè erysipelás aut scirrhum aut ædema creauerint,) attenuari, digeriq; prohibent. quod si aliquando ad præsens febris extincta videatur, aliam denuò accendi necesse est, priore difficiliorem, propterea quod dēsatum ex frigida corpus est. Præterea particulæ imbecillæ, siue ex naturali, siue ex ascititia intēperie, à frigida læduntur. Alijs namq; gula adeo vehementer est affecta vt, vix deglutirent, alijs vētriculus vt vix concoquerent. Alijs ventriculi os, aut iecur, aut colon, aut pulmo, aut septū trāsuersum, aut renes, aut vesica, aut tale quidpiam aliud à frigida percussum, ad proprium opus infirmum, sed illicò, difficultate spirandi, & conuulsione, & tremore, corripiuntur: ac toto vt semel dicam neruoso genere læduntur.

Tutius ergo est cum frigidæ copiosiore haustu vt oportet stillatitias aquas assumere, quod Vallesius accepit ab Auicenna: quippè syrupum acetosum sitim sedare ait, & incidere, & soluere, & nocumētum eius non esse plurimum sicut nocumentum aquę. Existimat autem syrupum valdè dilutum optimum esse quem ille, iuleb plurimæ commixtionis appellat, vulgus medicorum iuleb longum solet appellare.

Exer-

Exercitatio de morbis ex nimio vini potu.

INter causas, propter quas Silenus ægrotauit recensentur potationes, scilicet, vini, sic par est intelligere. Verũ cum morbus fuerit acutus, hoc est febris biliosa cum biliosa syncera diarrhæa, cum rursus ex crebro vini potu morbi frigidi gignantur, res est explicatione digna nec inutile quidem, vt sciatis, quid in contradictione ista sit sentiendum. Homines ebrietate frequẽter correptos frigidis morbis esse obnoxios manifestũ est, nullos enim magis catarrhosos, nullos paralysi plus tentatos inuenietis, quàm eos, qui vino plus nimio indulgent, pauci etiam huius sectæ homines sunt, qui in hydropem aut saltem in cachexiam tandem non incidant. Id fieri communiter dicitur, quoniam calore vini calor naturalis suffocatur, hinc cruditates & impotentia ad coquendos cibos, vt optima sit comparatio, qua Virgilius in suis opusculis vtitur inter venerem & vinum; siquidem vtriusque moderatus vsus sanitati confert, vtriusq; immodica assuefactio ægritudines inducit, vitamque breuissimam efficit: pauci enim istorum ad senectutem se conducunt. Eleganter hoc pertractat Galenus. *Nec vinum* (inquit ille) *semper animal calefacit æquè, vt nec oleum flammã accendit, tamensi aptissimum est ignis nutrimẽtum, imo si imbecillæ & exiguæ flammæ confertim multum oleũ infundatis, suffocabitis eam, prorsusque extinguetis potiùs quã augebitis. Sic igitur, & vinum, vbi plus*

G.3. de tẽperam. c.3.

bibitur

bibitur quàm vt vinci poſſit,tantū abeſt vt animal calefaciat, vt etiam frigidiora vitia gignat: quippè apoplexiæ, & paraplexia, & quæ græcè caros, & comata vocamus,& neruorū reſolutio,& comitiales morbi & conuulſiones, & tetani immodicū vini potum comitantur,quorū vnum quodq; eſt vitium.

Alia etiam eſt ratio præter prædictam, nempè, quia vini ſubſtantia valdè vaporoſa eſt, vt propterea in omnibus capitis affectibus meritò vinum interdicatur,vaporoſa autem ſubſtantia eſt quia calida, & humida multaſq; ſubtiles habet partes,calidum enim in humidū agens parteſque quamplurimas reperiens, quæ attenuari quidem poſſunt,fumos excitat immodicos, qui incerebro recepti neq; concoqui, nec retineri poſſunt; quare incōcocti defluunt parteſq; omnes capiti ſubiacentes,ſed præcipuè neruos,qui cerebri propagines cenſentur, offendere ſunt apti.Cauete igitur à Macrobio,qui falcem mittere voluit in ſegetem alienam,conſiderans has ægritudines frigidas,quibus vini potio occaſionem præſtat, vini temperamentum frigidum eſſe ineptè ſtatuit, ſed de vini temperamento non eſt hic agendi locus,ſed pro hypotheſi illius calor & humiditas accipiatur. Macrob. li. 7. ſaturn. c. 7

Cur ergo febrem,quæ morb. eſt calidiſſimus, & diarrhæā bilioſam excitauit? Reſpōdet Mercurialis vinum moderatum calorem naturalem fouere, immoderatū morbos excitare calidos, immoderatiſſimum frigidos, vtpotè quod calorem naturalem extinguit. Verū iſtam trimē-

brem

brem diuiſionẽ nuſquam mihi contigit reperi-
re:nam Galenus vinum moderatum comparat
G de morb. cauſ.c.3. oleo flammam fouenti, ſuperfluum ſuffocanti.
Deinde vinum moderatum, quod excitat mor-
bos calidos, vt calorem præternatutam excitat,
ſic minuit naturalem, ſi verò vſq; ad caloris na-
turalis extinctionem procedatur, frigida mors
non frigidus morbus aderit:neque enim catar-
rhos, & alios morbos frigidos propter extin-
ctionem, ſed propter denminuitionem duntaxat
caloris fieri dicimus.

Mihi quidem videtur ex vini potu poſſe cor-
pus præter modum incaleſcere, adeò vt febris
excitetur, ſic Galen.inter cauſas febrium ebrie-
1. deff. feb. c.2. tatem reponit.Nam vini potio, velut etiam alię
cauſæ calefacientes febrẽ ephemeram inducere
poſſunt. Hęc in corporib.prauo humore refertis
degenerat in putridam, vt Galen.etiam fatetur.
G.8.meth. c.7. Ceterum quando dicimus morbos frigidos oriri
ex ebrietate, intelligimus ex ebrietate aſſidua:
potandi enim cõſuetudo quemadmodũ & lur-
candi, calorem naturalem, itá opprimit, vt ignẽ
cõgeries lignarum. Hinc eſt, quod homines gu-
læ dediti tractu temporis incidũt in hydropem.
Quamuis autem hydropem ex morbi acutis fie-
ri dixerit Hippocates, quamuis etiam catarrhi
H.2.prog.1. H.in lib. de loc.i homi. ex intemperie cerebri calida, & alij morbi frigi-
di ex cauſa calida oriantur, ex vini potu per ſe
fit febris, quæ eſt morbus calidus, per accidens
verò quatenus longa aſſuefactione calor debili-
tatur, affectus frigidi pullulant.

Hinc

Hinc igitur colligetis, potuisse Silenũ in vna cęna liberaliter potare, & ex hac potione incalescere & febrem sibi accersere possunt ex altera parte bibaces longo potandi vsu in paralyses, epilepsias, aliosq; morbos frigidos delabi; imò disponuntur aliquando ad apoplexiam capite ex continua repletione reddito imbecillo; & sic ob præcedentem dispositionem superueniẽte ebrietate apoplectico insultu corrigi, quibus tunc remedium erit superueniens febris, vt ait Hippocrates: quippe vinum vt ait Auicẽna, semicrudos humores ad caput defert, qui in cerebro præcipuè imbecillo (vt supponimus) non cõquuntur, sed crudi manent, quapropter possunt à calore febrili attenuari, vnde ventriculorum cerebri obstructio attenuatis ijs, quæ sua crassitie obstruebant, soluitur, & via panditur, vt virtus animalis, siue cum spiritu, siue sola radiatione transmittatur, possit liberè transmitti. H. 5. aph. 5. Au. 3. 1. doct. 2. c. 7.

Consequutione sermonis poteritis animaduertere, quemadmodum morbi frigidi, per accidens à causa calida fiunt, posse è cõtrario morbos calidos, similiter per accidens fieri à causa frigida. Sic pleuritides & peripneumoniæ, quæ inflammatione, ac subinde affectus sunt calidissimi ab aëre hyberno contingunt, non operante frigore per se & directè; sed per accidens & indirectè, quatenus. s. frigore meatus externi constipantur, & calor non difflatus, sed intus inclusus excandescit, quàm rectè Hippoc. in hyeme pleuritides & peripneumonias fieri dixit. H. 3. aph. 23

Exer-

Exercitatio de recta exercitij norma.

HOc etiam habet proprium exercitatio, vt
si ea, vt decet, vtamur, vtilissima sit, sin a-
butamur, valdè perniciosa. Nec verò est cur cō-
moda eius omnia, & incommoda percurramus,
sufficit, vt quod ad Silenum attinet dicamus, s.
eum meritò ægrotasse ob exercitia intēpestiua.
Sunt autem intempestiua si à cibo fiant: vnde
Hip.6.epid. sect.6. prudētissimus Hippocrates, labores, cibi, potus,
res venereæ omnia mediocria in quo artificio-
sè se gerit, quod Galenus non siluit, quippè &
modum singularum rerum significauit, addito
G.2. san. tuend.ca.2. in fine, epitheto, omnia mediocria, & tempus
vniuscuiusq; nos docuit scribens singula eo or-
dine quo conueniunt. Primum igitur locum sibi
vēdicat exercitatio, videlicet ante cibum, labo-
H.6.epid. sect.4. in fine. res, ait, cibos præcedant, labores dixit, hoc est,
exercitia: quamuis enim πόνος idest labor multa
significet pro exercitio accipi etiam solet, quod
ex multis Galeni locis vobis fiet manifestum.
Illud solum animaduertere oportet hanc sentē-
tiam à Galeno citari, quam valdè laudat, citari
2.aph.16. etiam, sed in his duobus locis dici eam in apho-
2. Sanit. tu. cap.2. & 5. eiusd.operis c.11. rismis esse, cum tamen in aph. non sit sed 6. epid.
quod notauit marginalis correctio, vnde meri-
to colligit Foesius Gal. contextū esse mutilatū.
Cur autem non nisi vacuo ventriculo corpus
G.12. met. c.3. exerceri cōueniat, facilè explicabo: somnus in-
quit Galenus) cōcoquit, vigilia digerit, somnus,
hoc est quies, necessaria est ad ciborum coctio-
nem,

nem, vigilia verò, ad digestionem, notare igitur oportet digestionē licet à barbaris pro coctione accipiatur, nihilominus propriè loquētibus, accipi pro distributione alimēti per vniuersum corpus. Itaq; quemadmodum quies inseruit coctioni, sic vigilia, idest motus distributioni. Distributio autem post coctionem sequitur, vnde siquis, quando fieri debet coctio, ac proindè quies expostulatur, fiat distributio, propter exercitium, præposterè agitur.

Exercitatio. An natura sit morborum medicatrix.

QVamuis naturæ plurima sint significata; tamen ex sententia Galeni, hoc loco per id nomen naturæ vim quandam intelligere cōuenit in his ipsis corporibus, quæ ab ea reguntur habitantem. Huius quatuor sunt ministrantes facultates: idoneorū, ac familiarium attratrix; eorundem retentrix; tertia alteratrix, & concotrix; quarta alieni segregatrix. Porro naturam sic acceptam nō esse morborum medicatricem posset aliquis ob plures rationes sibi persuadere. Prima. Natura multo potentior est arte ex Gal. quare si naturam habemus morborū medicatricem, curin medēdis morbis confugimus ad artem sanè minus potētem. Secunda. Natura morbos facit; non ergo morbis medetur. Non ne à natura cæco impetu humores transmittente fiunt fluxiones, & ex fluxionib. abscessus? Tertia. Quamplurimi sunt morbi in quib. nihil natura præstare potest, teste Galeno, os ni-

Gal 6. epid. sect. 5. in principio.

Gal. 6. epid. sect. 5. com. 2.

Gal. de const. art. c. 12.

mirum ita perfractum, vt de suo loco partes decedant, membrumq; distortum reddatur, haud potest natura corrigere, & cõformare, sicut potest medicus, qui item potest luxatum reponere, quod pariter naturæ negatum est. Præterea vulnus suitur, abscessus secatur, caro superflua vstione absumitur, horũ nihil natura potest prestare. Quarta Natura expellendis morbis nõ est apta: siquidem illa suauiter dispõnit omnia; hi ad expulsionem sui violentiam postulant, maximè quos acutos solemus nuncupare.

Hipp. 6. epi. in princip. Contrarium nihilominus est verissimum, & ab Hippocrate promulgatum, dum inquit, *Naturæ morborum medicatrices.* Hanc veritatẽ coniectare possumus ex naturali instinctu, quo bruta animalia prædita suismet malis medentur, vt Plin. lib. 8. nat. hist. ca. 26. & 27. videre est apud Plin. Quare cum ab animalibus magnam auxiliorum partem acceperimus eãdem à natura didicisse gloriamur. Venæ sectionem, quæ remedium est magnum præcipuè in plenitudine ab Hippopotamo nobis aduenit: quippè Hippopotamus assidua satietate obesus exit in littus, recentes arundinum cæsuras speculatus, atq; vbi acutissimum videt stirpem, imprimens corpus venam quandam in crure vulnerat, atque ita profluuio sanguinis morbidum alias corpus exonerat, & plagã limo rursus obducit. Capra nos docuit quomodo pueri lactentes, si purgatione egeant, sunt purgãdi, mu- 6. epid. sec. 5. tex. 35. lier capra elaterium, aut cucumerem agrestem edit, & lac ex eo assumpto purgantem facultatẽ su-

ſuſcipit. ita mulieres purgans medicamentũ cũ cibo edentes, pueris lactantibus contingit purgatio. canes gramen rodentes ſibi vomitũ prouocant. Volueris in Ægypto, quæ vocatur ibis roſtri aduncitate per eam partem ſe perluens, qua reddi ciborum onera maxime ſalubre eſt, nobis clyſteris vſum demonſtrauit. Multa alia afferre poſſem, ſed quoniam poſſet aliquis dicere hæc animalia ſine medico ſibi mederi, nõ verò ſine medicina, etenim non ſola naturæ ope, ſed medicis vtũtur auxilijs, ſciat oportet me iſthæc attuliſſe, vt oſtenderem natura medicinam faciente animalium ſanitatem conſtare; ſi quidem remedijs vtuntur à nullo alio, quàm à ſuamet natura edocta.

Pergo tamen vlterius, & oſtendo naturã per ſe ipſam eſſe, & medicatricem, & medicamentũ: quippè illa rectè ſe habens in mediocritate conſiſtit, neq; enim deficit, nec excedit, propterea iuſtiſſima ab Hippocrate & Galeno appellatur, morbus autem conſiſtit in exceſſu, aut defectu, quare omni morbo natura contrariatur, omnemq; morbum tanquam ſuum contrarium tentat expellere. Morbum ergo non niſi calidũ remedia frigida oppugnabũt, calida frigidum, & ſic in ceteris: natura autem debellat morbum non quia calidus, aut frigidus eſt, ſed quia naturæ inimicus. Ideo ſubitam morborum ſolutionẽ ſolemus criſim, hoc eſt iudiciũ appellare, ſic nẽpè ſignificãtes morbum litem quandam eſſe inter cauſam morbi, & corpus noſtrum, quam iu-

dicat natura. Solemus etiam dicere coctione indicare victoriam naturæ, quasi in morbis ea sit, quæ pugnat.

Neq; obiecta oppositū suadent. Nam ad primā facilis est responsio: quippè licet natura potentior sit omni arte, nihilominus multoties arte indiget ad operandū, nec est absurdū potentius ab impotente adiuuari, sic in bello Imperator nihil efficeret sine militum ministerio, & in corpore nostro, quod bene ordinatę reip. respōdet cor viscus potentissimum sine pulmonis minus potentis ministerio non viueret. Secunda, concludit duntaxat naturā aliquando (quia nō ducitur intellectu) transmittere ad partem id quod transmittendū non foret, & sic morbos facere, hoc tamen non impedit quominus eadem natura morbos à se genitos possit curare, quippè abscessus à natura factos, natura suo miti, & innato calore resoluit, aut saltē eodem naturali calore simul cum calore præternaturā ad suppurationem adducit. Ad tertiam. Natura simul cum medico, vt ait Gal. ad sanationē morborū concurrit, cæterum si recta trutina rem expenditis, inuenietis nihil vnquā sine naturæ consortio à medico perfici posse, posse tū à natura fieri aliqua sine medico. Singula exēplis illustrabo.

G. de cōsist. art. c. 12.

Quædam sunt, quæ à medico fieri dicuntur nō tamē prorsus absq; natura (quod Gal. forsan non animaduertit) e. g. ossium repositio à medico fit. Hæc nil proderit ni natura ligamētis articulū firmauerit. Vulnus suitur. Sed oportet, vt

natura

natura sit,quæ partes diuisas cõglutinet. Sectio tumoris fit à medico vt tamẽ natura per sectionis aperturam quicquid præternaturã est effundat,siue sit pus,siue os cariosum.caro superflua, à medico vstione consumitur, qua tamen consumpta expectat medicus, vt natura cicatricem obducat.

Alia sunt, quæ à natura fieri dicuntur, requiritur tamẽ aliqua medici opera,e.g.vlceris caui repletio,quamuis enim de const.art.citat. Gal. dicat natura vlcus cauum potest carne implere, medicus verò nequaquam, nihilominus quid in hoc medicus efficiat declarauit, inquiens, *ipsa namq; generatio carnis naturæ opus est, itaq; ægro ad hanc rem nihil opus est arte medica.Vt autẽ quæ prouenit caro coalescat, circum hæreatq; omni ossis parti,id inde maximè eueniet,si neq; sordes super eo sit,neq; oleosa quæpiam pinguedo. Id igitur est quod ægris medici ad carnis productionem præstant.* Hæc Galeni verba prorsus declarant aliquantulum ope medica opus esse ad carnis regeneratione.

G.6. meth. c.6.

Alia sunt quæ natura per se solam efficit, e.g. spontaneæ euacuationes, quæ per crises fiunt, & morbos soluunt.

Si verò queratis quid de coctionib. sentiam, eas profectò solius naturæ esse existimo:nã medicus nihil aliud prẽstat,quàm cauere,nè impediantur, atq; ideo tẽpore coctionis tenuem victum instituit,ne natura à coquendi munere diuertatur eandem ob causam iubet Hippocrates nihil mouere, neq; nouare siue medicamentis,

siue aliter irritando sed sinere, ita etiam sentit
G. de const. art. cit. Gal. Verumtamen idem sui oblitus, vbi Hippo-
Gal. 1. epid. sect. sect. 2. tempest. 2. tex. 44. crates ait *maturationes excremẽtorum omnes vndiq; tempestiuę aut bonę, & decretorij abscessus cõsiderandi*, sunt pro verbo σκοπέεος considerandũ
σκοπέεος. alios etiam legere ait ποιέεος faciendum quod
ποιέεος. etiam Foesius in reconditissimo exemplari manu scripto se reperijsse ait. Quare Gal. faciendũ etiam recipit, & iuxta hãc lectionem inquit, cõctionem efficere calefaciẽtia mediocriter omnia tum cibos, tum fomenta, & cataplasmata, frictionem item modicam, & balneum huius esse generis. Verùm quemadmodum fomenta, & cataplasmata in abscessibus coctionem adiuuare fateor, ita etiam reliqua coctioni vniuersali prodesse posse omnino non admitto, cibi enim licet mediocriter calidi non adiuuant humorum coctionem, imo eam impediunt diuertendo scilicet naturam. Frictiones etiam, quas in consil. de puero epileptico exercitij vicem subire ait, prosunt quidem ad distributionem,
G. 12. meth. c. 3. non autem ad coctionem dicente eodem somnus cõcoquit, vigilia digerit, iam verò balneum calorem ad externa trahens coctioni aduersatur, quis autẽ tempore, quo expectatur humorum maturatio ægrum ad balneum mittet?

Tandem nulla sunt, quæ medicus solus sine adiumento naturę efficiat, vt hinc possitis colligere verissimam esse sententiam Hippocratis in libello de alimentis. natura in omnibus subuenit. quippè ipsa omnibus adest vel sola, vel simul

mul cum medico, medicus nunquam ſolus, ſed ſimul duntaxat cum natura. Quarta obiectio, naturæ ordinem collaudat in diſponẽdis rebus omnibus, cæterum id efficit quoad poteſt: nam in ſanatione morborum, etiam violentiã (quando aliter fieri nequit) ſolet adhibere, vt conſtat ex perturbationibus, quas excitat tempore criſis, ex debilitate, quam euacuando inducit. Similiter medicus Hippocratico conſilio adiutus ſtudet medicinam facere tutò, citò, iucundè.

Exercitatio Vtrum medicus ſit imitator naturæ.

VVlgatiſſimum eſt apud medicos, medicũ eſſe naturæ imitatorem; quod tamen controuerſia non omnino caret. In primis in doloribus natura, & medicus ſibi inuicem contrariantur: quippè natura ad partem dolentem tranſmittit materiam, vnde inflammatio, & tumor conſequitur, medici autem ſtudium eſt reuellere à parte affecta. Deinde natura in febrib. augens pulſuum differentias ægroto auxiliatur, facit enim pulſus magnos, celeres, & frequẽtes, & reſpirationem ſimiliter, vt maius refrigerium ſuſcipiat cor; ſic poſtulante nobiliſſimi illius viſceris neceſſitate. At verò medicus his eiſdẽ differentijs perterretur, ex quib. prauum euentum prædicit; & quoad fieri poteſt refrigerando efficit, vt & pulſuum, & reſpirationis differentiæ ad mediocritatem reducantur. Præterea *à febre ardente habita, rigore ſuperueniente ſolutio*; ſanat H.4.aph.58 ſiquidem natura febrem ardentem inducto ri-

gore, in quo medicus, nequaquam naturam imitabitur, neque enim ei facile est rigorem inducere, nec si esset facile expediret id facere.

H.4 aph.64 Vlterius idem, *quibus in febribus morbus regius septimo, vel nono, vel vndecimo, vel quartodecimo superuenerit bonum, nisi dextrum hypocandriū obduruerit*. Eritne medicus in hoc imitator naturæ & morbum regium excitabit? id quidem facere nec potest, nec debet. Tandem natura vel est communis, vel vnicuiq; particularis. Communem imitari non pertinet ad medicum: neq; enim medicus communem hominem curat, vt inquit Aristoteles, sed Calliam, aut Socratem; Arist.1.metaph.c.1. nec etiam oportet imitari particularem nam hæc si benè habet non indiget medico imitatore, si malè se gerit medicum correctorem, non imitatorem expostulat.

Expendere tamen oportet naturæ nostræ finem, & scopum esse corpora sana conseruare, & ægrotantia deducere ad sanitatem, & in hoc medicus cum natura conuenit: vtriusque enim vnus, & idem est scopus. Vnde quotiescunq; natura ad consequendum suum finem media accipit, quæ à medico accipi possint, eisdem medicus etiam vtitur, ac sic naturam imitatur. Neq; verò existimetis medicum in hoc à reliquis artificibus non differre; siquidem omnis ars naturam imitari dicitur. Nam licet in qualibet arte aliquod imitationis vestigium appareat, in nulla tamen æquè, ac in medicina. Siquidem vera imitatio, & in fine, & in medijs ad finem consistit:

ſiſtit: medicina autem in medijs vt plurimum (quando ſcilicet poteſt) cum natura conuenit, in fine autem ſemper. G.17.de vſu part.c.1

Polycletus (inquit Galenus) *naturæ fuit imitatur, in quibus ſaltem eam potuit imitari, potuit autem in ſolis externis partibus, in quibus artem conſiderauit.* Et alibi, *Praxiteles, aut Phidias, aut alius quiſpiam ſtatuarius, foris tantum materiam ornabant, qua ſcilicet parte licebat eam attingere; internam eius partem illaboratam, ocioſam, artiſq; immunem, ac neglectam reliquerunt. Cæterum ars iſta, quæ apparentem duntaxat figuram efficere conatur, quomodo quæſo comparabitur cum arte medica, quæ ad intima penetrans, aliquando in operibus ſuis naturæ veſtigijs inſiſtit, vt quando quò natura vergit per loca conferentia eò ducit; aliquando naturam errantem corrigit, vt quando natura in carnis generatione (quòd ſuum munus eſſe diximus) ſuperfluit; medicus exceſſum tollens carnem ad debitam menſuram reducit, aliquando naturę prę impotentia ſuum munus perficere nequeunti opem fert, vt quando poſt imperfectas criſes medicus ſanitatis operi vltimam imponit manum, aliquando denique naturā agendo ſuperat, vt quando ex principijs originis noſtræ nos ad ſenectutē ducit, medicus ſuis auxilijs aduenientem ſenectutē aliquantulū remoratur.* 2.nat.facul. c.3.

Cæterum quando dicimus medicum eſſe artis imitatorem (quod in Galeni doctrina paſſim reperietis) hoc nomine vtimur generaliter: interdum enim propriè imitator appellatur quoniam opera ſimilia operibus naturæ exequitur,

vt ſi alui fluxu euacuet, aut hypercatharſi nempè per ſputum, & etiam (vt eſt multorum opinio, quam in libro de Syntaxi prędictionum declaro) per ſudorem. Interdum dicitur miniſter, hoc etiam nomine ab artis proceribus inſignitur: quia videlicet naturæ miniſtrat inſtrumenta, quibus illa poſſit agere: nam & purgatio per aluum, ſputatio, ſudor, & reliquæ euacuationes à natura fiunt, ſed inſtrumentis artis, hinc eſt
G.1. ap.12. quod Galenus purgationem fieri ait medicamento trahente, & natura expellẽte, hæc autem non expelleret niſi medicamentum ei pro inſtrumento eſſet. Interdum dicitur auxiliator quando ſcilicet labenti naturæ auxilio eſt, vt quando vires reficit. Aliquando autem vincit naturam, & ideo Deo ſimilem appellat Hippocrates medicum philoſophum, neq; aliùs poteſt ſupra naturæ vires tranſcendere, niſi qui philoſophicis documentis eſt inſtructus.

G.1.diff. feb.c.1. Non eſt tamen negandum naturam aliquando in ſuis operibus eſſe inimitabilem ſic Galenus ſanguinem ſpiritibus mixtum in arterijs, & corde eſſe ait, quod tantum exemplo ab arte ſumpto non potuit probare: quippè plurimum differunt (ait ille) naturæ opera ab his, quæ humana arte ſunt fabricata. Similiter etiam in opere generationis naturam ars nulla poteſt imitari, niſi dicamus aliquando medicum, cauſam infęcunditatis auferẽdo, naturę miniſtrare.

Accedo ad ea, quæ principio adducta ſunt. primæ obiectioni reſpondeo, in doloribus natu-

ram

ram cæco impetu ductam humores plusquam par est ad partem dolentem transmittere. at medicus non imitatur naturam cum cæco impetu ducitur, sed cum rectè operatur, iccirco Galenus, medicum naturæ ministrum imitatoremq; esse exclamat, aliquando: nempè 1. aph. 2. quasi se ipsum declarans ab Hippocrate tra- G.4.aph.2. ditum nobis refert, vt medicus quæ rectè à na- 6. aph.17. tura fiunt imitetur, & 5. aph. 32. nos opera, quæ 6. epid. sec. bene à natura geruntur imitabimur. Deniq; vt 2. cõ. 51. de optim. sec. sciatis naturam fluxiones prauas molientē non ad Tralyb. dignam esse quàm imitemur, sed potiùs corrigamus. & sexcē s aliis ī locis. consulite eundem Gal. qui vos docebit animaduertendam esse naturæ inclinationem, & siquidem idonea fuerit subministremus, & G.1.aph.21 adiuuemus, sin autem contrariè simul, ac noxiè fiat, prohibeamus, transferamus, diuertamus.

Secundam ita soluetis. Natura, quam medicus imitatur, est illa eadem, quæ morborum medicatrix, seù medicus, ab Hippocrate, & Galeno appellatur. Nos autem in præcedente controuersia diximus naturam sic acceptam habere secum facultates quatuor ministrantes, quod Galenus in opere de facultatibus naturalibus satis amplè declarat: est autem natura hæc quã facultatem naturalem dicimus, pulsuum verò, & respirationis opera facultatib. vitali, & animali debentur. has autem medicus nõ imitatur: quis enim queat aut pulsationem cordis, arteriarum vè, aut sensum, & arbitratrium motum imitari?

Tertiæ vt respondeatis, considerare oportet ali-

aliqua esse bona, vt signum, alia vt causam, alia etiam, & vt signum, & vt causam, ea quæ sunt bona; vt signum nō potest medicus imitari. v.g. hypostasis in vrina signum est materiam esse coctam, & est bona ratione signi, nihil enim boni præstat, sed solum aliquid boni significat. Sic rigor in febre ardente nihil boni efficit, sed solum significat humorem biliosum per membra sentiētia deferri ad quem motum sequitur alui fluxus, aut sudor, aut vomitus biliosus, propterea non potest medicus imitari; icteritia est bona vt signum, & vt causa, quia non solum significat transmissionem bilis ad cutem, sed fit ex bile transmissa, qua transmissione natura exoneratur propterea est signum, & est euacuatio, vt signum est non potest illum medicus imitari, vt autem est euacuatio imitabitur: nempè aliter facta biliosæ materiæ euacuatione.

Ad vltimam, tum communem omnium naturam, tum vniuscuiusque propriam contemplari iubet Hippocrates: addo ego vtramq; esse dignam, quam imitemur. Nam dignoscēdis morbis, vtriusq; naturæ tàm communis, quàm particularis cognitionem necessariam esse dixit Hippocrates, subintelligite curandis etiam. Nam ad curationem in primis oportet naturæ communis cognitionem apprimè tenere: quis enim humana natura ignorata hominem curare poterit? cum hominum natura tribus constet facultatibus, animali, vitali, naturali, has medicus debet ex operationibus agnoscere, vt sciat

Hipp. 1. epid. sect. 3. in principio.

quo-

quomodo illęſæ ſint conſeruandæ,& lapſæ reſtituendæ. Deinde accedēdum ad naturam vniuſcuiuſque particularem. Si enim huius hominis facultas animalis ſit valida, ſi inquam ille admotiones ſit impiger, ad ſenſationes valdè acutus, quæcumque tarditas, quæcumq; hebetudo, malum eſſe oſtendit, & ad curationem impellit medicum. Quod attinet ad vitalem, ſeu iraſcibilem, ſi manſuetus fiat ferox etiam in ſtatu prętemnaturali eſt. In facultate naturali peccatum etiam reſpectu naturæ particularis fiet, ſi ille qui ſuaptè natura aluum habeat fluidam, ad ſtipticitatem dilabatur. Deinde aliter curamus bilioſum, aliter pituitoſum, aliter melancholicum. Itaque præter communem omnium propria cuiuſque natura agnoſcenda eſt, vt poſſimus rectè curare.

Cæterùm vtriuſque naturæ ſimul & communis, & propriæ notitia habenda eſt, non autem vnius ſine altera: tunc enim ſi cognita duntaxat communi natura accederemus ad medicandum, locum haberet reprehenſio, quæ in methodicos cadit, quoniam generalem hominem curare ſe velle videbantur. Hoc tamen mente tenendum eſt fieri non poſſe, vt particulares hominū omnium naturas cognoſcamus, imò multoties ad ignotos curandos vocamur. quare tum ex ſignis propriam ægri naturam venabimur, tum etiam ad communem naturam tamquam ad Polycleti regulam reſpicientes quantum propria ægrotantis à recto itine-

re ſit lapſa aſſequemur. Rurſus communis naturæ notionem nullo melius modo habebimus, quàm ex multorum ſingularium comprehenſione quaſi per inductionẽ naturæ humanę conditiones comparantes. Hoc autem nos docet Hippocrates in libello de aëre, aquis, & locis, ſiquidem vnius regionis incolas contemplari iubet, quas habeant communes omnibus diſpoſitiones.

Exercitatio de fluxu ſanguinis è naribus in febribus.

G. 1. epid. ſect. 2. com. 63. PEculiare ardentibus febribus eſſe dixit Gal. per narium eruptiones ferè iudicari, adeo vt in tertia conſtitutione libri prim. epidem. in Thaſo quibuſcumq; abundè erupit ſanguis fuiſſe hos ſuperſtites: quibus parcè aut prorſus nihil ſtillarunt nares, ſolos hos perijſſe Hippocrates narret. Cæterum vt ex eadem narratione comprehenditur adoleſcentulis & adultis maximè propria eſt iſthæc euacuatio. Nec mirum ſi recludantur, & dirumpantur, quæ ad nares accedunt venæ: quippè ſanguis ſurſum à calore fertur, à quo non poſſunt nõ inflari, ac ſubindè reſerari ob ſpiritus efferueſcentes qui vtres & dolia rumpunt veluti cum in muſto ebulliente accumulantur. Adite acrimoniam, eſt enim in ardentib. ſanguis multa bile infectus, iccirco mordax, qui pungens narium venas eas reſerat, vnde vnum ex ſignis fluxuri ſanguinis eſt lachryma ſpontanea, quam à mordicatione fieri manifeſtum eſt, vti à cauſis externis mordi-

can-

cantibus qualem cæparum succus facere solet.

Ex dictis etiam colligetis tam esse salubrem copiosam euacuationem quàm periculosam deminutam. Imo quemadmodum copiosa tunc præstantior est cum in die decretoria accidit, ita stilla sanguinis licet semper praua habeatur in diebus tamen decretorijs magis praua censetur. Nam firmiora signa sunt tum lethalia tum salutaria quæ vel diebus indicantibus vel iudicatorijs eduntur. In hoc tamen medici prudentia requiritur: si enim ex alijs signis debilitatem naturæ arguat tunc ex hoc signo multo magis perterrebitur. Siquidem & molestiā magnam, quæ ad expellendum excitauit & magnā resolutionem, quę euacuationem progredi non permisit, significat. Si tamen ex vrina aliqua incipientis saltim coctionis signa habuerit, tunc vel ob sanguinis crassitiem, vel ob meatuum densitatem, vel propter vtrumque stilatim fluere sanguinem suspicari debet, & satagere vt sanguis effluat, nam substillicidium istud copiosiorem hæmorrhagiam pollicetur, quæ accidet maxime si impedimenta auferantur. Ita se gessit prudentissimus Hippocrates, licet enim non vsus sit quæ pertinent ad medicationem narrare, in præsente tamen non potuit se continere quin nobis diceret artificiosam curationem ab eo ordinatam, nempè capitis lotiones quibus & meatus aperuit & sanguinem attenuauit.

FINIS.

Mendæ operis grauiores ita corrigantur, leuiores Lector benignus sponte restituet.

Prior nnmerus paginam alter lineam indicat.

ERRATA CORRIGENDA.

Pag. 3.	17.	noctu	Nero.
5.	30.	tamem	tamen
9.	21.	quam	qua
16.	7.	viam	via
	8.	occlusam	occlusa
17.	5.	gyptea	gypsea
20.	10.	recedat	recedet
23.	2.	experietis	experiemini
27.	2.	quam	quem
	8.	confert	conferet
29.	4.	nonunquam	nonnunquam
30.	22.	Defectio	Refectio
31.	16.	vetuctior	vetustior
36.	4.	clæochroa	elæochroa
38.	14.	vetutiorem	vetustiorem
	15.	crimonidem	crimnodem
40.	10.	pene:iora	peni:iora
	30.	varijs	varij
41.	8.	effugerat	effugerit
43.	10.	dysentiora	dysenteria
47.	28.	plegmonem	phlegmonē
49.	2.	ex bile	& bile
50.	30.	phrenitidis	phrenitis
51.	1.	contensum	consensum
	3.	phenitis	phrenitis
52.	10.	rimissione	remissione
56.	29.	hypochādrij	hypochōdrij
57.	27.	inanis	inanis
58.	21.	meninginibus	meningib.
60.	14.	meninginibus	meningib.
63.	4.	Responde	Respondet
66.	18.	iudicat	indicat
67.	14.	conculsionis	cōuulsionis
69.	29.	corpus	corporis
74.	20.	progresso	progressu
77.	2.	curationem	curatione
	59.	ti.	si.
79.	10.	crauio	cranio
80.	15.	tinninus	tinnitus
81.	14.	testatum	testatur
82.	4.	ruinarum	vrinarum
83.	7.	poras	poros
84.	20.	ægretudinem	ægritudinem
86.	19.	siue sanguine	sine sanguine
88.	29.	opiniones	opinionis
89.	16.	duplice	duplici
90.	13.	chrymeram	chymeram
94.	4.	acore	acorem
95.	14.	sanguinis	sanguini
100.	15.	epireusin	empyreusin
112.	12.	ægtetudinem	ægritudo
132.	11.	deminutus	diminutus,
141.	29.	accipisse	accepisse.
144.	29.	tertium	tertiam
145.	5.	singulta	singulto
	30.	recensent	recenset
157.	27.	crisino	crisim
161.	21.	demidium	dimidium
164.	7.	inquiam	inquam
	27.	terminatur	terminantur
169.	1.	conquerunt	conqueruntur
171.	29.	abortiue	abortire
	18.	exciccates	exsiccantes
174.	17.	peperint	pepererint
176.	11.	deminuta	diminuta
	15.	esse	esset
179.	28.	deminutæ	diminutæ
180.	21.	febricitantibus	febricitante
187.	14.	mensuratur	mensuratum
190.	19.	operetur	operaretur
	18.	Hydropos	Hydrops
193.	25.	posset	possit
195.	1.	præbemus	præbebimus
	13.	coatam	coactam
196.	5.	Hypropem	Hydropem
199.	20.	constant	constat
204	27.	tamensi	tametsi
206.	10.	deminuitionē	diminutionē
207.	9.	corrigi	corripi